

ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΩΝ ΗΧΟΥ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ»

mEtos

Λαβύρινθος και Εσώτερος Εαυτός

Κυριακή Παπαφράγκου
ADA2020016

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Τριμελής Επιτροπή

Επόπτης: Νικόλαος Κόκκαλης, ΕΕΠ, ΤΤΗΕ

Συνεπιβλέποντες: Κωνσταντίνος Τηλιγάδης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Φώτιος Ραφτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Σύμβουλος Physical Computing: Κωνσταντίνος Τσιούτας

Κέρκυρα, Εαρινό Εξάμηνο 2021 - 2022

Συνοπτική Περίληψη

Ο λαβύρινθος είναι ένα σύμβολο αρχέγονο και εμβληματικό. Τα είδη και τα σχέδιά του ποικίλουν. Συγκαταλέγεται ανάμεσα στα αρχαιότερα καλλιτεχνικά δημιουργήματα του ανθρώπου ενώ ως σύμβολο έχει χρησιμοποιηθεί στις μυθολογίες των περισσότερων αρχαίων πολιτισμών.

Ο λαβύρινθος έχει επίσης συνδεθεί με την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού. Ουσιαστικά είναι μια δοκιμασία για τον εκάστοτε περιπατητή. Αντιμετωπίζοντας διάφορες προκλήσεις στη διαδρομή οδηγείται στο κέντρο του λαβύρινθου όπου βρίσκεται και η μεγαλύτερη πρόκληση. Για να ολοκληρωθεί όμως η δοκιμασία αυτή και να στεφθεί με επιτυχία, ο περιηγητής θα πρέπει να βρει και την έξοδο από τον σκοτεινό λαβύρινθο που θα τον οδηγήσει στην αναγέννησή του.

Η παρούσα μελέτη εξερευνά αυτή τη συσχέτιση συνδυάζοντας τη θεωρητική έρευνα και τη δημιουργία καλλιτεχνικού έργου. Για τη δημιουργία του έργου επιλέχθηκε ο λαβύρινθος δικτύου (network) τα χαρακτηριστικά του οποίου συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την πορεία ζωής του καθενός και την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού αλλά και με τη σχέση του σύγχρονου ανθρώπου με την τεχνολογία.

Abstract

The image of a labyrinth is a primitive and emblematic symbol. It is one of the oldest artistic creations of man and has been used as a symbol in the mythologies of most ancient civilizations.

The labyrinth is also associated with the search for the inner self. It is essentially a test for the walker. Facing various challenges along the way one can be leaded to the center of the labyrinth (or the maze) where the biggest challenge lies. In order to complete this ordeal, the traveler would have to find the way out of the dark labyrinth that would lead him to his rebirth.

The present study explores the correlation between the labyrinth and the inner self by combining theoretical research and the creation of an art project. For the completion of the project, the network labyrinth has been chosen, the characteristics of which are symbolically connected with the course of a person's life, the search for the inner self and the relationship between modern man and technology.

...Πως θα είναι ο λυτρωτής μου; αναρωτιέμαι.

Θα είναι ταύρος ή άνθρωπος;

Θα είναι μήπως ταύρος με ανθρώπινο κεφάλι;

Ή θα είναι σαν εμένα;...

Το Σπίτι του Αστέριου
Jorge Louis Borges

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο Πρώτο: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	10
1.1. Ο Κρητικός Λαβύρινθος.....	10
1.2. Άλλοι Λαβύρινθοι.....	14
1.3. Λαβύρινθος και Ψυχολογία.....	21
1.4. Λαβύρινθος και Σινεμά.....	23
1.5. Λαβύρινθος και Λογοτεχνία.....	26
Κεφάλαιο Δεύτερο: Μεθοδολογία.....	31
Κεφάλαιο Τρίτο: Εικαστική Ανασκόπηση.....	35
3.1. Λαβύρινθος Δικτύου.....	35
3.2. Συναφή έργα - Επιρροές.....	37
Κεφάλαιο Τέταρτο: Περιγραφή έργου - Υλοποίηση.....	43
4.1 Περιγραφή εγκατάστασης.....	44
4.2. Ερμηνευτική προσέγγιση.....	51
4.3. Μακέτα.....	51
4.4. Ηχητικός Σχεδιασμός.....	55
4.5. Υλικά - Εξοπλισμός.....	57
4.6. Κώδικες.....	64
4.7. Προβλήματα.....	68
Κεφάλαιο Πέμπτο: Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου.....	70
Κεφάλαιο Έκτο: Συμπεράσματα.....	74
Ευχαριστίες.....	76
Πηγές.....	77
Βιβλιογραφία.....	77
Ιστογραφία.....	78
Ταινιογραφία.....	83
Πηγές Εικόνων.....	83
Παράρτημα Α.....	85
Παράρτημα Β.....	88
Παράρτημα Γ.....	102
Παράρτημα Δ.....	106

Εισαγωγή

Λαβύρινθος. Ο κρητικός λαβύρινθος της ελληνικής μυθολογίας είναι συνήθως ο πρώτος ο οποίος θα σκεφτούμε ακούγοντας τη λέξη αυτή. Δαίδαλος, Μινώταυρος, Θησέας, μίτος της Αριάδνης, ήρωες και λέξεις που συνοδεύουν τον μύθο. Από αυτόν τον μύθο προέρχεται και ο πρώτος ορισμός της λέξης τον οποίο βρίσκουμε στο λεξικό του Μπαμπινιώτη: η κατασκευασμένη από τον Δαίδαλο κατοικία του Μινώταυρου στην Κρήτη, αποτελούμενη από πολύπλοκους, συχνά αδιέξοδους διαδρόμους εκ των οποίων ένας μόνο οδηγούσε από το κέντρο του λαβύρινθου στην έξοδο¹. Έπειτα από αυτόν τον πρώτο ορισμό ο Μπαμπινιώτης παραθέτει ακόμη τρεις. Χρησιμοποιούμε τη λέξη «λαβύρινθος» α) μεταφορικά, όταν θέλουμε να αναφερθούμε σε «φυσικό χώρο ή κτήριο περίπλοκης κατασκευής, όπου είναι δύσκολο να προσανατολιστεί κανείς και να κινηθεί χωρίς να χαθεί», β) μεταφορικά για «οτιδήποτε παρουσιάζει περιπλοκότητα και δυσκολία ως προς την κατανόηση, την παρακολούθηση ή την επίλυσή του» και γ) ως ιατρικό όρο για «το εσωτερικό του ανθρώπινου αφτιού, που αποτελείται από τον κοχλία και την αίθουσα με τους ημικυκλικούς σωλήνες»². Λαβύρινθο επίσης ονομάζουμε παιχνίδια στα οποία ο παίκτης πρέπει να βρει και να φτάσει στην έξοδο αντιμετωπίζοντας αδιέξοδα και ακολουθώντας περίπλοκες διαδρομές. Ένα τέτοιο παιχνίδι μπορεί να είναι ένα απλό σκίτσο, ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι, μια εγκατάσταση ή ένας φυσικός χώρος. Τέλος, χρησιμοποιώντας τον όρο «λαβύρινθος» συνεκδοχικά αναφερόμαστε σε δρόμους ή στοές που έχουν παρόμοια διάταξη με αυτή του λαβύρινθου, όπου είναι δύσκολο κάποιος να βρει τον προσανατολισμό του³.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν σύγχρονους ορισμούς για τον λαβύρινθο. Ωστόσο ο λαβύρινθος υπήρξε ένα σύμβολο ιδιαίτερης σημασίας για πολλούς αρχαίους πολιτισμούς. Πρόκειται για ένα από τα αρχαιότερα δημιουργήματα του ανθρώπου, αποκύημα της φαντασίας του, που δεν αντιγράφει τη φύση⁴, είναι ένα σύμβολο αρχέγονο και εμβληματικό⁵. Κτίσματα, σχέδια και σύμβολα με όψη λαβύρινθου έχουν καταγραφεί από αρχαιολόγους σε

¹ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, «λαβύρινθος», στο *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, (Αθήνα: ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 1998), 987.

² Μπαμπινιώτης, 988.

³ Βικιλεξικό, «λαβύρινθος», τελευταία τροποποίηση 31 Ιανουαρίου 2022, ανακτήθηκε 18 Μαρτίου 2022 από <https://el.wiktionary.org/wiki/>

⁴ David Willis McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, (New York: ANCHOR BOOKS, 2004), 7.

⁵ Guillermo del Toro, Συνέντευξη με την Sheila Roberts, *MoviesOnline*, Δεκέμβριος 2006, όπως παρατίθεται στο Roger Clark and Keith McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth," *Children's Literature in Education*, 41:52–63, (2010) : 61, DOI 10.1007/s10583-010-9099-s1099-7 ανακτήθηκε 4 Μαΐου 2021 από <https://www.researchgate.net/publication/226069790>

διάφορες περιοχές όπως η Ελλάδα, η Τουρκία, η Ισπανία, η Ιρλανδία, η Νότια Αφρική και η Αμερική και χρονολογούνται ήδη από τη Νεολιθική Εποχή ή και την Εποχή του Χαλκού⁶. πολύ πριν δηλαδή την ύπαρξη του Μινωικού πολιτισμού⁷. Είτε πρόκειται για πραγματικό κατασκεύασμα είτε για εικονικό, τα είδη και τα σχήματά του ποικίλουν ενώ διάφορες ερμηνείες του έχουν αποδοθεί κατά καιρούς⁸. Παράλληλα, ανάλογα με την περιοχή εμφάνισης του κάθε λαβύρινθου αναδύθηκαν πολλοί θρυλικοί συσχετισμοί που αφορούσαν τη μορφή και τις ιδιότητές του⁹. Επομένως, παρότι δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε το γεγονός ότι ο μινωικός λαβύρινθος συνέβαλε σημαντικά στη διάδοση της ιδέας του λαβύρινθου εν γένει, οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι ο λαβύρινθος είτε ως κατασκεύασμα είτε ως σύμβολο ξεπερνά τα στενά όρια του κρητικού μύθου που τόσο άρρηκτα τον έχουμε συνδέσει¹⁰, καθώς και τα όρια άλλων μύθων με τους οποίους συνδέθηκε ανά τους αιώνες¹¹.

Όποιος και αν είναι ο τύπος ή το σχήμα ενός λαβύρινθου, στην ελληνική γλώσσα υπάρχει μία μόνο λέξη που τον προσδιορίζει. Στην αγγλική όμως βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται οι λέξεις "labyrinth" και "maze". Χωρίζονται δηλαδή ανάλογα με το σχήμα τους σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τους μονοδιαδρομικούς (labyrinth) και τους πολυδιαδρομικούς (maze)¹². Ωστόσο, σύμφωνα με τον Eco η λέξη maze εμφανίζεται την περίοδο της ύστερης Αναγέννησης¹³ κάτι που σημαίνει ότι ο παραπάνω διαχωρισμός δεν υπήρχε εξ' αρχής. Επιπλέον ορισμένοι μελετητές, όπως για παράδειγμα η Doop, θεωρούν πως δεν υπάρχει εννοιολογική διαφορά ανάμεσα στους δύο ορισμούς¹⁴ αλλά ο διαχωρισμός ουσιαστικά προκύπτει από τις κατασκευαστικές διαφορές των δύο τύπων. Στον μονοδιαδρομικό λαβύρινθο υπάρχει ένα και μοναδικό μονοπάτι ελικοειδούς μορφής, το οποίο λειτουργεί και ως είσοδος και ως έξοδος, δεν διακόπτεται, δεν έχει αδιέξοδα και οδηγεί τον περιηγητή στο κέντρο του λαβύρινθου, χωρίς το ενδεχόμενο λάθους¹⁵. Στην πραγματικότητα

⁶ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 7; Γιώργος Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα," 2018, ανακτήθηκε 28 Απριλίου 2021 από <https://www.willowisps.gr/main/-/5/11/2018>

⁷ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

⁸ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 7.

⁹ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

¹⁰ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

¹¹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 10.

¹² Umberto Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, (Bloomington: Indiana University Press, 1986), 80-81; Penelope Reed Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, (New York: Cornell University Press, 1992), 1; Ari Berk, "The Dance of the Labyrinth," 2004, ανακτήθηκε 3 Μαΐου 2021 από <https://endicottstudio.typepad.com/articleslist/the-dance-of-the-labyrinth-by-ari-berk.html>;

McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 6, 10; Umberto Eco, *From the Tree to the Labyrinth*. Translated by Anthony Oldcorn. (HUP: Harvard University Press, 2014), 69-71.

¹³ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 81.

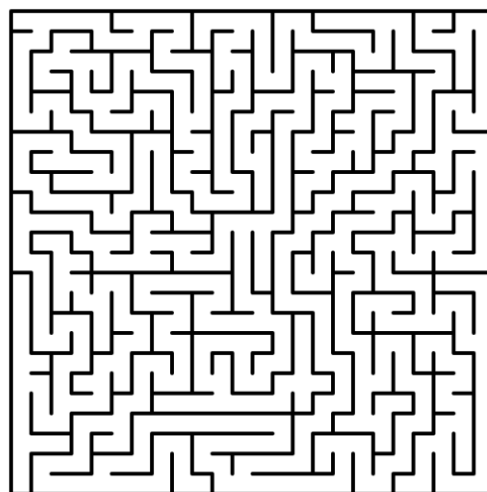
¹⁴ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 1.

¹⁵ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 80; McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 6, 10; Ari Berk, "The Dance of the Labyrinth," *The Journal of Mythic Arts*, 2004,

ο μονοδιαδρομικός λαβύρινθος δεν κάνει τον περιηγητή να χάσει τον προορισμό του αλλά μάλλον να τον βρει¹⁶. Ωστόσο, είναι συχνά σχεδιασμένος σκόπιμα με τέτοιον τρόπο ώστε η πορεία μέχρι το κέντρο του να είναι αργή και να απαιτεί διαλογιστική περισυλλογή από τον περιπατητή καθώς αυτός περιηγείται στις στροφές του λαβύρινθου αλλάζοντας συχνά κατεύθυνση¹⁷. Αντίθετα στον πολυδιαδρομικό λαβύρινθο ο περιηγητής έρχεται αντιμέτωπος με ποικίλες διακλαδώσεις ή και αδιέξοδα από τα οποία πρέπει να επιλέξει τα σωστά, ρισκάροντας να υποπέσει σε λάθος επιλογές και να χαθεί. Ορισμένα αδιέξοδα αναγκάζουν τον περιηγητή να επιστρέψει προς τα πίσω ενώ από όλα τα διακλαδωτά μονοπάτια μόνο ένα είναι αυτό που οδηγεί στην έξοδο¹⁸. Επιπλέον, ενώ ο μονοδιαδρομικός λαβύρινθος θεωρείται ως ένας χώρος ειρηνικός, ιδανικός για ήρεμο στοχασμό, ο πολυδιαδρομικός λαβύρινθος δημιουργεί σύγχυση στον περιηγητή καθώς τον φέρνει αντιμέτωπο με προκλήσεις¹⁹.

Εικόνα 1. Labyrinth, AnonMoos, Public domain, via Wikimedia Commons, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cretan-labyrinth-round2.svg>

Εικόνα 2. Maze, KID Museum, LRNG, <https://www.lrng.org/kid-museum/playlist/clemente-coding-camp/activity/clemente-coding-camp-the-amazing-maze>

Ο Eco στα βιβλία του "*Semiotics of the Philosophy of Language*" και "*From the Tree to the Labyrinth*" αναφέρει έναν ακόμη τύπο λαβύρινθου, τον λαβύρινθο δικτύου (*network*). Ο συγκεκριμένος λαβύρινθος αποτελείται από σημεία τα οποία ενώνονται μεταξύ τους με γραμμές/διαδρόμους. Αν υποθέσουμε ότι ένας λαβύρινθος μπορεί να «ξεδιπλωθεί», τότε

ανακτήθηκε 3 Μαΐου 2021 από <https://endicottstudio.typepad.com/articleslist/the-dance-of-the-labyrinth-by-ari-berk.html>

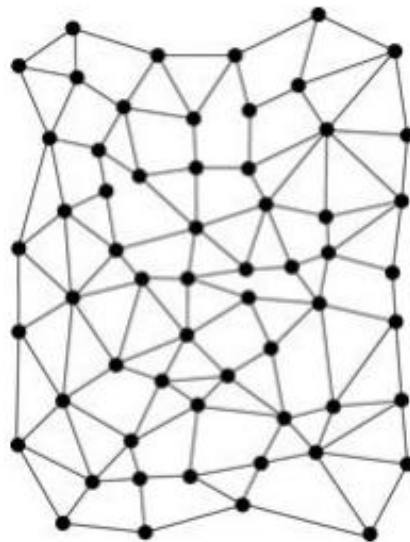
¹⁶ Guillermo del Toro, όπως παρατίθεται στο Roger Clark, Keith McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth", 61.

¹⁷ National Building Museum, "A BRIEF HISTORY OF MAZES," NATIONAL BUILDING MUSEUM, 24 Ιουνίου, 2014, ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2022 από <https://www.nbm.org/brief-history-mazes/>

¹⁸ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 81; McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 6, 10.

¹⁹ National Building Museum, "A BRIEF HISTORY OF MAZES."

ένας μονοδιαδρομικός λαβύρινθος θα μας έδινε μία και μόνη γραμμή/νήμα ενώ ο πολυδιαδρομικός το σχήμα ενός γυμνού δέντρου. Σε αντίθεση με αυτούς τους δύο τύπους ο λαβύρινθος δικτύου δεν μπορεί να «ξεδιπλωθεί» καθώς δεν υπάρχει σε αυτόν ούτε είσοδος ούτε έξοδος. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τύπου λαβύρινθου είναι ότι κάθε ένα από τα σημεία του μπορεί να συνδεθεί με όλα τα υπόλοιπα ενώ το σχήμα του μπορεί συνεχώς να επεκτείνεται και να αναδιαμορφώνεται. Καθένας μπορεί να περιηγηθεί σε έναν λαβύρινθο δικτύου ακολουθώντας διαφορετική διαδρομή κάθε φορά ενώ μπορεί να δημιουργεί καινούριες συνδέσεις ακόμη και νοητικά²⁰.

Εικόνα 3. Network. Umberto Eco, *From the Tree to the Labyrinth*. Translated by Anthony Oldcorn. (ΗΠΑ: Harvard University Press, 2014), 70.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει ο κοσμικός λαβύρινθος (*cosmic labyrinth*) τον οποίο περιγράφει ο Sierra. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους τύπους ο κοσμικός λαβύρινθος δεν έχει σχήμα. Κάθε πιθανό σχήμα έχει καταρρεύσει και όλα συνυπάρχουν σαν μια άμορφη μάζα. Πρόκειται για έναν λαβύρινθο χρόνου και όχι χώρου, ο οποίος ταυτίζεται από τον ίδιο τον Sierra και με την έννοια του θορύβου. Όπως ο λαβύρινθος δικτύου, έτσι και ένας κοσμικός λαβύρινθος δεν έχει ούτε είσοδο ούτε έξοδο. Από την άλλη πλευρά θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε σημείο τους αποτελεί ταυτόχρονα και είσοδο και έξοδο. Ωστόσο ο Sierra υποστηρίζει πως δεν υπάρχει λύση σε έναν κοσμικό λαβύρινθο και είναι αδύνατο να βγει κάποιος από αυτόν, ακόμη και αν επιχειρήσει να χρησιμοποιήσει σύγχρονα τεχνολογικά μέσα για να προσανατολιστεί. Δεν υπάρχει τίποτα για να ανακαλύψει (ή να αποκαλύψει) κανείς και

²⁰ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 81; Eco, *From the Tree to the Labyrinth*, 70-71.

περιπλανιέται σε έναν κόσμο εξαφανισμένο. Κάθε ένα βήμα που κάνει μπορεί να είναι ταυτόχρονα διαφορετικό αλλά και ίδιο. Με την είσοδο του σε έναν κοσμικό λαβύρινθο ο περιηγητής παραδίδεται στο έλεός του· είναι ταυτόχρονα νεκρός και ζωντανός και οφείλει να ξέρει πως να πορεύεται δίπλα στον θάνατο για να μπορέσει να προχωρήσει²¹.

Σύμφωνα με την Doop, κάθε λαβύρινθος, όποιος και αν είναι ο τύπος του, χαρακτηρίζεται από το φαινόμενο του δυϊσμού. Σε έναν λαβύρινθο μπορεί να συνυπάρχουν ταυτόχρονα «τάξη και αταξία, σαφήνεια και σύγχυση, ενότητα και πολλαπλότητα, καλλιτεχνία και χάος»²². Οι λαβύρινθοι για τον Sierra είναι μήτρες μέσα στις οποίες ο χρόνος ταξιδεύει και μεταλλάσσεται. Συστρέφονται και με πολύ ακριβείς και διαδοχικές κινήσεις σμιλεύουν τον χαρακτήρα του περιπατητή τους, κρατώντας τον θάνατο έξω από τα όρια τους (παρά το γεγονός ότι βρίσκεται δίπλα σε αυτά). Η έξοδος από τον λαβύρινθο θα σήμαινε την γέννηση αλλά ταυτόχρονα και την έναρξη μιας πορείας θανάτου. Από την άλλη πλευρά η είσοδος σε έναν λαβύρινθο ενδεχομένως να σήμαινε την απώλεια κάθε ελπίδας εκτός αν κάποιος έχει μαζί του τον δικό του «μίτο της Αριάδνης»²³. Επιπλέον, το πως αντιλαμβάνεται κανείς έναν λαβύρινθο έχει να κάνει με την οπτική γωνία θέασης. Επομένως, αν κάποιος βρίσκεται μέσα σε έναν λαβύρινθο όπου το εύρος της όρασής του περιορίζεται συνεχώς και προς κάθε κατεύθυνση, είναι λογικό να αισθάνεται σύγχυση. Αντίθετα, αν κάποιος βλέπει το σχέδιο ενός λαβύρινθου ή βλέπει έναν λαβύρινθο από ψηλά, τότε εντυπωσιάζεται από το πολύπλοκο αυτό δημιούργημα²⁴. Ακόμη, στο εσωτερικό ενός λαβύρινθου ο περιηγητής βιώνει την εμπειρία τόσο με το σώμα όσο και με το μυαλό, ενώ αν κάποιος βλέπει απ' έξω έναν λαβύρινθο η εμπειρία του είναι περισσότερο εγκεφαλική και πνευματική²⁵.

Κάθε τύπος λαβύρινθου θα μπορούσε να αποτελέσει έναυσμα για τη δημιουργία έργου, καθώς το πεδίο μελέτης και έρευνας είναι ιδιαίτερα ευρύ αλλά και ιδιαίτερα εντυπωσιακό. Για τις ανάγκες όμως της παρούσας εργασίας επιλέχθηκε ο λαβύρινθος δικτύου. Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για έναν σύγχρονο λαβύρινθο, έννοιες και ερμηνείες που χαρακτηρίζουν τους άλλους τύπους μπορούν να συνδεθούν και με αυτόν. Ακολουθώντας αρχικά μια πορεία θεωρητικής έρευνας σε μυθολογικό, φιλοσοφικό και ψυχολογικό πλαίσιο σε σχέση με κάθε τύπο λαβύρινθου το έργο εστιάζει στην αρχετυπική σύνδεσή του με την

²¹ Germán Sierra, "Writing Noise:The Maze and The Drone," *Litteraria Pragensia* 29, 58, (2019): 16. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2021 από https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/116985/German_Sierra7-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²² Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 1.

²³ Sierra, "Writing Noise:The Maze and The Drone," 16.

²⁴ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 1.

²⁵ Charlotte Higgins, *Red Thread: On Mazes and Labyrinths*, (London: Jonathan Cape, 2018), 27.

ανακάλυψη του εσώτερου εαυτού²⁶. Η αναζήτηση του εσώτερου και ανεξερεύνητου εαυτού μας μπορεί να παρομοιαστεί με τις διαδρομές και τις προκλήσεις ενός λαβύρινθου. Ουσιαστικά, ο λαβύρινθος είναι μια δοκιμασία για τον εκάστοτε περιπατητή. Στο κέντρο του λαβύρινθου βρίσκεται η μεγαλύτερη πρόκληση, ωστόσο η μεγαλύτερη δυσκολία έγκειται στην εύρεση της εξόδου. Η έξοδος από τον σκοτεινό λαβύρινθο είναι που θα οδηγήσει στην αναγέννηση του περιπατητή και στην εύρεση του προορισμού του²⁷.

Στο πλαίσιο αυτό, επιλέχθηκε η δημιουργία διαδραστικής εγκατάστασης, κάνοντας συνδυαστική χρήση αναλογικών και ψηφιακών μέσων, ενώ το έργο φέρει τον τίτλο «metos» (η επιλογή του τίτλου αναλύεται στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας). Ο θεατής καλείται να συμμετέχει ενεργά μέσα στον χώρο της εγκατάστασης ώστε μέσω της εμπειρίας που θα βιώσει να ακολουθήσει μια διαδρομή αναζήτησης του δικού του εσώτερου εαυτού. Σκοπός του έργου είναι να φέρει τον θεατή αντιμέτωπο με τις σκέψεις και τα συναισθήματά του καθώς θα αντιμετωπίζει μια σειρά από «προκλήσεις», τις οποίες θα συναντά σε διάφορα σημεία του λαβύρινθου. Η περιπλάνηση αυτή θα τον οδηγήσει στο κέντρο του λαβύρινθου όπου θα πρέπει να «αντιμετωπίσει τον προσωπικό του Μινώταυρο», τα σκιώδη δηλαδή στοιχεία του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς του²⁸. Έπειτα, και για να ολοκληρωθεί η περιπλάνηση του θεατή στον λαβύρινθο, θα πρέπει να αναζητήσει την έξοδο ώστε να επέλθει η λύτρωση.

Στη συνέχεια ακολουθεί βιβλιογραφική επισκόπηση μέσω της οποίας επιχειρείται ανάλυση της έννοιας του λαβύρινθου, των συμβολισμών και των εκάστοτε ερμηνειών που του έχουν αποδοθεί. Όπως είναι φυσικό η παρούσα μελέτη έχει όρια. Επιπλέον όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το θέμα του λαβύρινθου είναι ιδιαίτερα ευρύ. Ωστόσο παρουσιάζονται όλες οι πληροφορίες οι οποίες θεωρήθηκαν σημαντικές για την εξέλιξη και την ολοκλήρωση της εργασίας.

²⁶ Ευλαμπία Τσιρέλη, "The Labyrinth: η ταινία και ο συμβολισμός πίσω από τον φανταστικό λαβύρινθο," 20 Οκτωβρίου 2017, ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου 2021 από <https://www.willowisps.gr/main/the-labyrinth-/20/10/2017/>; Δήμητρα Παράσχου, "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος," 13 Αυγούστου 2018, ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου 2021 από <https://www.animartists.com/2018/08/13/18/>

²⁷ Παράσχου, "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος."

²⁸ "Λαβύρινθος," Art Thessaloniki International Fair, 2019, ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου 2021 από <https://art-thessaloniki.helexpo.gr/el/2019-Projects-Labyrinthos>

Κεφάλαιο Πρώτο

Βιβλιογραφική Επισκόπηση

1.1. Ο Κρητικός Λαβύρινθος

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή ο μύθος ο περισσότερο γνωστός και διαδεδομένος που σχετίζεται με τον λαβύρινθο είναι εκείνος του Μινώταυρου. Για αυτόν τον λόγο και επιλέχθηκε να αναφερθεί πρώτος, παρότι έπεται χρονολογικά άλλων μύθων. Μπορούμε να αντιληφθούμε το μέγεθος και την ένταση της συσχέτισης με τον συγκεκριμένο μύθο και από το γεγονός ότι την εποχή της Αναγέννησης, κάθε πρόβλημα που απαιτούσε μια διαδικασία αναζήτησης για την εύρεση μίας και μοναδικής λύσης ονομαζόταν *Jardin de Daedalus* (Κήπος του Δαίδαλου)²⁹.

Σύμφωνα με τον μύθο, ο Βασιλιάς της Κρήτης Μίνωας, γιος της Ευρώπης και του Δία, προσεύχεται στον Ποσειδώνα και ζητά από τον τελευταίο να του στείλει κάποιο σημάδι της εύνοιάς του. Ο Ποσειδώνας ανταποκρίνεται στις προσευχές του Βασιλιά και του στέλνει έναν εξαιρετικά όμορφο λευκό ταύρο, με τη σύσταση το ζώο να θυσιαστεί προς τιμήν του. Ο ταύρος είναι τόσο όμορφος που ο Μίνωας αρνείται να τον αποχωριστεί και θυσιάζει κάποιον άλλον στη θέση του. Ο Ποσειδώνας θυμωμένος κάνει τη γυναίκα του Μίνωα, Πασιφάη, να ερωτευτεί τον ταύρο. Όσο ο Μίνωας απουσιάζει σε εκστρατεία κατά των Αθηναίων, εκείνη, για να ικανοποιήσει την επιθυμία της να ζευγαρώσει με τον ταύρο, ζητά από τον Δαίδαλο - μηχανικό, αρχιτέκτονα και γλύπτη του παλατιού - να τη βοηθήσει. Εκείνος κατασκευάζει ένα κούφιο ξύλινο ομοίωμα αγελάδας, μέσα στο οποίο μπαίνει η Πασιφάη και ξεγελώντας τον ταύρο, ζευγαρώνει μαζί του. Από αυτή την ένωση γεννιέται ο Μινώταυρος, ένα τέρας με σώμα ανθρώπου και κεφάλι ταύρου, του οποίου το όνομα είναι Αστέριος. Ο Μίνωας, ντροπιασμένος και τρομαγμένος από αυτή την εξέλιξη, παραγγέλλει στον Δαίδαλο την κατασκευή ενός λαβύρινθου μέσα στον οποίο θα κρύψει τον Μινώταυρο³⁰. Ο λαβύρινθος αυτός ήταν τόσο περίπλοκος σχεδιασμένος που όποιος είχε την ατυχία να βρεθεί μέσα σε αυτόν ήταν αδύνατο να ξαναβγεί χωρίς κάποιον οδηγό και κατέληγε τροφή για τον

²⁹ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

³⁰ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 11 - 12; Paul A. Harris, "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology," *KronoScope* 14(2), (2014): 136, DOI: 10.1163/15685241-12341301, ανακτήθηκε 12 Μαρτίου 2022 από https://www.researchgate.net/publication/272403495_Tracing_the_Cretan_Labyrinth_Mythology_Archaeology_Topology_Phenomenology

Μινώταυρο³¹. Ακόμη και ο ίδιος ο Δαίδαλος δυσκολεύτηκε να βρει την έξοδό του όταν ολοκλήρωσε το έργο³².

Στον λαβύρινθο θυσιάζονταν κάθε εννέα χρόνια (ή κάθε χρόνο σύμφωνα με κάποιους ερευνητές) επτά αγόρια και επτά κορίτσια από την Αθήνα, που αποτελούσαν και την τροφή του Μινώταυρου. Οι νέοι και οι νέες αυτοί ήταν το τίμημα που πλήρωναν οι Αθηναίοι ως φόρο για τον φόνο του γιου του Μίνωα, Ανδρόγεω. Την τρίτη φορά που έπρεπε να «πληρωθεί» ο φόρος, ο Θησέας, γιος του Αιγέα, Βασιλιά της Αθήνας, προσφέρεται να είναι και ο ίδιος ανάμεσα στους νέους που θα σταλούν στην Κρήτη ώστε να προσπαθήσει να σκοτώσει τον Μινώταυρο. Ο Μίνωας συμφωνεί ότι στην περίπτωση που το καταφέρει θα απαλλάξει τους Αθηναίους από την επιβολή του φόρου. Φτάνοντας την Κρήτη ο Θησέας γίνεται αντιληπτός από την κόρη του Μίνωα, Αριάδνη η οποία τον ερωτεύεται και ζητάει τη συνδρομή του Δαίδαλου για να τον βοηθήσει. Έτσι πριν την είσοδο του Θησέα στον λαβύρινθο, του δίνει ένα κουβάρι νήμα, τον μίτο, τον οποίο ο Θησέας δένει στην είσοδο και μπαίνει κρατώντας τον και ξετυλίγοντάς τον. Όταν έρχεται αντιμέτωπος με τον Μινώταυρο καταφέρνει να τον σκοτώσει με το σπαθί του και στη συνέχεια ακολουθώντας πίσω τη διαδρομή που έχει δημιουργηθεί από το νήμα, καταφέρνει να οδηγηθεί στην έξοδο³³.

Έπειτα από τη νίκη του Θησέα, ο ίδιος, οι σύντροφοί του και η Αριάδνη διαφεύγουν από την Κρήτη με πλοίο έχοντας ως τελικό προορισμό την Αθήνα. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους σταματούν στη Νάξο. Εκεί ο Θησέας εγκαταλείπει την Αριάδνη³⁴. Συνεχίζοντας το ταξίδι του σταματά στη Δήλο όπου μαζί με τους συντρόφους του, για να τιμήσουν τον Διόνυσο, τον θεό του νησιού, επιδίδονται σε έναν λαβυρινθικό ιερό χορό³⁵, γιορτάζοντας ταυτόχρονα τη διαφυγή τους από την Κρήτη³⁶. Πλησιάζοντας στην Αθήνα ο Θησέας ξεχνά πως υποσχέθηκε στον πατέρα του την αντικατάσταση των μαύρων πανιών με λευκά αν καταφέρει να νικήσει τον Μινώταυρο. Έτσι, ο Αιγέας, βλέποντας από μακριά τα

³¹William Henry Matthews, *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*, (The Lost Library, eds. 2010), 26.

³²Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 12.

³³Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 12; Matthews, *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*, 27; Harris, "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology," 137.

³⁴Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 12; Diane Marie Keeling, "Colonizing cuts of labyrinth mythology, a tangling parable of white sensibilities." *Communication and the Public* 5(1-2), (2020): 48, DOI:10.1177/2057047320950631, ανακτήθηκε 4 Μαΐου 2021 από <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2057047320950631> ; McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 27.

³⁵Keeling, "Colonizing cuts of labyrinth mythology, a tangling parable of white sensibilities," 48; Wikisource contributors, "Theseus," στο "Page:Plutarch's Lives (Clough, v.1, 1865).djvu/59," 19, (2020), Wikisource. Τελευταία τροποποίηση 26 Δεκεμβρίου 2020. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2021 από [https://en.wikisource.org/w/index.php?title=Page:Plutarch%27s_Lives_\(Clough,_v.1,_1865\).djvu/59&oldid=10733694](https://en.wikisource.org/w/index.php?title=Page:Plutarch%27s_Lives_(Clough,_v.1,_1865).djvu/59&oldid=10733694)

³⁶Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 12

μαύρα πανιά, πέφτει στη θάλασσα και πνίγεται καθώς θεωρεί λανθασμένα ότι ο αγαπημένος του γιος έχασε τη μάχη με τον Μινώταυρο³⁷.

Σύμφωνα με τον Berk η συνάντηση του Θησέα και του Μινώταυρου στο κέντρο του λαβύρινθου είναι συμβολικής σημασίας. Παρά το γεγονός ότι φαίνεται πως στο κέντρο του λαβύρινθου συναντιούνται δύο αντίθετοι κόσμοι, οι ζωές των δύο χαρακτήρων παρουσιάζουν ορισμένες αξιοσημείωτες ομοιότητες. Τόσο ο Μινώταυρος όσο και ο Θησέας είναι γιοι βασιλιάδων. Τον πρώτο ο πατέρας του δεν τον αποδέχεται και τον φυλακίζει στον λαβύρινθο, ενώ παράλληλα ο δεύτερος ξεκινά τη ζωή του χωρίς να γνωρίζει ποιος είναι ο πατέρας του. Ο Θησέας συναντά αργότερα στη ζωή του τον πατέρα του και εκείνος τον αναγνωρίζει και τον αποδέχεται. Στο σκοτεινό κέντρο του λαβύρινθου τόσο ο Θησέας όσο και ο Μινώταυρος συναντούν την κρυμμένη τους φύση, η οποία τους αποκαλύπτεται σαν αντικατοπτρισμός. Ο Μινώταυρος βλέπει στον Θησέα ό,τι θα μπορούσε να είναι: ο αγαπημένος γιος του Βασιλιά. Από την άλλη ο Θησέας βλέπει στον Μινώταυρο αυτό που θα γίνει: ένας δολοφόνος. Μεταμορφώνεται εκείνος στο τέρας που αντιμετώπιζει³⁸.

Συμβολικής επίσης σημασίας είναι και ο λαβυρινθικός ιερός χορός που αναφέρθηκε παραπάνω και στον οποίο συμμετείχαν ο Θησέας και οι σύντροφοί του. Οι κάτοικοι της Δήλου έδωσαν σε αυτόν τον χορό το όνομα «Γερανός»³⁹ ή «Χορός των Γερανών»⁴⁰. Οι κινήσεις που κάνουν οι χορευτές σε αυτόν μιμούνται το σχήμα του λαβύρινθου αλλά και τις κινήσεις των γερανών καθώς πετούν⁴¹. Η εκτέλεση της χορογραφίας ήταν για τον Θησέα και τους συντρόφους τους μια ιεροτελεστία εορταστική "εμποτισμένη με τη χαρά της ελευθερίας". Γιόρταζαν το γεγονός ότι κατάφεραν να γλυτώσουν από την παγίδα του Δαίδαλου αλλά ταυτόχρονα και τη νίκη τους απέναντι στη μοίρα. Επιπλέον, η μίμηση του σχήματος του λαβύρινθου, των στροφών και επιστροφών του μπορεί να συμβολίζει τη συνεχή εναλλαγή ζωής - θανάτου. Ο χορός γίνεται το μέσο για την αποδοχή του θανάτου ως αναπόσπαστο κομμάτι του κύκλου της ζωής⁴².

Σύμφωνα με την περιγραφή του μύθου ο λαβύρινθος της Κρήτης ήταν πολυδιαδρομικός καθώς είχε πολύπλοκα μονοπάτια και αδιέξοδα. Ωστόσο υπάρχει μια

³⁷ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 12; Matthews, *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*, 27.

³⁸ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

³⁹ Wikisource contributors, "Theseus," στο "Page:Plutarch's Lives, 19.

⁴⁰ Matthews, *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*, 27.

⁴¹ Keeling, "Colonizing cuts of labyrinth mythology, a tangling parable of white sensibilities," 48.

⁴² Thomas M. Greene, Greene, Thomas M. "Labyrinth Dances in the French and English Renaissance." *Renaissance Quarterly* 54, no. 4 (2001): 1412, <https://doi.org/10.2307/1262158>, ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2022 από <https://www.jstor.org/stable/1262158>

σχετική σύγχυση όσον αφορά το σχήμα και τον τύπο του⁴³. Σε νομίσματα που βρέθηκαν στην Κνωσό απεικονίζεται μονοδιαδρομικός λαβύρινθος επτά συστροφών, με ένα και μοναδικό μονοπάτι το οποίο οδηγεί στο κέντρο του, κυκλικού ή τετράγωνου σχήματος⁴⁴.

Εικόνα 4. Όψη κρητικού νομίσματος που απεικονίζει κυκλικό μονοδιαδρομικό λαβύρινθο. Matthias J. Ulrich, "Ο κρητικός λαβύρινθος," *Minotavros*, 2 Νοεμβρίου 2011, ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2022 από <http://www.minotavros.de>

Εικόνα 5. Όψη κρητικού νομίσματος που απεικονίζει τετράγωνο μονοδιαδρομικό λαβύρινθο. Museum of Fine Arts, Boston, [mfa.org](https://collections.mfa.org/objects/2728), ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2022 από <https://collections.mfa.org/objects/2728>

Όπως παρατηρεί ο Eco, αν ο Θησέας είχε να αντιμετωπίσει έναν μονοδιαδρομικό λαβύρινθο, δεν θα χρειαζόταν να επιλέξει τη σωστή διαδρομή ανάμεσα σε πολλές άλλες. Το μόνο που θα έπρεπε να κάνει θα ήταν να ακολουθήσει το μονοπάτι μέχρι να φτάσει στο κέντρο και στη συνέχεια να το περπατήσει προς στα πίσω ώστε να βρεθεί στην έξοδο. Σε αυτή την περίπτωση όμως ο μίτος της Αριάδνης δεν θα είχε λόγο ύπαρξης εφόσον σε έναν τέτοιου τύπου λαβύρινθο είναι αδύνατο κάποιος να χαθεί⁴⁵. Ωστόσο, ο Harris σημειώνει πως όσον αφορά στην απώλεια προσανατολισμού η διάκριση μεταξύ μονοδιαδρομικού και πολυδιαδρομικού λαβύρινθου μπορεί να αμφισβητηθεί. Ακόμη και σε έναν μονοδιαδρομικό λαβύρινθο μπορεί κάποιος να χάσει τον προσανατολισμό του. Οι συνεχείς συστροφές δεξιά και αριστερά και ο αντίστροφος προσανατολισμός στις διαδρομές του λαβύρινθου οδηγούν εύκολα σε σύγχυση τον περιηγητή⁴⁶. Εξωτερικά ένας μονοδιαδρομικός λαβύρινθος μπορεί να φαίνεται ανοιχτός αλλά αν κάποιος βρίσκεται μέσα σε αυτόν θα έχει μάλλον αντίθετη άποψη. Ο αποπροσανατολισμός του σώματος μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια του ελέγχου του εαυτού⁴⁷. Κατά συνέπεια ακόμη και αν κάποιος δεν μπορεί να παγιδευτεί σωματικά σε έναν

⁴³ Harris, "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology," 136.

⁴⁴ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 25.

⁴⁵ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 80.

⁴⁶ Harris, "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology," 137.

⁴⁷ John T. Irwin, *The Mystery to a Solution: Poe, Borges, and the Analytic Detective Story*. (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996), 180.

μονοδιαδρομικό λαβύρινθο - όπως συνέβαινε στον πολυδιαδρομικό λαβύρινθο του Δαίδαλου - μπορεί να αισθανθεί φυλακισμένος εξαιτίας της σύγχυσης του μυαλού⁴⁸.

1.2. Άλλοι Λαβύρινθοι

Το σχέδιο του μονοδιαδρομικού λαβύρινθου επτά συστροφών που εμφανίζεται στα νομίσματα της Κνωσού αποκαλείται πλέον από τους ερευνητές «Κλασσικός Λαβύρινθος» ή «Κρητικού Τύπου Λαβύρινθος»⁴⁹. Ίδιες ή και παρόμοιες εικόνες σκαλισμένες σε πέτρα βρέθηκαν στην περιοχή της Κορνουάλλης και της βορειοδυτικής Ισπανίας⁵⁰ και κατατάσσονται χρονολογικά στην Εποχή του Χαλκού. Ο Berk υποστηρίζει πως σε αυτές τις περιοχές ο σχεδιασμός λαβυρίνθων σχετιζόταν με την εξόρυξη κασσίτερου και συμβόλιζε τη σχέση των ανθρακωρύχων με τη Γη. Ήταν η αναπαράσταση της καθόδου τους στη μήτρα της Γης, η πορεία η οποία ακολουθούσαν αλλά και ένα είδος προσευχής για την ασφαλή επιστροφή τους⁵¹.

Παρόμοια πετρόγλυπτα σχέδια λαβυρίνθων έχουν βρεθεί επίσης σε αρχαίους τάφους στις περιοχές της Σαρδηνίας⁵² και της Ιρλανδίας⁵³. Φαίνεται πως και αυτοί είχαν συνδεθεί με τον συμβολισμό της καθόδου και της ανόδου καθώς επίσης και με τις έννοιες της ζωής, του θανάτου και της αναγέννησης⁵⁴. Οι τάφοι αυτοί είχαν τέτοιο προσανατολισμό ώστε το φως του ήλιου να μπαίνει και να βγαίνει από αυτούς κατά τη διάρκεια του χειμερινού ηλιοστασίου. Ο παραλληλισμός με τη διαδρομή του ήλιου συμβόλιζε την άνοδο και την κάθοδο των ψυχών των νεκρών προς και από τον Κάτω Κόσμο⁵⁵.

Συνδεδεμένο με τη ζωή και τον θάνατο είναι και το σύμβολο του λαβύρινθου που εμφανίζεται στις ιστορίες και την τέχνη των λαών Pima και Tohono o' Odham που κατοικούν στη νότια Αριζόνα, γνωστοί ως Ινδιάνοι Papagos. Το σύμβολο παρουσιάζει έναν άνθρωπο στην είσοδο ενός μονοδιαδρομικού λαβύρινθου, αποκαλείται "*Man in the Maze*" και αναφέρεται στην ιστορία του Γιτοί, ενός προστάτη θεού των Papagos. Αντιπροσωπεύει το

⁴⁸ Harris, "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology," 137.

⁴⁹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 10.

⁵⁰ Hermann Kern, *Through the labyrinth: designs and meanings over 5,000 years*, (Munich: New York: Prestel, 2000), 67, όπως αναφέρεται στον Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁵¹ Berk, "The Dance of the Labyrinth."; Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

⁵² Jeff and Kimberly Saward, "The Tomba del Labirinto, Luzzanas, Sardinia," *Caerdroia* 35, (2005): 5,

ανακτήθηκε 18 Απριλίου 2022 από <https://labyrinthos.net/Caerdroia%2035%20HR.pdf>

⁵³ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁵⁴ Saward, "The Tomba del Labirinto, Luzzanas, Sardinia," 11.

⁵⁵ Berk, "The Dance of the Labyrinth."; Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

μονοπάτι της ζωής του κάθε ανθρώπου, τις εμπειρίες και τις επιλογές του. Στο κέντρο του λαβύρινθου είναι ο θάνατος όπου εκεί ο περιηγητής έχει την τελευταία ευκαιρία να ανατρέξει πίσω στην πορεία της ζωής του και τις επιλογές του ώστε να συμφιλιωθεί με αυτές πριν φύγει από αυτόν τον κόσμο και περάσει στον επόμενο⁵⁶.

Εικόνα 6. *Man in the Maze*. "The Symbol of Life – Man in the Maze." Symbols.com. STANDS4 LLC, 2022. ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://www.symbols.com/man-in-the-maze>

Συμβολισμοί αντίστοιχοι με όσους αναφέρθηκαν παραπάνω έχουν αποδοθεί και στον Αιγυπτιακό Λαβύρινθο της Hawara. Ο συγκεκριμένος λαβύρινθος υπήρξε στην πραγματικότητα και θεωρείται πως ήταν ταφικό μνημείο του Φαραώ Αμενεχμέτ του Γ'⁵⁷. Παρά το γεγονός ότι, όπως αναφέρει η Doop, ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος θεωρούσε πως ήταν αδύνατο να περιγράψει κανείς επακριβώς ένα τόσο πολύπλοκο μνημείο⁵⁸, ο Ηρόδοτος στις Ιστορίες του δίνει μια ιδιαίτερα λεπτομερή περιγραφή⁵⁹ όπως φαίνεται και στο παρακάτω απόσπασμα:

[2.148.1] Αποφάσισαν επίσης αυτοί οι βασιλιάδες να αφήσουν κάποιο κοινό μνημείο, και με την απόφασή τους αυτή κατασκεύασαν έναν λαβύρινθο, που βρίσκεται λίγο πιο πάνω από τη λίμνη Μοίριδα, κάπου κοντά στη λεγόμενη Κροκοδειλούπολη· τον είδα τον λαβύρινθο αυτόν, και είναι ανώτερος από κάθε περιγραφή. [2.148.2] Γιατί αν υπολογίσουμε όλα μαζί τα τείχη των Ελλήνων και τα έργα που έχουν να επιδείξουν, θα αποδειχτούν κατώτερα από τούτον τον λαβύρινθο ως προς τον κόπο και τη δαπάνη, μολονότι και ο ναός της Εφέσου και ο ναός της Σάμου είναι αξιόλογοι. [2.148.3] Άλλωστε και οι πυραμίδες είναι ανώτερες από κάθε περιγραφή

⁵⁶ Berk, "The Dance of the Labyrinth."; "I' itoi," Wikipedia, τελευταία τροποποίηση 19 Δεκεμβρίου 2021, ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://en.wikipedia.org/itoi>; "The Symbol of Life – Man in the Maze," Symbols.com, STANDS4 LLC, 2022, ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://www.symbols.com/symbol/the-symbol-of-life-%E2%80%93-man-in-the-maze>

⁵⁷ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 21; Matthews, *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*, 22.

⁵⁸ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 21.

⁵⁹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 30.

και αντάξιες η καθεμιά πολλών και μεγάλων ελληνικών έργων, αλλά τούτος ο λαβύρινθος ξεπερνάει και τις πυραμίδες. [2.148.4] Μέσα στον λαβύρινθο είναι δώδεκα σκεπαστές αυλές, με τις πύλες τους αντικριστές, έξι να βλέπουν προς τον βορρά και έξι προς τον νότο, συνεχόμενες, ενώ απ' έξω τις περιβάλλει ο ίδιος τοίχος. Υπάρχουν ακόμη διπλές αίθουσες, άλλες υπόγειες, άλλες πάνω από τούτες, τρεις χιλιάδες όλες μαζί, από χίλιες πεντακόσιες η κάθε σειρά. [2.148.5] Τις αίθουσες που είναι από πάνω τις είδα ο ίδιος, τις περπάτησα, και ό,τι λέω το αντίκρισα με τα μάτια μου· αλλά για τις υπόγειες, κάτω από τούτες, πληροφορήθηκα από λόγια που άκουσα, επειδή οι Αιγύπτιοι επόπτες δεν θέλησαν καθόλου να μου τις δείξουν, λέγοντας ότι εκεί μέσα βρίσκονταν οι τάφοι των βασιλιάδων που πρώτοι οικοδόμησαν αυτόν τον λαβύρινθο, και των ιερών κροκοδείλων. [2.148.6] Έτσι, για τις κάτω αίθουσες λέω ό,τι άκουσα, ενώ τις απάνω, που είναι ανώτερες από ανθρώπινα έργα, τις είδα και ο ίδιος: τα περάσματα για να βγει κανείς από τα δωμάτια και τα πηγαινέλα εδώ κι εκεί ανάμεσα στις αυλές ήταν τόσο περίπλοκα ώστε μας έκαναν να σαστίζουμε περνώντας από την αυλή στις αίθουσες και από τις αίθουσες σε διαδρόμους με κολόνες και από τους διαδρόμους σε άλλα δωμάτια και από τις αίθουσες σε άλλες αυλές. [2.148.7] Όλα αυτά ήταν σκεπασμένα με πέτρινη στέγη σαν τους τοίχους, και οι τοίχοι ήταν γεμάτοι σκαλιστές παραστάσεις και η κάθε αυλή είχε περιστύλιο από άσπρη πέτρα με τέλεια εφαρμογή. Και στη γωνία όπου καταλήγει ο λαβύρινθος, ακουμπάει πυραμίδα σαράντα οργιές ψηλή, που έχει απάνω της σκαλισμένες μεγάλες ιερογλυφικές παραστάσεις· όσο για τον δρόμο ως την πυραμίδα, είναι καμωμένος κάτω από τη γη.⁶⁰

Από την περιγραφή του Ηρόδοτου μπορούμε να καταλάβουμε το πόσο πολύ εντυπωσιάστηκε από τον συγκεκριμένο λαβύρινθο εφόσον φτάνει στο σημείο να τον συγκρίνει με τις πυραμίδες και να τον θεωρεί ως κατασκεύασμα ανώτερο τους. Το παράδοξο, το μυστήριο και ο κίνδυνος συνδυάζονταν σε αυτό το κτίριο με τρόπο αριστοτεχνικό⁶¹. Επιπλέον, όπως σημειώνουν ο Berk και ο McCullough, τόσο ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος όσο και ο Ηρόδοτος θεωρούσαν ότι ο Δαίδαλος είχε επισκεφθεί τον εν λόγω λαβύρινθο. Εμπνεύστηκε από αυτόν και έτσι αποφάσισε να δημιουργήσει τον δικό του λαβύρινθο στην Κρήτη, καταφέροντας ωστόσο να κατασκευάσει μόνο το ένα εκατοστό των πολύπλοκων διαδρόμων του πρωτοτύπου⁶². Ο Αιγυπτιακός Λαβύρινθος ως ταφικό μνημείο, δεν ήταν ένας λαβύρινθος όπου μπορούσε κάποιος να μπει και απλά να τον εξερευνήσει⁶³. Ήταν ένας λαβύρινθος σκοτεινός, που οδηγούσε τον περιπατητή σε σύγχυση μέσα από διασταυρούμενα περάσματα και μονοπάτια⁶⁴. Ο σχεδιασμός του συμβόλιζε τη μετά θάνατον ζωή, ενώ στις αίθουσές του

⁶⁰ Ηρόδοτος, *Ιστορίαι, Βιβλίο Β' Ευτέρπη*, 2.148.1-2.148.7, Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, ανακτήθηκε 18 Απριλίου 2022 από <https://www.greek-language.gr/Ηρόδοτος>

⁶¹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 30,31.

⁶² Berk, "The Dance of the Labyrinth."; McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 31.

⁶³ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

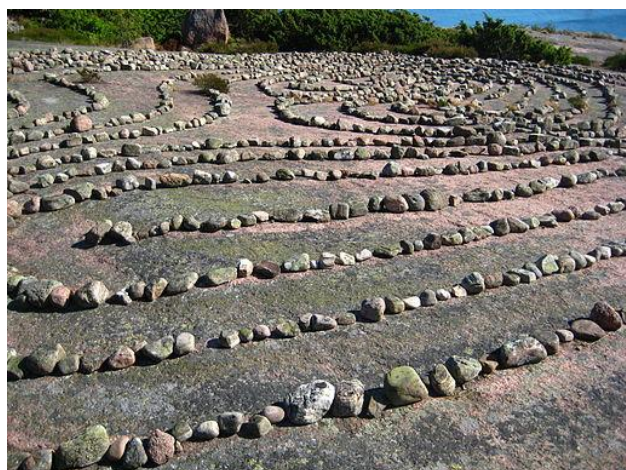
⁶⁴ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 31.

Αιγύπτιοι Θεοί όπως οι Osiris, Thoth και Anubis αποφάσιζαν για τη μοίρα των ψυχών των νεκρών ως δικαστές του Κάτω Κόσμου⁶⁵.

Διαφορετικές είναι οι ερμηνείες που έχουν αποδοθεί στους λαβύρινθους που ανακαλύφθηκαν στη Σκανδιναβία και στις ακτές της Βαλτικής. Πρόκειται για λαβύρινθους φτιαγμένους στο έδαφος, από πέτρες οι οποίες έχουν τοποθετηθεί σε σειρά και δημιουργούν το σχήμα και τα μονοπάτια του κάθε λαβύρινθου. Οι τοποθεσίες στις οποίες βρέθηκαν αυτοί οι λαβύρινθοι βρίσκονται στην πλειονότητά τους κοντά στη θάλασσα και για τον λόγο αυτό πιστεύεται ότι επρόκειτο για σημάδια που έφτιαχναν οι θαλασσοπόροι εκείνης της εποχής και ενδεχομένως τα χρησιμοποιούσαν για την ομαλή πλοήγησή τους. Μεγάλος αριθμός από αυτούς τους λαβύρινθους που βρέθηκαν στις βαλτικές ακτές της Σουηδίας πιστεύεται ότι φτιάχτηκε από ψαράδες κατά τη διάρκεια κάποιας ισχυρής κακοκαιρίας με σκοπό να παγιδεύσουν τα κακά πνεύματα που έφερναν κακή τύχη. Οι ψαράδες ακολουθούσαν το μονοπάτι προς το κέντρο του λαβύρινθου δελεάζοντας με αυτόν τον τρόπο τα πνεύματα και στη συνέχεια έτρεχαν προς τη θάλασσα ώστε να τα οδηγήσουν και να τα ρίξουν τελικά σε αυτήν⁶⁶. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια μορφή ιεροτελεστίας. Με αυτόν τον τρόπο οι ψαράδες προσεύχονταν για καλή ψαριά, γονιμότητα και ήρεμη θάλασσα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου τύπου λαβύρινθου είναι αυτός που βρέθηκε - μεταξύ άλλων αρχαιολογικών ευρημάτων - στο σουηδικό νησί Blå Jungfrun.

Εικόνα 7. Σχέδιο του λαβύρινθου στο νησί Blå Jungfrun, σχέδιο του John Kraft, 26/6/1980, ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από <https://www.geomancy.org/index.php/labyrinths/old-labyrinths/15-circuit-labyrinths>

Εικόνα 8. Όψη του λαβύρινθου στο νησί Blå Jungfrun, Mingsrude, CC BY 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>>, via Wikimedia Commons, ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Labyrinth-at-bla-jungfrun.JPG>

⁶⁵ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."

⁶⁶ Wikipedia, "Troy Town," τελευταία τροποποίηση 19 Μαρτίου 2022, ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από https://en.wikipedia.org/wiki/Troy_Town

Το εν λόγω νησί θεωρούνταν νησί κακών πνευμάτων και τόπος συνάντησης μαγισσών. Οι αρχαιολόγοι εικάζουν ότι χρονολογείται στην Μεσολιθική Εποχή. Σήμερα είναι αρχαιολογικός προορισμός ωστόσο οι επισκέπτες υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς: δεν επιτρέπεται να παρεκκλίνουν από τα μονοπάτια του λαβύρινθου ή να μείνουν στο νησί εφόσον πέσει η νύχτα, ενώ οι πέτρες του λαβύρινθου θεωρούνται ακόμη ιερές και απαγορεύεται να τις μετακινήσουν⁶⁷.

Λαβύρινθοι δημιουργημένοι στο έδαφος έχουν βρεθεί και στην Αγγλία. Πρόκειται για ανάγλυφους λαβύρινθους των οποίων τα χαμηλού ύψους τοιχώματα καλύπτονται με γρασίδι. Παρά το γεγονός ότι η γενική ονομασία τους είναι "*turf mazes*", η ονομασία η οποία έχει επικρατήσει είναι αυτή της πόλης της Τροίας: "*Troy Town*". Πιθανολογείται πως η επιλογή αυτού του ονόματος έγινε λόγω του συσχετισμού του σχήματος του λαβύρινθου με τα ιδιαίτερα περίπλοκα τείχη της Τροίας. Σύμφωνα με τον σχετικό μύθο όποιος εχθρός κατάφερνε να μπει σε αυτά δεν μπορούσε ποτέ να βρει την έξοδο⁶⁸. Η πόλη της Τροίας έχει επίσης συνδεθεί και με μια πύλη οινόχρηστη που ανακαλύφθηκε στην Tragliatella της Ιταλίας και χρονολογείται περίπου στον έβδομο αιώνα προ Χριστού. Οι παραστάσεις πάνω στην οινόχρηστη απεικονίζουν μια ομάδα ιππέων που εξέρχονται από έναν λαβύρινθο κλασσικού τύπου που φέρει τη λέξη "*truia*" σε έναν από τους διαδρόμους του. Η σημασία αυτής της λέξης αμφισβητείται. Η μια εκδοχή είναι πως πρόκειται για ετρουσκική εκδοχή της λέξης «Τροία», ενώ μια δεύτερη πως πρόκειται για λέξη λατινικής προέλευσης που σημαίνει «δάπεδο χορού» ή «αρένα»⁶⁹. Αυτή η εκδοχή ενισχύεται από την παρουσία των ιππέων έξω από τον λαβύρινθο η οποία θυμίζει το αρχαίο ρωμαϊκό ιππικό δρώμενο "*Lusus Trojae*" κατά τη διάρκεια του οποίου οι ιππείς ακολουθούσαν χορευτικά μοτίβα λαβυρίνθου⁷⁰. Ωστόσο, η σύνδεση με την Τροία είναι πάλι εμφανής καθώς *Lusus Trojae* σημαίνει παιχνίδι της Τροίας⁷¹. Με αυτό το δρώμενο οι συμμετέχοντες τιμούσαν τόσο την ίδρυση μιας πόλης όσο και κάποιον νεκρό σε ταφικές τελετές γεγονός που συνδέει ξανά κατά κάποιο τρόπο τον λαβύρινθο με τις έννοιες της ζωής και του θανάτου⁷².

Σύμφωνα με τον McCullough, εκείνος που είχε την ικανότητα να σχεδιάσει έναν λαβύρινθο θεωρούνταν πως είχε εξαιρετικές ικανότητες και πως κατείχε μια γνώση βαθύτερη,

⁶⁷ Liz Leafloor, "Mysterious Labyrinth and Ritual Caves: Archeologists dig up the Stone Age Past on Swedish Island," Ancient Origins, 2015, ανακτήθηκε 4 Μαρτίου 2022 από <https://www.ancient-origins.net/news-general/mysterious-labyrinth-and-ritual-caves-archaeologists-dig-stone-age-past-swedish-island-020539>

⁶⁸ Wikipedia, "Troy Town."

⁶⁹ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 27.

⁷⁰ Wikipedia, "Troy Town."

⁷¹ Berk, "The Dance of the Labyrinth."; Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 28.

⁷² Berk, "The Dance of the Labyrinth."

μια γνώση μυστικιστική ή ακόμη και μαγική⁷³, καθώς η εικόνα και μόνο ενός λαβύρινθου θεωρείται σύμβολο ισχυρής δύναμης⁷⁴. Ιδιαίτερης σημασίας είναι επίσης το γεγονός ότι σε ένα χειρόγραφο που βρέθηκε στην Ινδία (μεταξύ πολλών άλλων) ο ανθρώπινος εγκέφαλος αποδίδεται σχεδιασμένος ως λαβύρινθος και όχι σχεδιασμένος με κάποιο ανατομικό σχέδιο όπως θα περίμενε κανείς⁷⁵. Επιπροσθέτως, σε ορισμένες περιοχές της Ινδουιστικής Ινδίας, σχέδια λαβυρίνθων κλασσικού τύπου δίνονταν στις έγκυες γυναίκες και χρησιμοποιούνταν ως ένα είδος καλής μαγείας⁷⁶. Ουσιαστικά, σκοπός αυτής της πράξης ήταν η προστασία της κύησης και η διευκόλυνση της γέννας, καθώς το μυαλό της γυναίκας συγκεντρωνόταν στο σχέδιο του λαβύρινθου και ακολουθούσε τη διαδρομή του με τα μάτια ή με τα δάχτυλα των χεριών της⁷⁷. Έτσι είναι και εδώ ξεκάθαρη η συμβολική συσχέτιση του λαβύρινθου με το δίπολο γέννηση - αναγέννηση⁷⁸ ενώ ο μίτος της Αριάδνης μπορεί εύκολα να παρομοιαστεί με τον ομφάλιο λώρο⁷⁹.

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα σχέδια λαβυρίνθων έκαναν την εμφάνισή τους στα δάπεδα των καθολικών εκκλησιών ενώ είναι πολλές και οι σύγχρονες καθολικές εκκλησίες που φέρουν λαβύρινθους στο πάτωμά τους⁸⁰. Μερικοί από τους λαβύρινθους των εκκλησιών έχουν το κέντρο τους διακοσμημένο με τη στιγμή της μάχης του Θησέα με τον Μινώταυρο παραλληλίζοντας με τον τρόπο αυτό τη μάχη του Χριστού με τον διάβολο⁸¹. Το μονοπάτι αυτών των λαβυρίνθων το οποίο οι πιστοί καλούνται να ακολουθήσουν, συμβολίζει την πορεία τους προς το ιερό αλλά και τη σχέση του κάθε πιστού με τον Θεό του. Επιπλέον, το κέντρο του λαβύρινθου συμβολίζει την κατάληξη της πορείας της ζωής ενός ανθρώπου που μπορεί να είναι ο παράδεισος ή η κόλαση. Ο περιπατητής του λαβύρινθου που απέχει από τις κοσμικές απολαύσεις ανταμείβεται όχι μόνο από αυτό που θα βρει στο κέντρο του αλλά και από την ίδια τη διαδρομή⁸².

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση του λαβύρινθου από τον Berk με το Έπος του Γκιλγκαμές⁸³. Ο Γκιλγκαμές ήταν Σουμέριος βασιλιάς της πόλης Ουρούκ (οι ερευνητές δεν αρνούνται την ιστορική του ύπαρξη) και σύμφωνα με τη Μεσοποταμιακή μυθολογία είχε

⁷³ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 17.

⁷⁴ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁷⁵ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 17-18.

⁷⁶ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁷⁷ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 18.

⁷⁸ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."; Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁷⁹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 18.

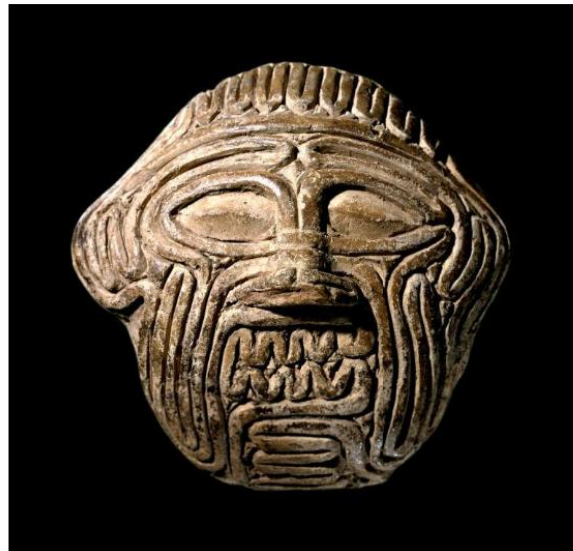
⁸⁰ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁸¹ McCullough, *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*, 23.

⁸² Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁸³ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

υπερφυσικές δυνάμεις καθώς ήταν ημίθεος⁸⁴. Σύμφωνα με τον μύθο ο Γκιλγκαμές αναλαμβάνει ριψοκίνδυνες αποστολές με σκοπό την προστασία της πόλης του. Τις αποστολές αυτές τις φέρνει εις πέρας μαζί με τον Ενκιντού, έναν ημιάγριο άνθρωπο αλλά τελικά επιστήθιο φίλο του⁸⁵. Σε μία από τις αποστολές ο Γκιλγκαμές και ο Ενκιντού έρχονται αντιμέτωποι με τον γίγαντα δαίμονα Humbaba (ή αλλιώς Huwawa) ο οποίος είναι φύλακας στο λαβυρινθώδες Δάσος των Κέδρων μέσα στο οποίο κατοικεί. Στα βάθη αυτού του δάσους, έπειτα από μάχη καταφέρνουν να τον σκοτώσουν και στη συνέχεια γυρίζουν θριαμβευτές πίσω στην Ουρούκ⁸⁶. Η μάσκα του Humbaba εκτίθεται σήμερα ως αρχαιολογικό εύρημα στο Βρετανικό Μουσείο. Αποτελείται από ένα συνεχόμενο κομμάτι πηλού που εξαιτίας των περιελίξεών του παραπέμπει στο σχήμα του λαβύρινθου αλλά και του ανθρώπινου εγκεφάλου⁸⁷.

Εικόνα 9. Leon De Meyer, *Clay mask of the demon Huwawa*, 1980a / Tell ed-Dēr III (no.96, p.106), The British Museum, London, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1883-0118-AH-2598

Η ιστορία του Γκιλγκαμές θυμίζει σε σημεία τον μύθο του Θησέα. Και οι δύο ήρωες σκοτώνουν το τέρας και επιστρέφουν νικητές. Ωστόσο γεννιούνται ορισμένα ερωτήματα. Τι είναι αυτό που στη συνάντηση των ηρώων με τα τέρατα φέρνει στην επιφάνεια τα πιο

⁸⁴ Βικιπαίδεια, «Γκιλγκαμές», τελευταία τροποποίηση 12 Απριλίου 2022, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BA%CE%B9%CE%BB%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%82>

⁸⁵ Βικιπαίδεια, «Έπος του Γκιλγκαμές», τελευταία τροποποίηση 10 Αυγούστου 2021, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CF%80%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%93%CE%BA%CE%B9%CE%BB%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%82

⁸⁶ Λι Γιγέν, *Γκιλγκαμές, Σουμεριακό Έπος*, (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2015), 41-55.

⁸⁷ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

σκοτεινά στοιχεία του χαρακτήρα τους; Μετά τη θανάτωση του τέρατος, τι είναι αυτό που γεννιέται; Θάνατος και αναγέννηση συνυπάρχουν στην καρδιά του λαβύρινθου αλλά ποιανού θάνατος και ποιανού αναγέννηση συντελείται τελικά⁸⁸; Σε αυτά τα ερωτήματα μπορεί ενδεχομένως να δώσει ορισμένες απαντήσεις η Αναλυτική Ψυχολογία, σύμφωνα με τις θεωρίες της οποίας ο λαβύρινθος συνδέεται με την αναζήτηση και την ανακάλυψη του εσώτερου εαυτού, και ο κάθε περιπατητής αυτό που έχει ουσιαστικά να αντιμετωπίσει είναι ο ίδιος του ο εαυτός⁸⁹.

1.3. Λαβύρινθος και Ψυχολογία

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας τα σχήματα, τα είδη, οι έννοιες, τα κτίσματα που μπορεί να συμπεριλάβει η λέξη *λαβύρινθος* είναι πολυάριθμα και ποικιλόμορφα. Επιπλέον, κάθε λαβύρινθος μπορεί να χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα από ένα σύνολο αντιθέτων, όπως για παράδειγμα «τάξη και αταξία, σαφήνεια και σύγχυση, ενότητα και πολλαπλότητα, καλλιτεχνία και χάος»⁹⁰. Σύμφωνα με τον Γιουνγκ, αντίστοιχα δίπολα χαρακτηρίζουν και τη ζωή του ανθρώπου: «μέρα και νύχτα, γέννηση και θάνατος, ευτυχία και πόνος, καλό και κακό». Ουσιαστικά «η ζωή είναι ένα πεδίο μάχης» στο οποίο ποτέ δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ποιο από τα αντίθετα μπορεί να υπερισχύσει. Οι αντιθέσεις αυτές δημιουργούν συγκρούσεις στο εσωτερικό του ανθρώπου⁹¹. Ωστόσο από αυτές χαρακτηρίζεται η ίδια η ανθρώπινη φύση και θα πρέπει να γίνουν αποδεκτές ώστε ο άνθρωπος να μην είναι θύμα της ψυχικής του διάθρωσης αλλά δημιουργός της⁹². Επιπροσθέτως, από όσα έχουν ήδη αναφερθεί διαφαίνεται η συμβολική συσχέτιση της έννοιας του λαβύρινθου με τον ανθρώπινο υπαρξιακό αγώνα⁹³.

Στην Αναλυτική Ψυχολογία ο λαβύρινθος συνδέθηκε με το ασυνείδητο και με την έναρξη της πορείας του θεραπευόμενου προς την εξατομίκευση και την αυτογνωσία⁹⁴. Η αυτογνωσία θεωρείται συχνά από πολλούς ότι επιτυγχάνεται μέσω της γνώσης της

⁸⁸ Berk, "The Dance of the Labyrinth."

⁸⁹ Παράσχου, "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος."

⁹⁰ Doop, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 1.

⁹¹ Καρλ - Γκουσταβ Γιουνγκ, κ.α., *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*, επιμ. Τζων Φρήμαν, μετ. Αντιγόνη Χατζηθεοδώρου, (Αθήνα: Εκδόσεις Αρσενίδη, 1964), 85.

⁹² Καρλ - Γκούσταβ Γιουνγκ, *Ο Ανεξερευνήτος Εαυτός*, μετ. Θεόδωρος Σιαφαρικός, (Αθήνα: Εκδόσεις ΙΑΜΒΑΙΧΟΣ, 1988), 86 - 89.

⁹³ Ingrid D. Bloos and Thomas St. James O'Connor, "Ancient and Medieval Labyrinth and Contemporary Narrative Therapy: How Do They Fit?," *Pastoral Psychology*, 50(4), (March 2002): 220,

DOI:10.1023/a:1014097211429, ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από

<https://link.springer.com/article/10.1023/A:1014097211429>

⁹⁴ Γιουνγκ κ.α., *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*, 170-171.

συνειδητής προσωπικότητας του ατόμου. Όποιος καταφέρνει να γνωρίσει και να έχει συνείδηση του Εγώ, θεωρεί πως έχει καταφέρει επίσης να γνωρίσει τον εσώτερο εαυτό του⁹⁵. Ωστόσο, η ψυχή είναι ένα αλληλένδετο και αναπόσπαστο σύνολο του συνειδητού και του ασυνειδήτου, καθώς και των περιεχομένων τους και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται⁹⁶.

Το ασυνείδητο, σύμφωνα με τον Γιουνγκ, έχει ορισμένα χαρακτηριστικά βάση των οποίων τοποθετείται στο περιθώριο της συνείδησης:

όλα όσα γνωρίζω αλλά δεν σκέφτομαι προς στιγμήν· όλα όσα ήσαν κάποτε συνειδητά, αλλά έχω ξεχάσει πλέον· όλα όσα αντιλαμβάνονταν οι αισθήσεις μου, αλλά δεν πρόσεχε ο συνειδητός νους μου· όλα όσα ακούσια και αφηρημένα αισθάνομαι, σκέφτομαι, θυμάμαι, θέλω και κάνω· όλες οι μελλοντικές καταστάσεις που μορφοποιούνται μέσα μου και πρόκειται κάποτε να αναδυθούν στη συνείδηση· όλα αυτά αποτελούν περιεχόμενα του ασυνειδήτου λίγο-πολύ ικανά να συνειδητοποιηθούν ή ήταν κάποτε συνειδητά και ίσως επανασυνειδητοποιηθούν στο μέλλον.⁹⁷

Πρόκειται επομένως για όλες τις σκέψεις μας, τις αισθήσεις μας, τις εικόνες στο μυαλό μας που έχουμε επιλέξει να κρύψουμε προσωρινά από το συνειδητό μας πνεύμα στο οποίο ωστόσο συνεχίζουν να ασκούν επιρροή. Αυτή η κρυμμένη πλευρά του εαυτού μας, που για διάφορους λόγους έχουμε απομακρύνει, προσπαθεί να ξαναβγεί στην επιφάνεια μέσω των ονείρων και δύναται να εκδηλωθεί είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο⁹⁸. Στη δεύτερη περίπτωση ο φόβος που μπορεί να προκληθεί - καθώς μπορούν να αναδυθούν σκιώδη στοιχεία του χαρακτήρα - απομακρύνει το άτομο από την αυτογνωσία και την ανακάλυψη του Εαυτού⁹⁹.

Η μύηση όμως στον εσώτερο λαβύρινθο και η περιπλάνηση στα απόκρυφα μονοπάτια του μέσω της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας θα οδηγήσει τελικά τον θεραπευόμενο σε μια ωρίμανση του εσώτερου εαυτού του και σε μια αυτοπραγμάτωση. Έτσι θα είναι σε θέση να διατηρήσει σε ισορροπία τόσο τα στοιχεία του συνειδητού όσο και αυτά του ασυνειδήτου. Έχοντας καταφέρει να ενώσει τα περιεχόμενα των δύο συστατικών του πνεύματος θα οδηγηθεί σε αυτό που ο Γιουνγκ ονομάζει «*υπερβατική λειτουργία ψυχής*» και θα ανακαλύψει τις απεριόριστες δυνατότητες του ατομικού Εαυτού. Φτάνοντας στο κέντρο του προσωπικού του λαβύρινθου θα μπορεί στη συνέχεια να αναζητήσει την έξοδο ακολουθώντας μια

⁹⁵ Γιουνγκ, *Ο Ανεξερεύνητος Εαυτός*, 12.

⁹⁶ Καρλ - Γκούσταβ Γιουνγκ, *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*, μετ. Ελένη Παπαδοπούλου, (Αθήνα: Εκδόσεις ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, 1994), 79.

⁹⁷ Γιουνγκ, *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*, 53.

⁹⁸ Γιουνγκ κ.α., *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*, 33,168.

⁹⁹ Γιουνγκ, *Ο Ανεξερεύνητος Εαυτός*, 48.

τελετουργική διαδικασία με στόχο τη λύτρωση και την απελευθέρωση¹⁰⁰. Τελικά θα βγει από τον λαβύρινθο νιώθοντας πιο δυνατός¹⁰¹.

1.4. Λαβύρινθος και Σινεμά

Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης επιλέχθηκαν οι ταινίες «Pan's Labyrinth» του Guillermo del Toro¹⁰² και «Labyrinth» του Jim Henson¹⁰³. Ο λόγος επιλογής των δύο αυτών ταινιών είναι το γεγονός ότι οι πρωταγωνίστριες αμφότερων των ιστοριών αναζητούν μέσα από αλληγορίες, παράλληλους κόσμους και προκλήσεις σε λαβύρινθους τον προορισμό, τον εαυτό και το πεπρωμένο τους.

Pan's Labyrinth

Η ιστορία της ταινίας «Pan's Labyrinth» εκτυλίσσεται στα βουνά της φασιστικής Ισπανίας¹⁰⁴ στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου¹⁰⁵ και στον απόηχο του Ισπανικού Εμφυλίου το 1944¹⁰⁶. Η ηρωίδα της ιστορίας είναι η Ofelia. Καθώς η έγκυος μητέρα της και εκείνη κατευθύνονται στο νέο τους σπίτι, το σπίτι του πατριού της, μια νεράίδα με μορφή εντόμου οδηγεί την Ofelia σε έναν αρχαίο πέτρινο λαβύρινθο μέσα στον οποίο συναντάει έναν Φαύνο. Μαθαίνει από τον Φαύνο πως είναι η μετενσάρκωση μιας πριγκίπισσας του Κάτω Κόσμου και πως για να επιστρέψει στο βασίλειό της θα πρέπει να ολοκληρώσει τρεις αποστολές, τις οποίες και της αναθέτει¹⁰⁷. Έτσι η μικρή ηρωίδα ξεκινάει το ταξίδι της αναζήτησης του εαυτού και του πεπρωμένου της μέσα στη σκληρή πραγματικότητα του πολέμου. Προσπαθώντας να εκπληρώσει τις αποστολές της συναντά πλάσματα παραμυθιών,

¹⁰⁰ Γιουνγκ κ.α., *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*, 149, 150, 157; Παράσχου, "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος."

¹⁰¹ Bloos and O'Connor, "Ancient and Medieval Labyrinth and Contemporary Narrative Therapy: How Do They Fit?," 226.

¹⁰² *Pan's Labyrinth* σε σκηνοθεσία του Guillermo del Toro (Esperanto Filmoj, Warner Bros, 2006), 114', <https://www.ertflix.gr/vod/vod.167175-o-laburinthos-tou-pana>

¹⁰³ *Labyrinth* σε σκηνοθεσία του Jim Henson (Henson Associates, Inc. Lucasfilm Ltd, Tri-Star Pictures, 1986), 101', DVD.

¹⁰⁴ The Vigilant Citizen, "The Esoteric Interpretation of Pan's Labyrinth," 23 Σεπτεμβρίου 2010, ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2022 από <https://vigilantcitizen.com/moviesandtv/the-esoteric-interpretation-of-pans-labyrinth/>

¹⁰⁵ Μαρία Βούλγαρη, «Ο Λαβύρινθος του Πάνα, του Guillermo del Toro,» 31 Μαρτίου 2018, ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2022 από <https://www.willowisps.gr/main/-/guillermo-del-toro/31/3/2018>

¹⁰⁶ Roger Clark and Keith McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth," *Children's Literature in Education*, 41 (2010):53, DOI 10.1007/s10583-010-9099-7, ανακτήθηκε 4 Μαΐου 2021 από <https://www.researchgate.net/publication/226069790>

¹⁰⁷ Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα.";

τέρατα, δράκους και νεράιδες που την οδηγούν στον προορισμό της και τη βοηθούν να αποδομήσει την πραγματικότητα την οποία βιώνει¹⁰⁸.

Η Ofelia ζει ταυτόχρονα δε δύο κόσμους αυτόν της πραγματικότητας του φασισμού και του πολέμου και αυτόν της φαντασίας της με τον Φάυνο, τον αρχαίο λαβύρινθο και τις αποστολές. Παγιδευμένη σε έναν κόσμο στον οποίο δεν βρίσκει νόημα και που συνεχώς κινδυνεύει, βρίσκει διέξοδο στον κόσμο της φαντασίας της καθώς κινείται μεταξύ παιδικής ηλικίας και ενηλικίωσης¹⁰⁹. Στο ταξίδι της αναζήτησής της η μικρή Ofelia δεν ακολουθεί πάντα τις οδηγίες του Φαύνου, πράττοντας σύμφωνα με τη δική της συνείδηση κατά περίπτωση¹¹⁰. Χρησιμοποιεί το βασίλειο της φαντασίας της, ως αντίσταση, για την επούλωση των τραυμάτων της αλλά και για να πλησιάσει στην αυτοπραγμάτωσή της και την ανακάλυψη της δικής της ταυτότητας. Η Ofelia θα βρει το πεπρωμένο της, θα καταφέρει να φέρει εις πέρας τις αποστολές και θα μεταμορφωθεί στην πριγκίπισσα που της υποσχέθηκε ο Φάυνος. Ωστόσο το τίμημα για αυτό είναι ο θάνατός της ανάμεσα στους δύο κόσμους, στον πραγματικό και τον φανταστικό, καθώς προσπαθεί να σώσει τον νεογέννητο αδερφό της τόσο από τον πατριό της όσο και από τον Φάυνο¹¹¹.

Labyrinth

Στην ταινία «Labyrinth» ηρωίδα είναι η Sarah, μια δεκαεξάχρονη κοπέλα η οποία έχει χάσει τη μητέρα της. Όταν ο πατέρας και η μηριά της την αναγκάζουν να προσέχει τον ετεροθαλή νεογέννητο αδερφό της όσο εκείνοι θα λείπουν, εκείνη εκνευρισμένη εύχεται να τον πάρουν μακριά της οι καλικάτσαροι. Όταν η ευχή της γίνεται πραγματικότητα και συνειδητοποιεί ότι ο αδερφός της δεν βρίσκεται πια στην κούνια του, εμφανίζεται μπροστά της ο Jareth, ο βασιλιάς των καλικάτσαρων. Η Sarah του ζητά να φέρει πίσω τον αδερφό της καθώς δεν εννοούσε πραγματικά την ευχή που έκανε. Τότε ο Jareth της δείχνει τον λαβύρινθο του βασιλείου του, στο κέντρο του οποίου βρίσκεται το κάστρο του και της ανακοινώνει ότι για να πάρει πίσω τον αδερφό της θα πρέπει να ξεπεράσει τις προκλήσεις στον λαβύρινθο και να βγει από αυτόν μέσα σε δεκατρείς ώρες. Έτσι ξεκινά την περιπλάνησή της γνωρίζοντας

¹⁰⁸ Clark and McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth," 53.

¹⁰⁹ Clark and McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth," 56.

¹¹⁰ Andrew Housman, "Pan's Labyrinth: The Real Meaning Of Guillermo Del Toro's Dark Fairytale," *SCREENRANT*, τελευταία τροποποίηση 24 Ιανουαρίου 2022, ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2022 από <https://screenrant.com/pan-labyrinth-movie-themes-explained/>

¹¹¹ Clark and McDonald, "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth," 53,57,59.

στην πορεία φανταστικά πλάσματα που τη βοηθούν στην προσπάθειά της ενώ ο Jateth κάνει ό,τι μπορεί για να την εμποδίσει¹¹².

Η περιπλάνηση της Sarah στον λαβύρινθο είναι ουσιαστικά ένα ταξίδι από την εφηβική ηλικία προς την ενηλικίωση¹¹³. Ο συναισθηματικός κόσμος της Sarah είναι τόσο μπερδεμένος και περίπλοκος όσο είναι και ο λαβύρινθος που έχει να αντιμετωπίσει. Στην αρχή της ταινίας εμφανίζεται ως μια έφηβη που βρίσκεται κοντά στην ενηλικίωση αλλά που αρνείται να αναλάβει τις ευθύνες που αυτό συνεπάγεται. Αντιστέκεται στο να μεγαλώσει πιθανόν λόγω της θλίψης και του τραύματος που σχετίζεται με τον θάνατο της μητέρας της¹¹⁴. Μέσα στον λαβύρινθο, όπως και στην ηλικία στην οποία βρίσκεται, όλα μεγεθύνονται και μοιάζουν ανεξήγητα¹¹⁵. Η Sarah χρειάζεται βοήθεια, ωστόσο τα περισσότερα πλάσματα που συναντάει της δίνουν διφορούμενες συμβουλές ή και απαντήσεις οι οποίες της δημιουργούν σύγχυση. Παρόλα αυτά τα ευχαριστεί ευγενικά και συνεχίζει¹¹⁶. Ταυτόχρονα, ο Jareth - ο οποίος αντιπροσωπεύει τον κίνδυνο του λαβύρινθου¹¹⁷ - προσπαθεί να την κάνει να τον ερωτευτεί δημιουργώντας της παραισθήσεις¹¹⁸. Τελικά όμως η Sarah καταφέρνει να ξεπεράσει όλες τις δυσκολίες και να κερδίσει πίσω τον αδερφό της, ανακτώντας την κυριαρχία του εαυτού της και δηλώνοντας στον Jareth πως δεν μπορεί να την εξουσιάζει πια. Ολοκληρώνοντας το ταξίδι της στον λαβύρινθο η Sarah είναι πρόθυμη πια να αναλάβει τις ευθύνες για τις πράξεις της, έχοντας συνειδητοποιήσει πως ενηλικίωση δεν σημαίνει ότι πρέπει να εγκαταλείψει τις αναμνήσεις της παιδικής της ηλικίας¹¹⁹ και πως δεν είναι κακό να ζητάς βοήθεια όταν τη χρειάζεσαι¹²⁰.

¹¹² Αγγελίδης, "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα."; Τσιρέλη, "The Labyrinth: η ταινία και ο συμβολισμός πίσω από τον φανταστικό λαβύρινθο."; Alison Stine, "Labyrinth and the Dark Heart of Childhood," *The Atlantic*, June 29, 2016, ανακτήθηκε 24 Απριλίου 2022 από <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2016/06/labyrinth-captured-the-dark-heart-of-childhood/489146/>

¹¹³ Τσιρέλη, "The Labyrinth: η ταινία και ο συμβολισμός πίσω από τον φανταστικό λαβύρινθο."

¹¹⁴ Sezin Koehler, "The Ending of Labyrinth Explained," *Looper*, τελευταία τροποποίηση 18 Φεβρουαρίου 2022, ανακτήθηκε 24 Απριλίου 2022 από <https://www.looper.com/220535/the-ending-of-labyrinth-explained/>

¹¹⁵ Stine, "Labyrinth and the Dark Heart of Childhood."

¹¹⁶ Shiloh Carroll, "The Heart of the Labyrinth: Reading Jim Henson's Labyrinth as a Modern Dream Vision," *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoeic Literature* 28, no. 1, article 7, (2009):106, ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2022 από <https://dc.swosu.edu/mythlore/vol28/iss1/7>

¹¹⁷ Shiloh Carroll, "The Heart of the Labyrinth: Reading Jim Henson's Labyrinth as a Modern Dream Vision," 108.

¹¹⁸ Stine, "Labyrinth and the Dark Heart of Childhood."

¹¹⁹ Koehler, "The Ending of Labyrinth Explained."; Stine, "Labyrinth and the Dark Heart of Childhood."

¹²⁰ Shiloh Carroll, "The Heart of the Labyrinth: Reading Jim Henson's Labyrinth as a Modern Dream Vision," 106.

1.5. Λαβύρινθος και Λογοτεχνία

Ο λαβύρινθος συνιστά ένα από τα μεγαλύτερα θεματικά πεδία στη λογοτεχνία ενώ πολύ συχνά η έννοια του λαβύρινθου χρησιμοποιείται μεταφορικά για την περιγραφή της δομής των λογοτεχνικών κειμένων. Επιπλέον, οι συγγραφείς μέχρι και σήμερα φαίνεται να γοητεύονται από τον λαβύρινθο τόσο ως σχέδιο όσο και από τους συμβολισμούς που τον συνοδεύουν¹²¹. Ενδεικτικά αναφέρονται μόνο κάποια από τα ονόματα παλαιότερων αλλά και σύγχρονων συγγραφέων στο έργο των οποίων εμφανίζεται με οποιονδήποτε τρόπο ο λαβύρινθος: Οβίδιος, Βιργίλιος, Dante Alighieri (Δάντης), Italo Calvino, Edmund Spenser, Charles Dickens, Gabriel García Márquez, Jorge Luis Borges, Umberto Eco, Isabelle Allende¹²². Όπως μπορεί να γίνει κατανοητό, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης είναι αδύνατο να γίνει εκτενής ανάλυση όλων των συγγραφέων και των έργων τους. Κατά συνέπεια έχουν επιλεγεί ενδεικτικά τρεις από τους παραπάνω συγγραφείς κυρίως επειδή τα έργα τους τα οποία θα αναφερθούν διαβάστηκαν κατά τη διάρκεια τη συγγραφής της παρούσας εργασίας. Πρώτα αναφέρεται ο Δάντης και η «Κόλαση»¹²³ από το έργο του «Η Θεία Κωμωδία», στη συνέχεια ο Umberto Eco και το μυθιστόρημά του «Το Όνομα του Ρόδου»¹²⁴ και τέλος ο Jorge Luis Borges και η ιστορία του «Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια»¹²⁵.

Δάντης - Κόλαση

Η «Κόλαση» μαζί με το «Καθαρτήριο» και τον «Παράδεισο» αποτελούν το αφηγηματικό ποίημα του Δάντη «Η Θεία Κωμωδία», μέσα από το οποίο ο ποιητής περιγράφει το φανταστικό ταξίδι του στον Άδη¹²⁶. Μέσα από αυτό το ταξίδι, με οδηγούς τα πνεύματα του Βιργίλιου και της Βεατρίκης, ο ποιητής επιχειρεί να φτάσει στην αλήθεια και τη λύτρωση και τελικά στον ίδιο τον Θεό. Πρόκειται για ένα ταξίδι διδακτικό τόσο για τον

¹²¹ Werner Senn, "The labyrinth as a structural principle in narrative texts," *SPELL: Swiss papers in English language and literature*, 3, (1987): 99, 100, DOI: 10.5169/seals-99850, ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2022 από <https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=spe-001:1987:3::278>

¹²² Harold Bloom and Blake Hobby, eds., *The Labyrinth*, (New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009), 7-9, 15.

¹²³ Dante Alighieri, *Η Θεία Κωμωδία - Κόλαση*, μετ. Ανδρέας Ριζιώτης, γ' ανατύπωση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΤΥΠΟΘΗΤΩ - ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, 2006).

¹²⁴ Ουμπέρτο Έκο, *Το Όνομα του Ρόδου*, μετ. Έφη Καλλιφατίδη, δέκατη τέταρτη ανατύπωση, (Αθήνα: Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2021).

¹²⁵ Χόρχε Λουίς Μπόρχες, *Άπαντα Πεζά I*, μετ. Αχιλλέας Κυριακίδης, 6η έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2020).

¹²⁶ Βικιπédia, "Θεία Κωμωδία," τελευταία τροποποίηση 7 Μαρτίου 2022, ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2022 από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%9A%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1#%CE%9A%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B7

ίδιο τον αφηγητή που το βιώνει όσο και για τον αναγνώστη, η περιγραφή του οποίου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως υποδειγματική απεικόνιση της ανθρώπινης εμπειρίας. Παρά το γεγονός ότι «Η Θεία Κωμωδία» έχει θεωρηθεί η επιτομή της εποχής του Μεσαίωνα, δεν είναι μια απλή περιγραφή των μεσαιωνικών πεποιθήσεων. Η κοσμική πραγματικότητα συναντιέται με το μεταφυσικό και την αιωνιότητα μέσα από μια διαδρομή αναζήτησης της αλήθειας και της δικαιοσύνης¹²⁷. Είναι φανερό πως και εδώ μπορούμε να διακρίνουμε στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον λαβύρινθο: ζωή - θάνατος, καλό - κακό, λύτρωση/αναγέννηση.

Η Door υποστηρίζει πως ο μύθος του κρητικού λαβύρινθου αποτελεί έναν αλληγορικό παραλληλισμό της Εξόδου της Παλαιάς Διαθήκης, καθώς, μεταξύ άλλων κοινών στοιχείων, για την εύρεση της εξόδου και στις δύο περιπτώσεις, είναι απαραίτητη η ακολούθηση ενός κυκλικού μονοπατιού. Ο λαβύρινθος κυκλικός στο σχήμα αλλά με διαδρομή γραμμική συμβολίζει τόσο τη γραμμική διαδικασία που μπορεί να ακολουθήσει κανείς για την επίτευξη ενός στόχου όσο και το κυκλικό μοτίβο όπου κάτι ξεκινάει εκεί που αρχίζει και τελειώνει εκεί που ξεκινάει. Στην «Κόλαση» αλλά και σε ολόκληρη τη «Θεία Κωμωδία» υπονοείται αυτός ο συμβολισμός καθώς ο Δάντης δομεί όλη την αφήγησή του τόσο γραμμικά όσο και κυκλικά. Γραμμικά καθώς περιγράφει με απόλυτη ακρίβεια την ώρα, τις τοποθεσίες και το δρομολόγιο που ακολουθεί για την επίτευξη του στόχου του και κυκλικά καθώς τελικά επιστρέφει εκεί από όπου ξεκίνησε, αν και απόλυτα μεταμορφωμένος¹²⁸.

Ακόμη και η αρχιτεκτονική δομή της «Κόλασης» έχει λαβυρινθικά στοιχεία. Ο Δάντης την ανακαλύπτει βήμα - βήμα και την περιγράφει διεξοδικά καθώς προχωράει το ταξίδι του¹²⁹. Το σχήμα της είναι κωνικό και αποτελείται από εννέα ομόκεντρους κύκλους που μικραίνουν διαδοχικά σε διάμετρο ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται το βάθος τους και η πολυπλοκότητά τους¹³⁰. Παρά το γεγονός ότι αποτελείται από πολλά μέρη, ο αναγνώστης είναι σε θέση να αντιληφθεί το σχήμα της «Κόλασης», το οποίο ως ένα ενιαίο πλαίσιο οριοθετεί και ενώνει τα επιμέρους στοιχεία του¹³¹.

¹²⁷ Αποστόλης, Κ. Κωνσταντίνου, "Μελετώντας τη «Θεία Κωμωδία» του Δάντη," *Lectores et Recitatores*, 18 Σεπτεμβρίου 2012. Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2022 από <https://www.lectores.gr/2012/09/%CE%B7-%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7/>

¹²⁸ Door, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 279 - 281.

¹²⁹ Karl Vossler, "The Poetry of the Divine Comedy," in *The Labyrinth*, eds. Harold Bloom and Blake Hobby, (New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009), 109.

¹³⁰ Door, *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*, 281 - 282.

¹³¹ Vossler, "The Poetry of the Divine Comedy," in *The Labyrinth*, 109.

Umberto Eco - Το Όνομα του Ρόδου

Το βιβλίο του Umberto Eco "Το Όνομα του Ρόδου" έχει χαρακτηριστεί ως μεταμοντέρνο αστυνομικό μυθιστόρημα που όμως ταυτόχρονα αποτελεί και έναν κριτικό σχολιασμό στα θεολογικά, φιλοσοφικά, πολιτικά και ηθικά ιδεώδη της περιόδου του Μεσαίωνα, μέσω ιστορικών αναφορών¹³². Ο αναγνώστης μεταφέρεται σε μια ιταλική μονή των Βενεδικτίνων όπου λαμβάνουν χώρα φόντοι, άνομες σχέσεις μεταξύ των μοναχών και καταδιώξεις των αιρετικών. Η πλοκή του μυθιστορήματος αναπτύσσεται μέσω της αφήγησης των γεγονότων από τον αδελφό Άντσο της Μελκ ο οποίος έζησε τα γεγονότα σε νεαρή ηλικία ενώ κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας είναι ο αδελφός Γουλιέλμος της Μπάσκερβιλ¹³³.

Οι λέξεις του κειμένου του Eco αποτελούν μέρος του λαβύρινθου στον οποίο προσκαλεί τους αναγνώστες του. Τα λόγια φιλοσόφων, κληρικών και σύγχρονων μυθιστοριογράφων ολοκληρώνουν τον λαβύρινθο αυτόν. Ο αναγνώστης, στην προσπάθειά του να αποκρυπτογραφήσει το νόημα του κειμένου, καλείται να εξετάσει όλα αυτά τα στοιχεία που συχνά μοιάζουν ασύνδετα μεταξύ τους. Καμία λέξη από μόνη της δεν αποτελεί τη λύση του λαβύρινθου και δεν εγγυάται την έξοδο του αναγνώστη από αυτόν. Το αληθινό νόημα του κειμένου βρίσκεται στην αλληλεπίδραση όλων μεταξύ τους και ο αναγνώστης δεν έχει παρά να το ανακαλύψει καθώς οι λέξεις του κειμένου περνούν μπροστά από τα μάτια του¹³⁴.

Χαρακτηρίζοντας ο Eco τη βιβλιοθήκη της μονής επίσης ως λαβύρινθο, η λαβυρινθική διάσταση του κειμένου του πολλαπλασιάζεται¹³⁵. Τη νύχτα της δεύτερης μέρας όπως αφηγείται ο αδελφός Άντσο, εκείνος και ο αδελφός Γουλιέλμος εισέρχονται στον απαγορευμένο χώρο της βιβλιοθήκης και όπως συμβαίνει συνήθως σε όλους τους λαβύρινθους, τελικά χάνονται. Περιπλανιούνται μέσα στις αίθουσές της βιβλιοθήκης, περνούν ανάμεσα από πόρτες, ανεβοκατεβαίνουν σκάλες, διαβάζουν στίχους της Αποκάλυψης, βλέπουν παράξενα οράματα μέσα από παραμορφωτικούς καθρέφτες έχοντας χάσει εντελώς τον προσανατολισμό τους. Τη στιγμή όμως που αποφασίζουν πως έχουν ηττηθεί, συνειδητοποιούν πως βρίσκονται στην αίθουσα που οδηγεί στην έξοδο¹³⁶. Έπειτα

¹³² Stefano Rosso and Carolyn Springer, "A Correspondence with Umberto Eco Genova-Bologna-Binghamton-Bloomington," *Boundary* 2 18, no.3 (August - September, 1982 March - April, 1983): 6, DOI:10.2307/302934, ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2022 από <https://www.jstor.org/stable/302934>

¹³³ Βικιπαίδεια, "Το Όνομα του Ρόδου," Τελευταία τροποποίηση 5 Μαρτίου 2021, ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2022 από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%BF_%CE%8C%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A1%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85

¹³⁴ Rossitsa Terzieva - Artemis, "The Name of the Rose and the Labyrinths of Reading," in *The Labyrinth*, eds. Harold Bloom and Blake Hobby, (New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009), 173.

¹³⁵ Terzieva - Artemis, "The Name of the Rose and the Labyrinths of Reading," in *The Labyrinth*, 180.

¹³⁶ Ουμπέρτο Έκο, *Το Όνομα του Ρόδου*, 248 - 262.

από αυτή την περιπέτειά τους, όταν χρειάζεται να επιστρέψουν στον λαβύρινθο της βιβλιοθήκης έχουν μαζί τους χάρτη πάνω στον οποίο σημειώνουν περάσματα και αδιέξοδους τοίχους αλλά και οτιδήποτε άλλο θα τους βοηθούσε στην περιπλάνησή τους¹³⁷.

Όπως μπορεί να γίνει κατανοητό, ο λαβύρινθος του Eco είναι ένας πολυδιαδρομικός λαβύρινθος¹³⁸, μέσω του οποίου ο αναγνώστης εμπλέκεται σε ένα παιχνίδι ερμηνειών για την κατανόηση του οποίου απαιτούνται ιδιαίτερες διανοητικές ικανότητες αλλά και πολλή υπομονή¹³⁹.

Jorge Louis Borges - Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια

Η συχνότητα με την οποία συναντάμε λαβύρινθους στα κείμενα του Borges¹⁴⁰ είναι τέτοια που καθιστά επιβεβλημένη την αναφορά τουλάχιστον σε ένα από τα κείμενά του.

Στο κείμενό του «Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια» βασικό πρόσωπο της ιστορίας είναι ο Κινέζος Δρ. Γιου Τσουν. Ως κατάσκοπος των Γερμανών στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο πρέπει να μεταφέρει στον Αρχηγό του μια πληροφορία: το όνομα της πόλης όπου βρίσκεται μια βρετανική εγκατάσταση πυροβολικού. Η πόλη ονομάζεται Άλμπερτ και ο Τσουν καταφέρνει να επικοινωνήσει την πληροφορία σκοτώνοντας έναν άνθρωπο με το όνομα Στήβεν Άλμπερτ, τον οποίο βρήκε τυχαία σε τηλεφωνικό κατάλογο. Όταν ο Αρχηγός διαβάζει στις εφημερίδες τη σύλληψή του Τσουν για τη δολοφονία του Άλμπερτ συμπεραίνει το όνομα της πόλης και την βομβαρδίζει¹⁴¹.

Συμπτωματικά ο Άλμπερτ, πριν τη δολοφονία του, αποκαλύπτει στον Τσουν πως είναι σινολόγος (μελετητής της κινέζικης γλώσσας, κουλτούρας και ιστορίας) και πως έχει αφιερωθεί στη μελέτη του έργου του Τσούι Πεν, προπάππου του Τσουν. Ο Πεν απαρνήθηκε την εξουσία και αφιέρωσε τη ζωή του στη συγγραφή ενός μυθιστορήματος και στην κατασκευή ενός λαβύρινθου μέσα στον οποίο όλοι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να χαθούν. Το χαοτικό όμως μυθιστόρημα του Πεν δεν έβγαζε κανένα νόημα, κανένας από τους απογόνους του δεν μπόρεσε να το κατανοήσει αλλά ούτε να εντοπίσει ποτέ τον λαβύρινθο και έτσι τον θεώρησαν τρελό. Μόνο ο Άλμπερτ κατάφερε να μαντέψει πως το μυθιστόρημα του Πεν, με τον τίτλο «Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια» και ο λαβύρινθός του ήταν το ίδιο πράγμα

¹³⁷ Ουμπέρτο Έκο, *Το Όνομα του Ρόδου*, 442.

¹³⁸ Rosso and Springer, "A Correspondence with Umberto Eco Genova-Bologna-Binghamton-Bloomington," 7.

¹³⁹ Terzieva - Artemis, "The Name of the Rose and the Labyrinths of Reading," in *The Labyrinth*, 180.

¹⁴⁰ Jeffrey Gray, "Borges and the Legacy of 'The Garden of Forking Paths,'" in *The Labyrinth*, eds. Harold Bloom and Blake Hobby, (New York: Bloom's Literary Criticism, 2009), 29.

¹⁴¹ Χόρχε Λουίς Μπόρχες, *Άπαντα Πεζά I*, μετ. Αχλλέας Κυριακίδης, 6η έκδοση, (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2020), 203 -217.

γεγονός που τον έκανε να θεωρεί διάνοια τον Πεν και έτσι να αποκαταστήσει τη φήμη του¹⁴². Στο μυθιστόρημα του Πεν υπονοείται ο αέναος πολλαπλασιασμός του κειμένου¹⁴³ ενώ ο λαβύρινθός του είναι ένας «αόρατος λαβύρινθος από χρόνο»¹⁴⁴. Ο χρόνος στο μυθιστόρημά του δεν είναι γραμμικός αλλά διακλαδώνεται ασταμάτητα. Είναι ένας συνεχώς αναπτυσσόμενος ιστός από παράλληλα σύμπαντα¹⁴⁵.

Γενικότερα το έργο του Borges αλλά και ειδικότερα «Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια» έχει θεωρηθεί από σύγχρονους θεωρητικούς ως πρόδρομος του υπερκειμένου (hypertext) και έχει συνδεθεί με την έννοια του διαδικτύου. Το διαδίκτυο μπορεί να παρομοιαστεί με μια απέραντη θάλασσα όπου το «surfing» οδηγεί τον χρήστη από τη μία τοποθεσία στην άλλη αλλά μπορεί επίσης να παρομοιαστεί και με έναν «κήπο με διακλαδωτά μονοπάτια» όπου ο χρήστης μετακινείται επιλέγοντας διαδρομή σε κάθε διακλάδωση¹⁴⁶.

¹⁴² Jeffrey Gray, "Borges and the Legacy of 'The Garden of Forking Paths,'" in *The Labyrinth*, 30 - 31;

Μπόρχες, *Άπαντα Πεζά I*, 210 - 215.

¹⁴³ Gray, "Borges and the Legacy of 'The Garden of Forking Paths,'" 31.

¹⁴⁴ Μπόρχες, *Άπαντα Πεζά I*, 211.

¹⁴⁵ Μπόρχες, *Άπαντα Πεζά I*, 215 - 216.

¹⁴⁶ Gray, "Borges and the Legacy of 'The Garden of Forking Paths,'" 33 - 34.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Μεθοδολογία

Η θεωρητική έρευνα που παρουσιάστηκε εκτενώς στο πρώτο κεφάλαιο αποτελεί ένα μόνο μέρος της παρούσας εργασίας. Παράλληλα με τη συγγραφή του κειμένου δημιουργήθηκε πρωτότυπο καλλιτεχνικό έργο και συγκεκριμένα υλοποιήθηκε διαδραστική εγκατάσταση για την οποία χρησιμοποιήθηκαν συνδυαστικά αναλογικά και ψηφιακά μέσα. Στο σύνολό της η εργασία εντάσσεται στο πλαίσιο της *practice - led research*, σύμφωνα με τον ορισμό της οποίας ένα τέτοιο ερευνητικό έργο αποτελείται από δύο στοιχεία: ένα δημιουργικό/καλλιτεχνικό και ένα στοιχείο κειμένου. Το κείμενο αποτελεί επεξήγηση του καλλιτεχνικού έργου, ωστόσο τα δύο αυτά στοιχεία δεν δρουν ανεξάρτητα. Αντιθέτως είναι αλληλένδετα και συνεργάζονται για να απαντήσουν στα εκάστοτε ερευνητικά ερωτήματα¹⁴⁷.

Η επιλογή του λαβύρινθου ως θεματικό πεδίο έρευνας προέκυψε έπειτα από την εκπόνηση ομαδικής θεωρητικής εργασίας στο πλαίσιο του μαθήματος *Διαδραστικός Ηχητικός Σχεδιασμός* του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) *Οπτικοακουστικές Τέχνες στην Ψηφιακή Εποχή*, με διδάσκοντα τον κύριο Ιωάννη Ζάννο, καθηγητή του Τμήματος Τεχνών Ήχου και Εικόνας (ΤΤΗΕ) του Ιονίου Πανεπιστημίου. Επομένως, είχε ήδη προηγηθεί μια μικρή σχετική θεωρητική έρευνα κάποιο καιρό πριν την έναρξη της παρούσας μελέτης. Το εύρος του θεματικού πεδίου ήταν εντυπωσιακό και έτσι προέκυψε η επιθυμία για περαιτέρω εξερεύνησή του. Έτσι μελετήθηκαν θεωρητικά κείμενα βιβλίων, άρθρα επιστημονικών περιοδικών, λογοτεχνικά κείμενα, ταινίες και ορισμένα κείμενα από διαδικτυακές πηγές. Μελετήθηκαν επίσης έργα άλλων καλλιτεχνών τόσο με την ίδια θεματική όσο και με διαφορετική που όμως, για διάφορους λόγους που περιγράφονται στο τρίτο κεφάλαιο, αποτέλεσαν σημεία αναφοράς για τη δημιουργία του τελικού καλλιτεχνικού έργου.

Παράλληλα με τη βιβλιογραφική και εικαστική έρευνα, ξεκίνησαν να γίνονται οι πρώτες συζητήσεις με τον κύριο Νικόλαο Κόκκαλη, ΕΕΠ του ΤΤΗΕ και επόπτη της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας καθώς και οι πρώτες προσπάθειες απεικόνισης του τελικού καλλιτεχνικού έργου. Η τελική του μορφή και ο τρόπος με τον οποίο θα πραγματοποιούταν δεν είχαν ακόμη οριστικοποιηθεί, ωστόσο είχε ήδη αποφασιστεί η χρήση

¹⁴⁷ Edith Cowan University Library, "Research Methodologies for the Creative Arts & Humanities: Practice-based & practice-led research," ECU Library, ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2022 από <https://ecu.au.libguides.com/research-methodologies-creative-arts-humanities/practice-based-and-practice-led-research>

αναλογικών και ψηφιακών μέσων. Πιο συγκεκριμένα είχε επιλεγεί η δημιουργία εγκατάστασης και η χρήση της πλακέτας ανοιχτού κώδικα ARDUINO με σκοπό τη διάδραση του θεατή με το έργο. Η πρώτη επαφή με το ARDUINO έγινε στο μάθημα *Τεχνολογία και Τέχνη* του ΠΜΣ με διδάσκοντα τον κύριο Άγγελο Φλώρο, επίκουρο καθηγητή του ΤΤΗΕ. Επιπλέον, σχετική διδασκαλία υπήρξε και κατά τη διάρκεια του φροντιστηριακού μαθήματος *AV Programming* που γινόταν στο πλαίσιο του ΠΜΣ, με διδάσκοντα τον κύριο Κωνσταντίνο Τσιούτα, ο οποίος και αποτέλεσε σημαντικό σύμβουλο και βοηθό, χωρίς την αρωγή του οποίου η ολοκλήρωση του έργου θα ήταν αν όχι αδύνατη, σίγουρα δυσκολότερη.

Εφόσον είχε αποφασιστεί η δημιουργία εγκατάστασης, όπως μπορεί να γίνει κατανοητό, το επόμενο βήμα ήταν η αναζήτηση χώρου. Ο χώρος που επιλέχθηκε ήταν μια αίθουσα 40m² στο Κέντρο Πολιτισμού Quilombo, στην Ακαδημία Πλάτωνος στην Αθήνα. Η αίθουσα κατέστη δυνατόν να χρησιμοποιηθεί έπειτα από την ευγενική παραχώρηση του φίλου και υπεύθυνου του χώρου Στέφανου Κόρακα. Έχοντας πλέον τον χώρο και γνωρίζοντας τις διαστάσεις του έγινε η πρώτη απόπειρα κατασκευής μακέτας της τελικής εγκατάστασης. Μετά την ολοκλήρωσή της ακολούθησαν συζητήσεις με τον κύριο Κόκκαλη που αφορούσαν τόσο το εικαστικό όσο και το εννοιολογικό πλαίσιο του έργου και προτάθηκαν επαναπροσεγγίσεις και ενδεχόμενες αλλαγές. Ακολούθησε η κατασκευή δεύτερης μακέτας, εφαρμόζοντας όλα όσα είχαν συζητηθεί. Στην πρώτη μακέτα, ο λαβύρινθος αναπτυσσόταν κυρίως στις δύο διαστάσεις και κάποια τρισδιάστατα στοιχεία απαιτούσαν τη συμμετοχή του θεατή για να δημιουργηθούν, ενώ είχε προταθεί διάδραση σε σχέση με το φως και τον ήχο. Στη δεύτερη μακέτα διατηρήθηκε το δυσδιάστατο σχέδιο του λαβύρινθου αλλά επιλέχθηκαν ορισμένα σημεία του τα οποία αναπτύχθηκαν σε ύψος ώστε να γίνουν τρισδιάστατα. Η διάδραση σε σχέση με το φως και τον ήχο διατηρήθηκε αλλά χρησιμοποιήθηκε με τρόπο διαφορετικό. Και στις δύο περιπτώσεις για τη διάδραση προτάθηκε η χρήση ARDUINO και αισθητήρων απόστασης. Η δεύτερη μακέτα ήταν αυτή που αποτέλεσε τελικά το προσχέδιο της διαδραστικής εγκατάστασης. Και οι δύο μακέτες παρουσιάζονται στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Έχοντας πλέον το τελικό σχέδιο πάνω στο οποίο θα στηριζόταν η κατασκευή, το επόμενο βήμα ήταν η αναζήτηση και η συγκέντρωση των υλικών, τόσο του κατασκευαστικού μέρους όσο και του τεχνολογικού. Η όλη διαδικασία διήρκησε αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα - περίπου τρεις μήνες - καθώς για ορισμένα υλικά απαιτήθηκαν μεγάλες ποσότητες οι οποίες έπρεπε πρώτα να παραγγελθούν και στη συνέχεια να αποσταλούν. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο μέρος των απαραίτητων υλικών είχε εγκαίρως συγκεντρωθεί και έναν περίπου

μήνα πριν την παρουσίαση της εγκατάστασης ξεκίνησε η επί τόπου κατασκευή της. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν αναφέρονται αναλυτικά στο τέταρτο κεφάλαιο.

Κατά της διάρκεια της αναμονής για τη συγκέντρωση των υλικών ξεκίνησε και η δημιουργία των ηχοτοπίων που συνόδευαν την εγκατάσταση. Στο σύνολό τους τα ηχοτοπία ήταν έξι· πέντε μικρά, διάρκειας μερικών δευτερολέπτων και ένα μεγάλο, διάρκειας τριών λεπτών. Η σύνθεσή τους έγινε στο πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου *Reaper* συνδυάζοντας προσωπικές ηχογραφήσεις και δείγματα ήχων από βιβλιοθήκες, τα οποία υπέστησαν επεξεργασία πριν χρησιμοποιηθούν.

Η διαδικασία στησίματος της εγκατάστασης ξεκίνησε περίπου έναν μήνα πριν από την παρουσίαση με την κατασκευή αρχικά του σκελετού για τα τρισδιάστατα μέρη και στη συνέχεια το ντύσιμο αυτών με χαρτί. Έπειτα δημιουργήθηκε το σχέδιο του δυσδιάστατου μέρους ενώ παράλληλα γίνονταν οι απαραίτητες προεργασίες για τις συνδέσεις του τεχνολογικού εξοπλισμού ο οποίος και τοποθετήθηκε τελευταίος. Συγχρόνως γινόταν ο προγραμματισμός των ARDUINO και διενεργούνταν σχετικές δοκιμές με τους αισθητήρες.

Η εγκατάσταση παρουσιάστηκε από 13 έως και 20 Μαΐου 2022. Όσοι την επισκέφθηκαν κλήθηκαν να συμπληρώσουν βγαίνοντας ένα μικρό ανώνυμο ερωτηματολόγιο. Μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου επιπροσθέτως δινόταν στους επισκέπτες και ένα σύντομο επεξηγηματικό κείμενο. Το ερωτηματολόγιο είχε πέντε ερωτήσεις εκ των οποίων οι τέσσερις ήταν υποχρεωτικό να απαντηθούν. Αυτές οι ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου και στόχευαν να ερευνήσουν αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι της εγκατάστασης. Κάθε επισκέπτης έπρεπε να απαντήσει κυκλώνοντας κάποια από τις διαθέσιμες επιλογές. Η τελευταία ερώτηση αφορούσε τις προσωπικές σκέψεις του κάθε επισκέπτη έπειτα από την περιήγησή του στον λαβύρινθο και η απάντησή της ήταν προαιρετική. Ωστόσο από τα πενήντα ερωτηματολόγια που συγκεντρώθηκαν μόνο τέσσερα ήταν αυτά στα οποία δεν συμπληρώθηκε η απάντηση αυτή. Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των επισκεπτών έφτασε περίπου τους ογδόντα με ενενήντα, εντούτοις ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συλλέχτηκαν ήταν μικρότερος για τους δύο παρακάτω λόγους: α) ανάμεσα στους επισκέπτες υπήρξαν και περίπου είκοσι παιδιά τα οποία στην πλειονότητά τους δεν συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο (λόγω ηλικίας κυρίως) και β) την τελευταία μέρα της παρουσίασης η προσέλευση του κόσμου ήταν απρόσμενη γεγονός που δεν είχε υπολογιστεί με αποτέλεσμα τα ερωτηματολόγια να εξαντληθούν.

Ολόκληρη η πορεία από τη σύλληψη της ιδέας μέχρι την υλοποίηση και την ολοκλήρωσή της διήρκεσε περίπου έναν χρόνο. Ξεκίνησε ως σκέψη τον Μάιο του 2021 και παρουσιάστηκε τον Μάιο του 2022. Ενώ το κείμενο ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2022. Το στήσιμο της εγκατάστασης διήρκεσε περίπου έναν μήνα, ωστόσο η περίοδος που

προηγέθηκε ήταν καθοριστική για την υλοποίησή της. Η αρχική ιδέα ζυμώθηκε μέσα από την έρευνα και τους προβληματισμούς που προέκυψαν και επαναπροσδιορίστηκε ώσπου τελικά το θεωρητικό κομμάτι συναντήθηκε με το δημιουργικό/καλλιτεχνικό.

Κεφάλαιο Τρίτο

Εικαστική Ανασκόπηση

3.1. Λαβύρινθος Δικτύου

Ανάμεσα στους τύπους λαβυρίνθων που αναφέρθηκαν στη εισαγωγή της παρούσας εργασίας είναι και ο λαβύρινθος δικτύου (*network*), ο οποίος και επιλέχθηκε τελικά για τη δημιουργία του έργου. Ο λαβύρινθος δικτύου αποτελείται από σημεία και γραμμές/διαδρόμους που τα ενώνουν μεταξύ τους, ενώ δεν έχει συγκεκριμένη είσοδο ή έξοδο, αλλά ούτε και κέντρο. Κύριο χαρακτηριστικό του είναι ότι κάθε ένα από αυτά τα σημεία μπορεί να συνδεθεί με οποιοδήποτε άλλο μέσω των γραμμών/διαδρόμων, ακολουθώντας διαφορετική διαδρομή κάθε φορά. Επιπλέον, αν κάποια σύνδεση δεν έχει ακόμη σχεδιαστεί μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμη και νοητά. Ο λαβύρινθος δικτύου είναι ένα συνεχώς αναπτυσσόμενο και επεκτεινόμενο περιβάλλον προς κάθε κατεύθυνση, μια περιοχή δυνητικά απεριόριστη. Κατ' επέκταση, συνεχής είναι και η διαδικασία σύνδεσης των σημείων ενώ σε περίπτωση διάσχισης των συνδέσεων ακολουθείται συνεχής διαδικασία διόρθωσης. Η δομή του διαμορφώνεται ασταμάτητα και κάθε στιγμή είναι διαφορετική καθώς ό,τι υπήρχε τη μια στιγμή πριν παύει να υπάρχει την επόμενη. Όσοι επιλέξουν να περιηγηθούν σε έναν τέτοιου τύπου λαβύρινθο θα πρέπει να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις συνεχόμενες αλλαγές¹⁴⁸.

Ο Eco παρομοιάζει τον λαβύρινθο δικτύου με το *ρίζωμα* των Deleuze και Guattari καθώς παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά¹⁴⁹. Όπως και στον λαβύρινθο δικτύου, κάθε ένα από τα σημεία του ριζώματος μπορεί να συνδεθεί με οποιοδήποτε άλλο. Επιπροσθέτως, έχει την ικανότητα να επανασυνδέεται σε οποιοδήποτε σημείο σε περίπτωση διάσχισης. Παρά το γεγονός ότι οι Deleuze και Guattari υποστηρίζουν ότι το ρίζωμα δεν έχει σημεία παρά μόνο γραμμές κατατεμνόμενες¹⁵⁰, ο Eco θεωρεί ότι εφόσον οι γραμμές κατατέμνονται κάθε τομή τους μπορεί να προσδιοριστεί ως σημείο¹⁵¹. Άλλο κοινό χαρακτηριστικό του ριζώματος με τον λαβύρινθο δικτύου είναι η απουσία αρχής και τέλους, μιας εισόδου και μιας εξόδου. Κάθε σημείο μπορεί να θεωρηθεί ως είσοδος ή και έξοδος και δεν υπάρχει κέντρο. Επιπλέον, όπως ο λαβύρινθος δικτύου έτσι και το ρίζωμα επεκτείνεται

¹⁴⁸ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 81; Eco, *From the Tree to the Labyrinth*, 70-71.

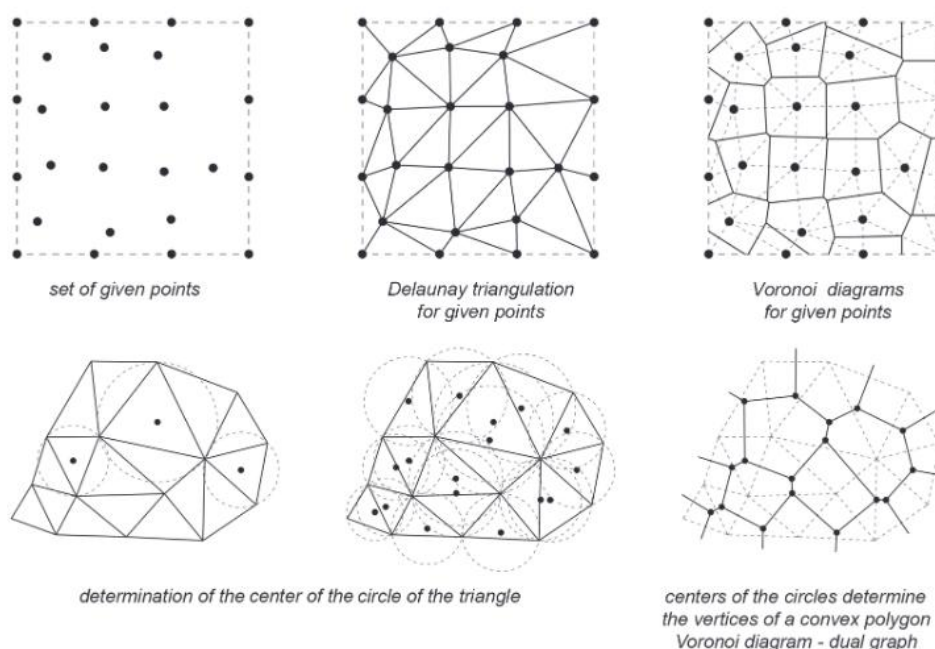
¹⁴⁹ Eco, *Semiotics and the Philosophy of Language*, 81; Eco, *From the Tree to the Labyrinth*, 70-71.

¹⁵⁰ Gilles Deleuze και Felix Guattari, ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ, 2. Χίλια Πλατώματα, μετ. Βασίλης Πατσογιάννης, (Αθήνα: Εκδόσεις ΠΛΕΘΡΟΝ, 2017), 37.

¹⁵¹ Eco, *From the Tree to the Labyrinth*, 71.

και αναδιαμορφώνεται διαρκώς καθώς «συνιστά γραμμικές πολλαπλότητες με n διαστάσεις»¹⁵².

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η οπτική ομοιότητα του λαβύρινθου δικτύου με το διάγραμμα Voronoi και την τριγωνοποίηση Delaunay. Σε πολύ γενικές γραμμές, το διάγραμμα Voronoi είναι η διαίρεση του επιπέδου σε μικρότερα τμήματα, με τη δομή κυψέλης σύμφωνα με ένα δεδομένο σύνολο σημείων. Τα σημεία αυτά ονομάζονται σπόροι, θέσεις ή γεννήτορες και σε κάθε ένα από αυτά αντιστοιχεί μια περιοχή. Κάθε κελί της κυψέλης αποτελείται από όσα σημεία βρίσκονται πιο κοντά στο αρχικό δεδομένο σημείο παρά σε οποιοδήποτε άλλο σημείο του πλέγματος που δημιουργείται. Η τριγωνοποίηση Delanay είναι το ισοδύναμο γράφημα του διαγράμματος Voronoi για το ίδιο σύνολο σημείων. Το διάγραμμα Voronoi εντάσσεται στο πλαίσιο της Ευκλείδειας Γεωμετρίας και κατ' επέκταση της Υπολογιστικής Γεωμετρίας και έχει εφαρμογές σε πλήθος επιστημονικών και τεχνολογικών πεδίων ενώ πολύ συχνά χρησιμοποιείται και στις εικαστικές τέχνες¹⁵³.

Εικόνα 10. Wieslaw Rokicki, Ewelina Gawell. *Delaunay Triangulation and Voronoi Diagram – divisions also represent a dual graph relative to each other; a – creating the Voronoi Diagram based on the Delaunay triangular grid divisions; b – Delaunay triangulation and Voronoi diagram for a given group of points.* Ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2022 από https://www.researchgate.net/publication/311521487_Voronoi_diagrams_-_architectural_and_structural_rod_structure_research_model_optimization

¹⁵² Deleuze και Guattari, ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ, 2. Χίλια Πλατώματα, 37.

¹⁵³ Wikipedia, "Voronoi diagram," τελευταία τροποποίηση 7 Ιουνίου 2022, ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2022 από https://en.wikipedia.org/wiki/Voronoi_diagram

3.2. Συναφή Έργα - Επιρροές

Σε αυτό το υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά σε έργα άλλων καλλιτεχνών τα οποία αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τη δημιουργία του έργου και συνέβαλαν ουσιαστικά στην εξέλιξή του ενώ κάποια στοιχεία τους αξιοποιήθηκαν για το κατασκευαστικό μέρος της εγκατάστασης.

Party Project

Το *Party Project* ήταν ένα συνεργατικό - συμμετοχικό καλλιτεχνικό δρώμενο το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2021 στο Χαλάνδρι, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Ρεματιάς, διήρκησε τρεις ημέρες¹⁵⁴ και συμμετείχαν σε αυτό δεκαέξι εικαστικοί, μουσικοί και θεωρητικοί¹⁵⁵. Τη σύλληψη και την αρχική ιδέα είχαν οι εικαστικοί Παναγιώτης Δαραμάρας, Διονύσης Ματαράγκας και Φοίβος Σοφικίτης. Η ιδέα γεννήθηκε μέσα στις δύσκολες συνθήκες που βίωσε (και συνεχίζει να βιώνει) ολόκληρος ο πλανήτης εξαιτίας της νόσου Covid - 19. Οι ίδιοι περιγράφουν: «Βυθισμένοι στην αβεβαιότητα της δεύτερης καραντίνας (φθινόπωρο 2020), μας προέκυψε μια πηγαία ανάγκη συνάντησης και δημιουργίας, σαν ένστικτο αυτοσυντήρησης του κοινωνικού και δημιουργικού μας εαυτού.»¹⁵⁶ Σκοπός της όλης καλλιτεχνικής δράσης ήταν να δημιουργηθεί ένα είδος διαλόγου μεταξύ των επισκεπτών, των συμμετεχόντων και των έργων/δράσεων τους αλλά και να αναπτυχθεί μια «δημιουργική - κοινωνική συνύπαρξη», ώστε μέσω της ελευθερίας της συμμετοχής να δημιουργηθεί η βάση για μια σύγχρονη καλλιτεχνική προσέγγιση του αστικού τοπίου, του δημόσιου χώρου αλλά και της κοινωνιολογικής διαλεκτικής¹⁵⁷.

Επιρροή στη δημιουργία της εγκατάστασης «metos» άσκησε το έργο «Δωμάτιο» των εικαστικών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ο επισκέπτης του «Δωματίου» μπορούσε μεταξύ άλλων να δημιουργήσει ό,τι σχέδια επιθυμούσε κάνοντας χρήση μικρών λευκών και άλλων χρωμάτων αυτοκόλλητων ετικετών. Το δωμάτιο φωτιζόταν με λάμπα black light, γεγονός που έκανε τα αυτοκόλλητα να φωσφορίζουν. Η επιρροή αφορά στο κατασκευαστικό μέρος του «metos» καθώς έγινε χρήση λευκού χαρτιού, αυτοκόλλητων λευκών ετικετών και φακού black light με στόχο το αποτέλεσμα του φθορισμού.

¹⁵⁴ Κοσμάς Κέφαλος, "Κάτι συμβαίνει στον συνοικισμό Χαλανδρίου," LEFT, 23 Οκτωβρίου 2021, ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2022 από https://left.gr/news/kati-symvainei-ston-synoikismo-halandrioy?fbclid=IwAR0eDPB_URr71pECzsMN4udnSxKs5PhcXdLivN2Z8brrs9Cyiwgz98ZslXY

¹⁵⁵ Pandemicparty, "Party Project, καλλιτεχνικό ερευνητικό project για το party την εποχή της πανδημίας," ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pandemicparty.wordpress.com/>

¹⁵⁶ Κοσμάς Κέφαλος, "Κάτι συμβαίνει στον συνοικισμό Χαλανδρίου."

¹⁵⁷ Pandemicparty, "Party Project, καλλιτεχνικό ερευνητικό project για το party την εποχή της πανδημίας."

Εικόνα 11. Δωμάτιο. Έργο των Παναγιώτη Δαραμάρα, Διονύση Ματαράγκα, Φοίβου Σοφικίτη. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 4 Ιουλίου 2021.

Constellation

Το έργο *Constellation* είναι μια διαδραστική οπτικοακουστική εγκατάσταση η οποία δημιουργήθηκε το 2013 από την ομάδα PanGenerator για το Επιστημονικό Κέντρο Copernicus που εδρεύει στη Βαρσοβία της Πολωνίας και παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του φεστιβάλ Przemiany.¹⁵⁸ Η PanGenerator είναι μια κολλεκτίβα που δημιουργεί διαδραστικά έργα με τη χρήση νέων τεχνολογιών και ιδρύθηκε το 2010 από τους Piotr Barszczewski, Krzysztof Cybulski, Krzysztof Goliński και Jakub Koźniewski.¹⁵⁹

Εικόνα 12. PanGenerator, Constellation, installation, 2013, Copernicus Science Center, Warsaw, ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pangenerator.com/projects/constellation/>

Τα έργα της ομάδας χαρακτηρίζονται από τη συσχέτιση των νέων τεχνολογιών με τον φυσικό κόσμο. Για τη συγκεκριμένη εγκατάσταση οι δημιουργοί της εμπνεύστηκαν από τα σμήνη πουλιών. Η εγκατάσταση αποτελείται από 400 μικρά τετράεδρα - πυραμίδες που στο

¹⁵⁸ PanGenerator, *Constellation*, installation, 2013, Copernicus Science Center, Warsaw, ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pangenerator.com/projects/constellation/>

¹⁵⁹ PanGenerator, "bio," ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pangenerator.com/info/>

εσωτερικό της κάθε μίας είχε τοποθετηθεί μηχανισμός αποτελούμενος από μικροελεγκτή, φωτοαντιστάσεις, led και βομβητή. Το σύστημα αντιδρά σε οποιοδήποτε εξωτερικό φως και ανάβει το led μέσα στην πυραμίδα συνοδευόμενο από έναν σύντομο ήχο. Έτσι οι πυραμίδες τοποθετημένες η μια κοντά στην άλλη δημιουργούν ένα «ντόμινο» φωτός. Το κοινό μπορούσε να πειραματιστεί φωτίζοντας τις πυραμίδες από διάφορες θέσεις ή και τοποθετώντας τις σε διαφορετικά σημεία κάθε φορά¹⁶⁰.

Η συγκεκριμένη εγκατάσταση αποτέλεσε έμπνευση για τη δημιουργία του «metos» όσον αφορά το κομμάτι της διάδρασης σε σχέση με το φως και τον ήχο.

Upload_Ghosts

Η οπτικοακουστική εγκατάσταση *Upload_Ghosts* είναι έργο του γλύπτη Stephen Hendee και εκτίθεται μόνιμα στο OmegaMart του MeowWolf Las Vegas από όπου έγινε και η ανάθεση στον καλλιτέχνη. Ο Hendee δημιούργησε ένα περιβάλλον στο οποίο τοίχοι αποτελούμενοι από συνδεδεμένα τριγωνικά πλαίσια εκτείνονται προς διάφορες κατευθύνσεις. Αποτέλεσμα είναι μια συνεχόμενη πολυεδρική γεωμετρική επιφάνεια. Η επιφάνεια αυτή φωτίζεται εσωτερικά από κινούμενο σύστημα φωτισμού led που κάνει τα τριγωνικά πλαίσια χρωματιστά. Τα χρώματα των led είναι προγραμματισμένα να αλλάζουν κάθε φορά που ολοκληρώνεται ένας κύκλος δημιουργώντας διαφορετικά οπτικά αποτελέσματα ανάλογα με την ένταση και την απόχρωση του κάθε χρώματος ενώ παράλληλα το παιχνίδι των χρωμάτων συνοδεύεται από ήχους¹⁶¹.

Εικόνα 13. Stephen Hendee. *Upload_Ghosts*, installation, 2021, Meow Wolf, Las Vegas. Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <http://www.stephenhendee.com/content/uploadghosts#>

¹⁶⁰ Arduino Arts, "9 amazing projects where Arduino & Art meet!," 21 Μαΐου 2014, ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <http://arduinoarts.com/2014/05/9-amazing-projects-where-arduino-art-meet/> ; PanGenerator, *Constellation*; PanGenerator, bio.

¹⁶¹ Stephen Hendee, "Upload_Ghosts," Commissions, ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <http://www.stephenhendee.com/content/uploadghosts#> ; Meow Wolf, "Upload Ghosts," ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://credits.meowwolf.com/omega-mart/factory/upload-ghosts>

Η εν λόγω εγκατάσταση αποτέλεσε έμπνευση για το τρισδιάστατο μέρος της εγκατάστασης «metis» καθώς και για τη χρήση εσωτερικού φωτισμού.

Vertex

Δημιουργός του *Vertex* είναι ο Kit Webster. Πρόκειται για γλυπτικό έργο το οποίο αποτελείται από μια σύνθεση τριγωνικών επιπέδων πάνω στην οποία γίνεται χαρτογραφική προβολή (projection mapping). Ο Webster σχεδίασε αρχικά το γλυπτό σε περιβάλλον CAD και στόχος του ήταν να δημιουργήσει ένα έργο με σχήμα μη-γραμμικό και δομικά ακατάστατο όσον αφορά την όψη του. Το γλυπτό εισχωρεί στον περιβάλλοντα χώρο του, τον επαναπροσδιορίζει και δημιουργεί έναν χωρικό διάλογο. Η σύνθεση των τριγωνικών επιπέδων δημιουργεί την εντύπωση του σπασμένου αλλά και του σταθερού ταυτόχρονα, δίνοντας στον θεατή την αίσθηση ενός «ελεγχόμενου χάους που βρίσκεται σε παύση», ενώ μέσα από τις οξείες γωνίες του γλυπτού και τη γεωμετρική του αφαίρεση «προτείνεται μια μεταφυσική διαρροή της μορφής στο περιβάλλον της»¹⁶².

Η χαρτογραφική προβολή πάνω στο γλυπτό γίνεται με τη χρήση δύο projector οι οποίοι καλύπτουν όλη την επιφάνειά του. Σε κάθε ένα από τα κομμάτια του έργου προβάλλονται δισδιάστατα και τρισδιάστατα γραφικά τα οποία κινούνται συνεχώς προς διάφορες κατευθύνσεις¹⁶³.

Το συγκεκριμένο γλυπτό επηρέασε το «metis» ως προς τον τρόπο ανάπτυξης των τρισδιάστατων στοιχείων του στον χώρο.

Εικόνα 14. Kit Webster. *Vertex*, sculpture, Dark Horse Experiment, Melbourne. Ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.kitwebster.com/vertex/>

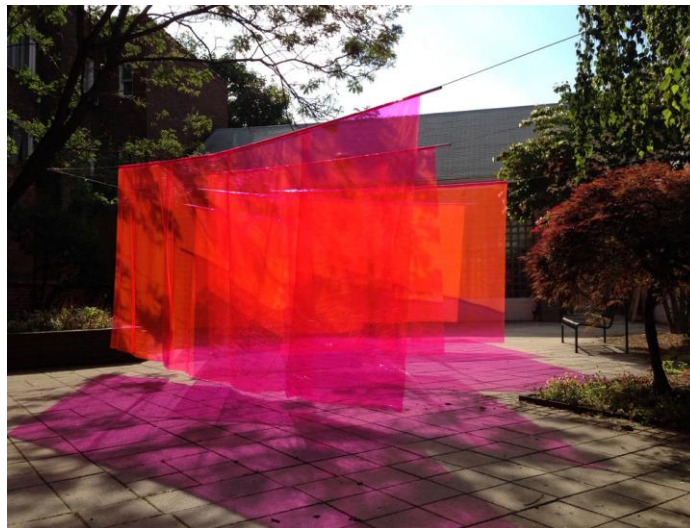
¹⁶² Kit Webster, *Vertex*, ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.kitwebster.com/vertex/>

¹⁶³ Kit Webster, *Vertex*, ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.kitwebster.com/vertex/>

Wonderwall

Η εγκατάσταση *Wonderwall* είναι έργο της Andréa Stanislav. Παρουσιάστηκε τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 2014 στην αυλή του Pelham Art Center στη Νέα Υόρκη. Η Stanislav παρουσίασε μια εναλλακτική εκδοχή του λαβύρινθου. Διάφανα φούξια πλαστικά φύλλα κρεμάστηκαν από χαλύβδινους σωλήνες, στην συνέχεια περάστηκαν σε σχοινιά και κρεμάστηκαν για να δημιουργήσουν «τοίχους». Η εγκατάσταση συνοδευόταν από μια ανασύνθεση της μουσικής του George Harrison για την ταινία *Wonderwall* του Joy Massot¹⁶⁴.

Φαινομενικά το έργο της Stanislav μοιάζει να μην σχετίζεται ουσιαστικά με την πορεία δημιουργίας της εγκατάστασης «*mEtos*». Στην πραγματικότητα επηρέασε περισσότερο την αρχική εκδοχή της (γίνεται αναφορά στο τέταρτο κεφάλαιο). Ωστόσο συνέβαλε στην τελική διαμόρφωση του έργου ως προς τη δημιουργία των εμποδίων του λαβύρινθου που όπως και στην εγκατάσταση *Wonderwall*, έτσι και στο έργο «*mEtos*», υπάρχουν αλλά ταυτόχρονα επιτρέπουν και τη θέαση του συνόλου της εγκατάστασης.

Εικόνα 15. Andréa Stanislav. *Wonderwall*, courtyard of Pelham Art Center, New York. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.andreastanislav.com/wonderwall/skvbtuu7pykp0wydvc46p0zfqvte8>

Welcome to the Labyrinth - Artistic Deception

Πρόκειται για μια έκθεση έξι εγκαταστάσεων μεγάλων διαστάσεων η οποία παρουσιάστηκε από τον Ιούνιο έως τον Σεπτέμβριο του 2018 στο μουσείο Marta Herford στο Herford της Γερμανίας. Οι έξι εγκαταστάσεις εξερευνούσαν τον κρυφό και μυστηριώδη χαρακτήρα του λαβύρινθου ενώ ορισμένες από αυτές διαμόρφωναν εικαστικά την εσωτερική

¹⁶⁴ Wallpaper, "Hidden pleasures: 8 new labyrinth and maze artworks to lose yourself in," 5 Αυγούστου 2014, ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.wallpaper.com/gallery/art/hidden-pleasures-8-new-labyrinth-and-maze-artworks-to-lose-yourself-in>

αρχιτεκτονική δομή του κτιρίου του μουσείου. Όπως όλοι οι λαβύρινθοι, έτσι και οι συγκεκριμένες εγκαταστάσεις στόχευαν σε έναν οπτικό και χωρικό αποπροσανατολισμό αλλά ταυτόχρονα προσέφεραν στους επισκέπτες αισθητηριακές εμπειρίες μοναδικού χαρακτήρα¹⁶⁵.

Επιρροή στη δημιουργία της εγκατάστασης «metos» άσκησαν οι εγκαταστάσεις των Peter Kogler και Chiharu Shiota οι οποίες με διαφορετικό τρόπο η κάθε μία δημιουργούσαν στον χώρο ένα δίκτυο από γραμμές που έμοιαζε ατελείωτο και συνεχώς επεκτεινόμενο - όπως ο λαβύρινθος δικτύου.

Εικόνα 16. Peter Kogler. Untitled, installation, 2018, Marta Herford, Herford. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από <https://marta-herford.de/en/ausstellungen/willkommen-im-labyrinth-kuenstlerische-irrefuehrungen/>

Εικόνα 17. Chiharu Shiota. Secret Passage, installation, 2018, Marta Herford, Herford. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από <https://marta-herford.de/en/ausstellungen/willkommen-im-labyrinth-kuenstlerische-irrefuehrungen/>

¹⁶⁵ Marta Herford, "Welcome to the Labyrinth - Artistic Deception," Exhibition, 23 Ιουνίου 2018, ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από <https://marta-herford.de/en/ausstellungen/willkommen-im-labyrinth-kuenstlerische-irrefuehrungen/>

Κεφάλαιο Τέταρτο

Περιγραφή Έργου - Υλοποίηση

Όπως ήδη έχει αναφερθεί πολλές φορές μέσα στο κείμενο ο λαβύρινθος έχει συνδεθεί με τις υπαρξιακές αναζητήσεις του ανθρώπου¹⁶⁶ και την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού¹⁶⁷. Η πορεία της ζωής του κάθε ανθρώπου χαρακτηρίζεται από τις επιλογές του για τις οποίες έχει και την αποκλειστική ευθύνη σύμφωνα με τον Σαρτρ. Σύμφωνα με τον ίδιο ο άνθρωπος ως ύπαρξη στερείται κάθε σημασίας και οφείλει ο ίδιος να δώσει νόημα και υπόσταση στην πορεία της ζωής του¹⁶⁸ ώστε να κατανοήσει τον λόγο ύπαρξής του αλλά και τον ίδιο του τον εαυτό. Ο λαβύρινθος δικτύου (*network*) θεωρήθηκε ως ένας παραλληλισμός των παραπάνω αναζητήσεων. Σε αυτή τη σύνδεση συνέβαλαν τόσο το σχήμα του όσο και τα γενικότερα χαρακτηριστικά του. Παράλληλα θεωρήθηκε ως ένας παραλληλισμός των συνθηκών ζωής του σύγχρονου ανθρώπου στην εποχή της τεχνολογίας. Το υποδηλώνει άλλωστε τόσο το σχήμα του όσο και το όνομά του. Οι επιλογές που μπορεί να κάνει κάποιος που περιηγείται σε έναν λαβύρινθο δικτύου είναι αμέτρητες. Αυτές όμως που θα διαλέξει είναι που τελικά θα καθορίσουν την πορεία του. Για όλους τους παραπάνω λόγους ο λαβύρινθος δικτύου επιλέχθηκε ως σχεδιαστική βάση για τη δημιουργία της εγκατάστασης «metos».

Η λέξη *metos* που χρησιμοποιήθηκε ως τίτλος του έργου δημιουργήθηκε από την ελληνική λέξη *μίτος* η οποία γράφτηκε με λατινικούς χαρακτήρες και από την αγγλική λέξη *me* που σημαίνει εγώ/εμένα. Ο *μίτος* επιλέχθηκε ως συμβολισμός για τον λαβύρινθο, η λέξη *me* ως συμβολισμός του εσώτερου εαυτού και το γράμμα *e* γράφτηκε με μεγαλύτερο μέγεθος γραμματοσειράς ως συμβολισμός των ψηφιακών μέσων και της τεχνολογίας ως αρχικό γράμμα της λέξης *electronics*.

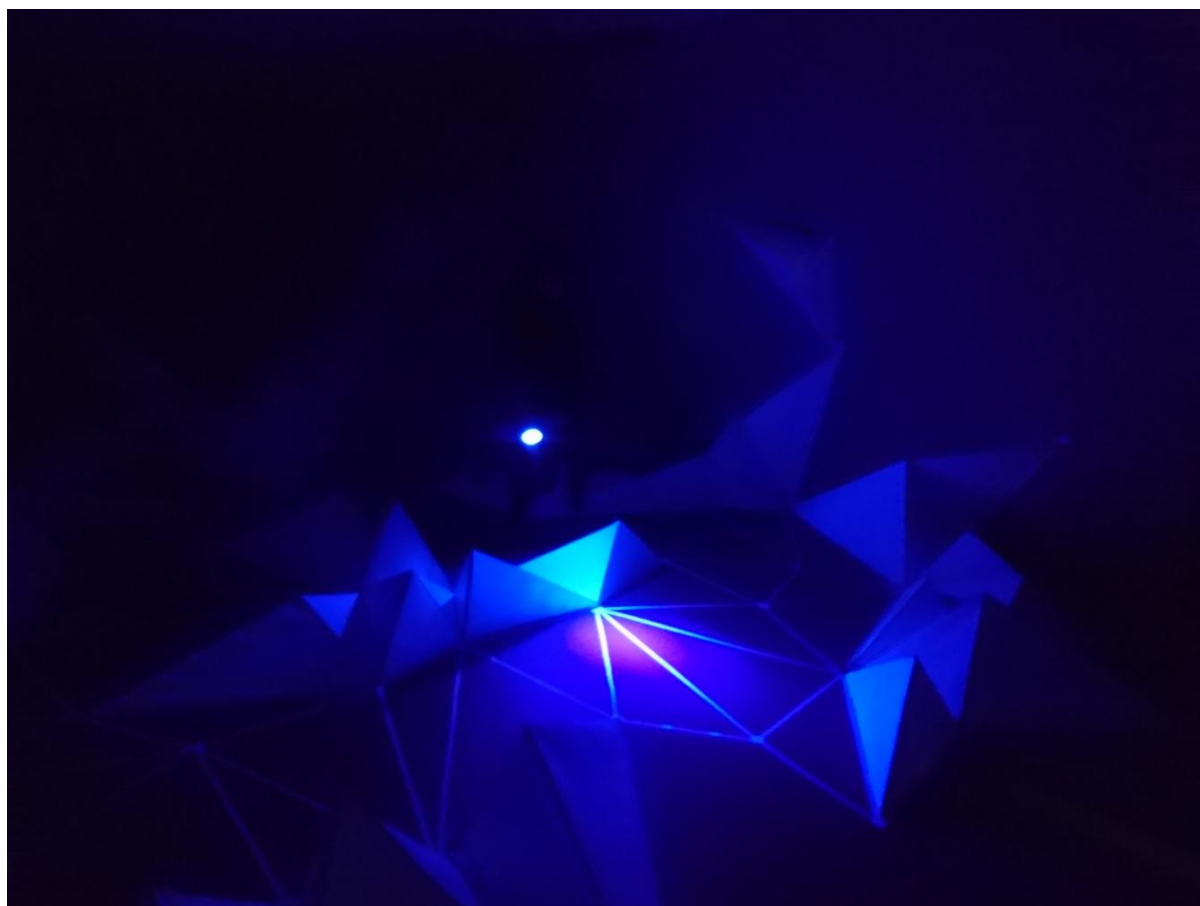
¹⁶⁶ Bloos and O'Connor, "Ancient and Medieval Labyrinth and Contemporary Narrative Therapy: How Do They Fit?," 220; Dante Alighieri, *Η Θεία Κωμωδία - Κόλαση*.

¹⁶⁷ Παράσχου, "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος.," Γιονγκ κ.α., *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*, 170-171.

¹⁶⁸ Βικιπαίδεια, "Ζαν - Πολ Σαρτρ," τελευταία τροποποίηση 25 Απριλίου 2022, ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2022 από https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%96%CE%B1%CE%BD-%CE%A0%CE%BF%CE%BB_%CE%A3%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%81#%CE%A3%CE%BA%CE%AD%CF%88%CE%B7; Ζαν Πολ Σαρτρ (Jean - Paul Sartre), "Ο εγκαταλελειμμένος άνθρωπος," στο *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ, Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ και Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ, Γ Τάξη Γενικού Λυκείου, Τεύχος Γ', (ΑΘΗΝΑ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ), ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2022 από http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2710/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_G-Lykeiou_html-empl/index_d_04_01.html

4.1. Περιγραφή Εγκατάστασης

Ο επισκέπτης της διαδραστικής εγκατάστασης «metos» καλείται να μπει μόνος του, χωρίς παπούτσια, σε ένα σκοτεινό δωμάτιο, στο πάτωμα και τους τοίχους τους οποίου εκτείνεται σχέδιο λαβύρινθου δικτύου δε δισδιάστατη και τρισδιάστατη μορφή. Καθένας μπορεί να περιηγηθεί σε αυτό όση ώρα θέλει και προς όποια κατεύθυνση επιθυμεί. Στο ξεκίνημα της περιήγησής του του δίνεται ένας φακός black light. Η εγκατάσταση έχει κατασκευαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται σε δέσμη φωτός από φωτεινή πηγή black light και να φωσφορίζει. Έτσι ο επισκέπτης μπορεί να φωτίσει μέρος της διαδρομής του ώστε να μπορέσει να προχωρήσει.

Εικόνα 18. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 15 Μαΐου 2022.

Εικόνα 19. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα. Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 15 Μαΐου 2022.

Καθώς συνεχίζει την περιήγησή του στον χώρο της εγκατάστασης συναντά σύνολα από τρισδιάστατους όγκους, τα οποία αποτελούν συνέχεια του δισδιάστατου σχεδίου του λαβύρινθου. Κάθε φορά που περνάει μπροστά από ένα σύνολο εκείνο φωτίζεται για μερικά δευτερόλεπτα ενώ συνοδεύεται ταυτόχρονα από ένα μικρό ηχοτοπίο. Μετά το πέρας του ηχοτοπίου το σύνολο παύει να φωτίζεται και το δωμάτιο ξαναγίνεται σκοτεινό. Επομένως ο επισκέπτης για να συνεχίσει την πορεία του κάνει και πάλι χρήση του φακού black light που προμηθεύτηκε πριν την είσοδό του στον λαβύρινθο.

Η διάδραση που περιγράφηκε παραπάνω πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ARDUINO και αισθητήρων απόστασης (ultrasonic sensor). Οι αισθητήρες είχαν τοποθετηθεί στο πάτωμα, σε σημεία όπου υπήρχε ένωση του δισδιάστατου σχεδίου με το τρισδιάστατο σύνολο

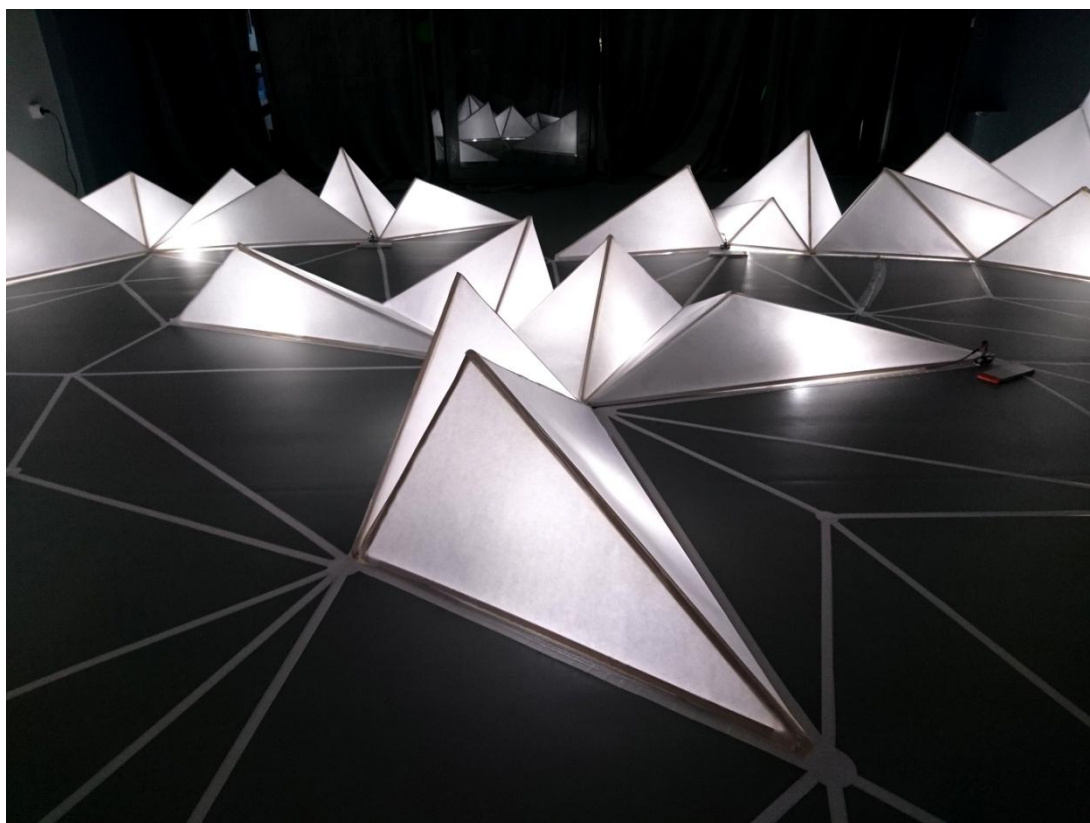
και τα οποία σημεία θεωρήθηκαν θέσεις διέλευσης. Ο κάθε αισθητήρας αντιλαμβανόταν ως «εμπόδιο» τον επισκέπτη και έδινε εντολή για το άνοιγμα των φώτων και την έναρξη του ηχοτοπίου. Όσο δεν υπήρχε εμπόδιο μπροστά σε κάποιον αισθητήρα φως και ήχος παρέμεναν ανενεργά. Κάθε επισκέπτης μπορούσε ελεύθερα να επιλέξει πόσες φορές θα περάσει μπροστά από κάθε τρισδιάστατο σύνολο ενώ αναλόγως την ταχύτητα της περιήγησής του μπορούσε κάποιες φορές να φωτίσει συγχρόνως παραπάνω από ένα σύνολα.

Εικόνα 20. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 14 Μαΐου 2022.

Εικόνα 21. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 14 Μαΐου 2022.

Εικόνα 22. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

Εικόνα 23. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 14 Μαΐου 2022.

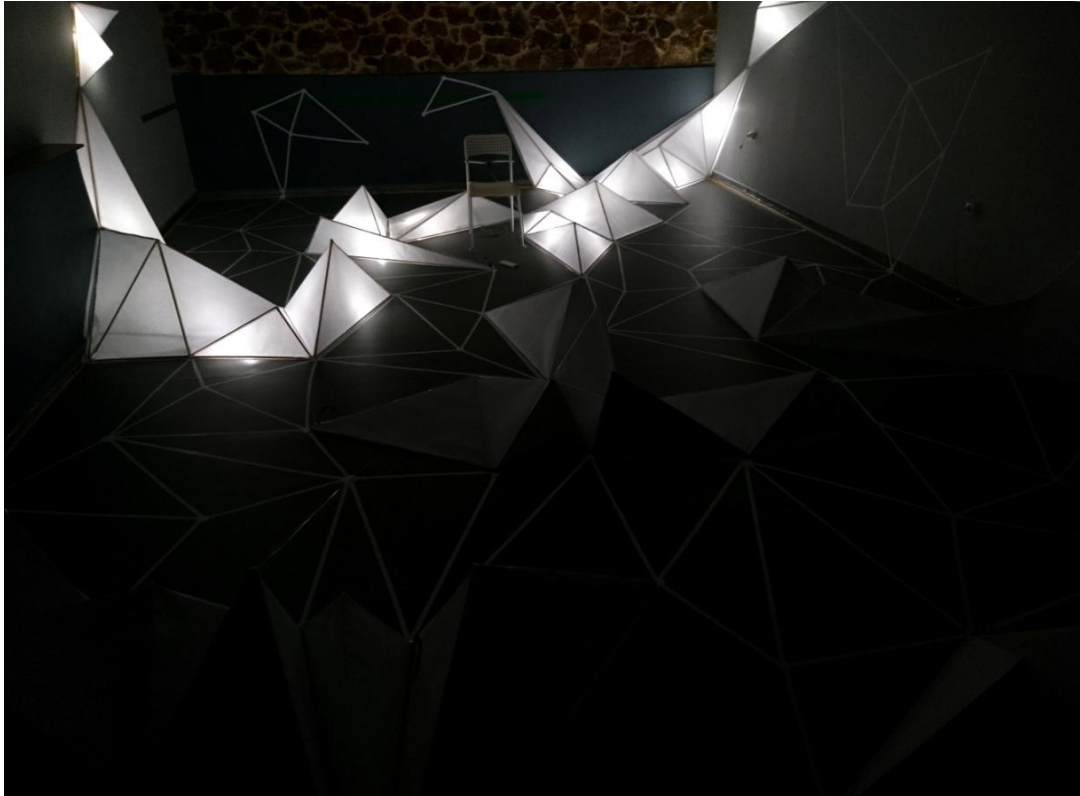
Η διάταξη των τρισδιάστατων συνόλων στον χώρο είχε ως εξής: δύο σύνολα δεξιά, δύο αριστερά και δύο κεντρικά. Τα σύνολα δεξιά και αριστερά αναπτύσσονταν και στο πάτωμα και στους τοίχους της αίθουσας. Το δύο κεντρικά αναπτύσσονταν μόνο στο πάτωμα. Το δεύτερο από τα κεντρικά ήταν τοποθετημένο στο πίσω μέρος της αίθουσας και περικύκλωνε μία καρέκλα. Η διάδραση σε αυτό το σύνολο είχε κάποιες διαφορές σε σχέση με τα υπόλοιπα πέντε. Μπαίνοντας ο επισκέπτης στο εσωτερικό του συνόλου για να καθίσει στην καρέκλα, ο αισθητήρας που τον αντιλαμβανόταν έδινε εντολή μόνο για το άνοιγμα των φώτων. Το σύνολο φωτιζόταν ελάχιστα δευτερόλεπτα, όσο χρόνο χρειαζόταν περίπου για να καθίσει κάποιος στην καρέκλα. Ένας άλλος αισθητήρας είχε τοποθετηθεί στην πλάτη της καρέκλας και ελάχιστα δευτερόλεπτα αφού κάποιος είχε καθίσει σε αυτήν έδινε εντολή για την έναρξη του ηχοτοπίου. Το ηχοτοπίο αυτό είχε διάρκεια τριών λεπτών και το φως του συγκεκριμένου συνόλου δεν ξανάναβε πριν από την ολοκλήρωσή του, ακόμη και αν ο επισκέπτης σηκωνόταν και περνούσε ξανά μπροστά από τον αισθητήρα. Ο επισκέπτης είχε την επιλογή είτε να ακούσει όλο το ηχητικό κομμάτι είτε και όχι· έπειτα μπορούσε να συνεχίσει την περιήγησή του ή/και να αναζητήσει την έξοδο.

Εικόνα 24. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

Εικόνα 25 Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 20 Μαΐου 2022.

Εικόνα 26. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

Εικόνα 27. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *metos*, διαδραστική εγκατάσταση, 2022, Quilombo Centro Cultural, Αθήνα.
Image Credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

4.2. Ερμηνευτική προσέγγιση

Από τον κάθε επισκέπτη ζητήθηκε να μπει μόνος του στον χώρο της εγκατάστασης καθώς η παρούσα εργασία στηρίχθηκε στη συσχέτιση του λαβύρινθου με την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού. Επομένως ο καθένας ή η καθεμία έπρεπε να κάνει μόνος/η του/της αυτό το «ταξίδι». Παρόλα αυτά, ένας μικρός αριθμός ενήλικων επισκεπτών ζήτησε να μπει με συνοδό και φυσικά κάτι τέτοιο δεν απαγορεύτηκε. Στα παιδιά δεν ανακοινώθηκε αυτός ο περιορισμός.

Επιπλέον, ζητήθηκε ευγενικά και χωρίς καμία υποχρεωτικότητα η είσοδος στον χώρο να γίνει χωρίς παπούτσια. Θεωρήθηκε πως η άμεση επαφή του πέλματος με το περιβάλλον της εγκατάστασης θα ενίσχυε την εμπύθιση του επισκέπτη και θα συνέβαλε ενδεχομένως στην ανάπτυξη συναισθηματικής φόρτισης. Κανένας από τους επισκέπτες δεν αρνήθηκε να εισέλθει χωρίς τα παπούτσια του.

Πριν την είσοδο των επισκεπτών στον χώρο δινόταν ένας φακός black light. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια σύγχρονη εκδοχή του μίτου της Αριάδνης.

Τα τρισδιάστατα σύνολα που αναπτύσσονταν στον χώρο συμβόλιζαν τα εμπόδια που συναντάει κανείς στον «λαβύρινθο» της πορείας της ζωής του. Ο επισκέπτης καλούταν να τα αντιμετωπίσει ή να τα προσπεράσει ή ακόμη και να επιστρέψει σε αυτά και να τα επαναπροσδιορίσει.

Παρά το γεγονός ότι ο λαβύρινθος δικτύου δεν μπορεί να έχει κέντρο λόγω του σχήματός του, για τις ανάγκες της εγκατάστασης δημιουργήθηκε ένα. Το πίσω κεντρικό σύνολο που αναπτυσσόταν γύρω από την καρέκλα θεωρήθηκε ως κέντρο του λαβύρινθου και κατ' επέκταση το σημείο όπου ο επισκέπτης έρχεται αντιμέτωπος με τον προσωπικό του «Μινώταυρο» και τελικά το σημείο από όπου ξεκινά η αναγέννησή του. Για τον λόγο αυτόν το συγκεκριμένο τρισδιάστατο σύνολο δεν έμενε αναμμένο κατά τη διάρκεια που ακουγόταν το ηχοτοπίο, το οποίο ήταν μια ηχητική μετάφραση των προκλήσεων που συναντά κάποιος στην πορεία προς την αναζήτηση του Εαυτού.

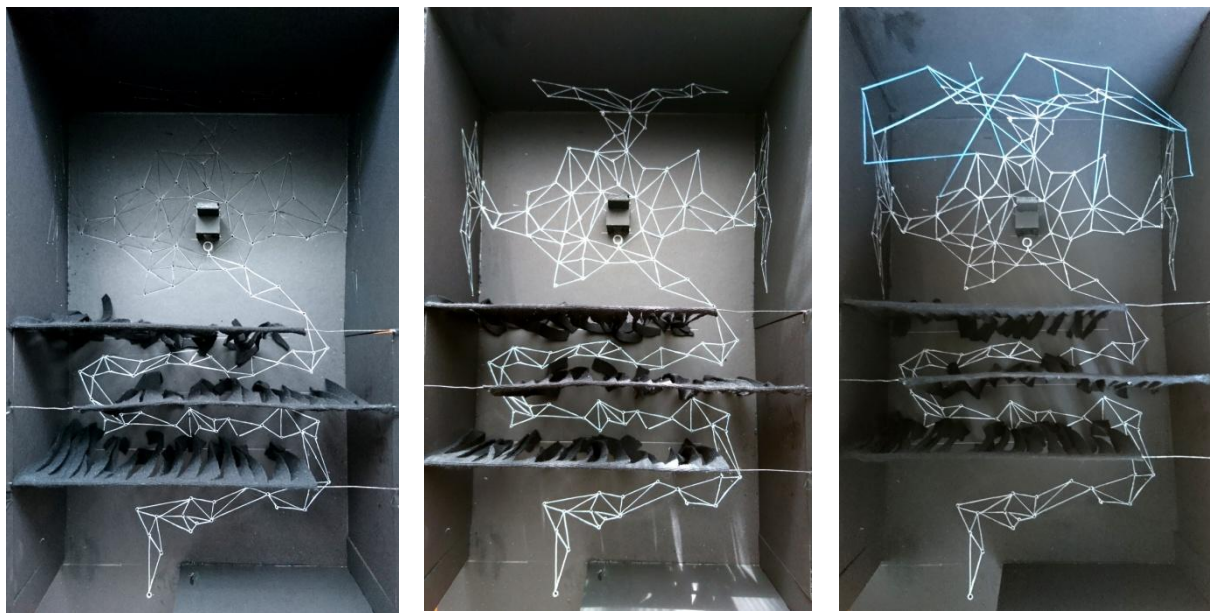
4.3. Μακέτα

Όπως ήδη αναφέρθηκε ο σχεδιασμός της εγκατάστασης πέρασε από διάφορα στάδια. Οι πρώτες σκέψεις συζητήθηκαν, επαναπροσδιορίστηκαν και τελικά δομήθηκε η τελική μορφή της. Τα πρώτα σχέδια ήταν περισσότερο μια ελεύθερη καταγραφή, χωρίς περιορισμούς - όπως του χώρου για παράδειγμα - με στόχο την απελευθέρωση των σκέψεων και των ιδεών και δεν θεωρείται απαραίτητη η ανάλυσή τους. Παρουσιάζονται ωστόσο στο

παράρτημα Γ της παρούσας εργασίας. Σε αυτό του υποκεφάλαιο παρουσιάζονται μόνο οι δύο μακέτες που κατασκευάστηκαν για την εγκατάσταση.

Μακέτα πρώτη

Η πρώτη πρόταση για την εγκατάσταση ήταν η παρακάτω. Ο επισκέπτης θα έπρεπε, περνώντας μέσα από κουρτίνες, να ακολουθήσει ένα δισδιάστατο μονοπάτι λαβύρινθου δικτύου, το οποίο θα φωτιζόταν σταδιακά και θα τον οδηγούσε στο κέντρο του λαβύρινθου. Εκεί θα υπήρχε μια καρέκλα όπου μόλις καθόταν ο επισκέπτης θα ξεκινούσε ένα ηχοτοπίο διάρκειας κάποιων λεπτών και παράλληλα θα φωτιζόταν το σχέδιο του λαβύρινθου που θα τον περιέβαλε. Στους τοίχους θα υπήρχαν λέξεις σχετικές με τον λαβύρινθο και την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού τις οποίες ο επισκέπτης θα καλούταν να ενώσει με σημεία του λαβύρινθου με κάποιο νήμα. Λύσεις για τον τρόπο με τον οποίο θα εκτελούνταν τα παραπάνω δεν δόθηκαν εφόσον η μακέτα απορρίφθηκε καθώς θεωρήθηκε ιδιαίτερος γραμμικός και προβλέψιμος ο τρόπος με τον οποίο κατευθυνόταν ο θεατής.

Εικόνα 28. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Πρόταση εγκατάστασης*, μακέτα, 2022. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 27 Φεβρουαρίου 2022.

Τελική Μακέτα

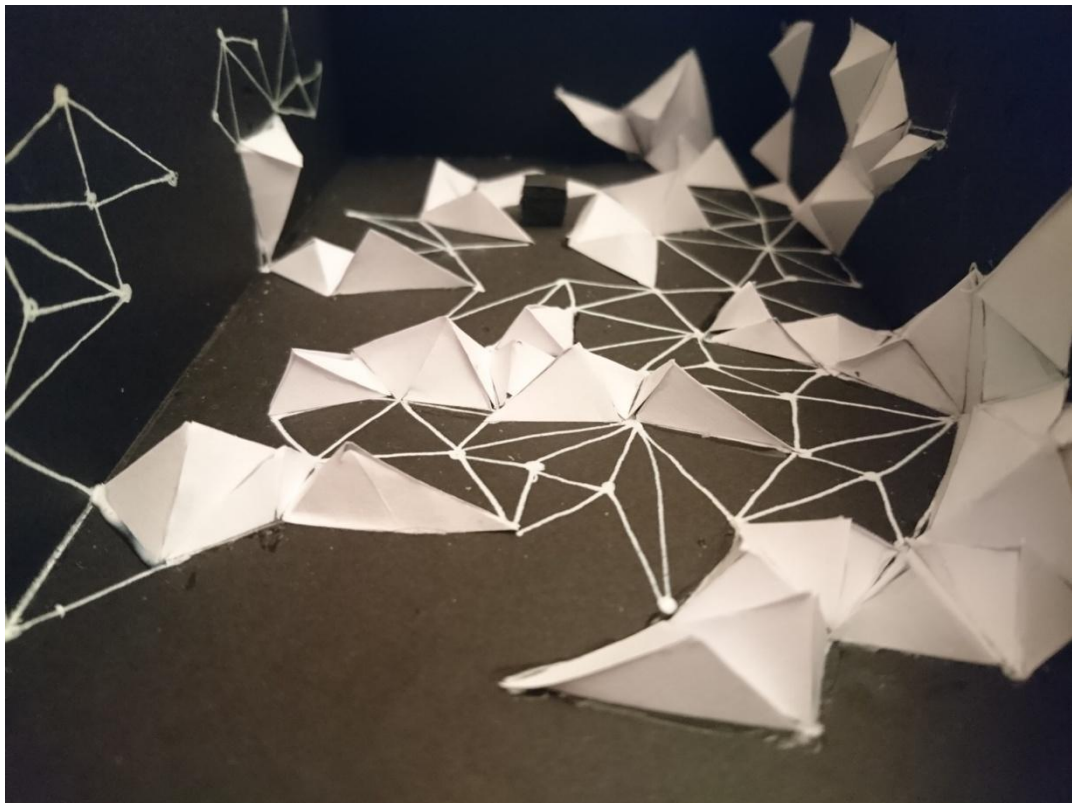
Παρουσιάζονται τα στάδια ανάπτυξης και σχεδιασμού της τελικής μακέτας. Μέσα από όλη τη διαδικασία της έρευνας και της ζύμωσης των ιδεών, διατηρήθηκαν τα στοιχεία που θεωρήθηκαν πιο σημαντικά και που εκπλήρωναν τον στόχο της παρούσας εργασίας.

Εικόνα 29.

Εικόνα 30.

Εικόνα 31.

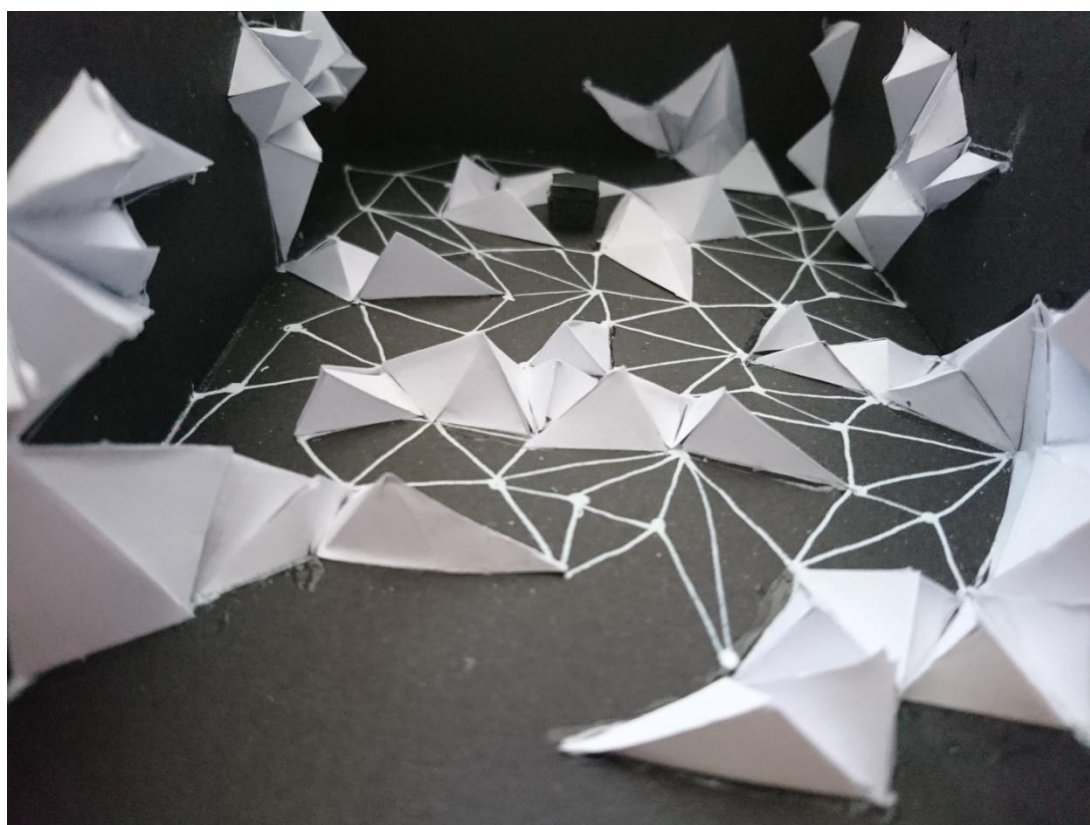
Εικόνες 29, 30, 31. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Τελική πρόταση εγκατάστασης*, μακέτα, 2022. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 6 Μαρτίου 2022.

Εικόνα 32.

Εικόνα 33.

Εικόνα 34.

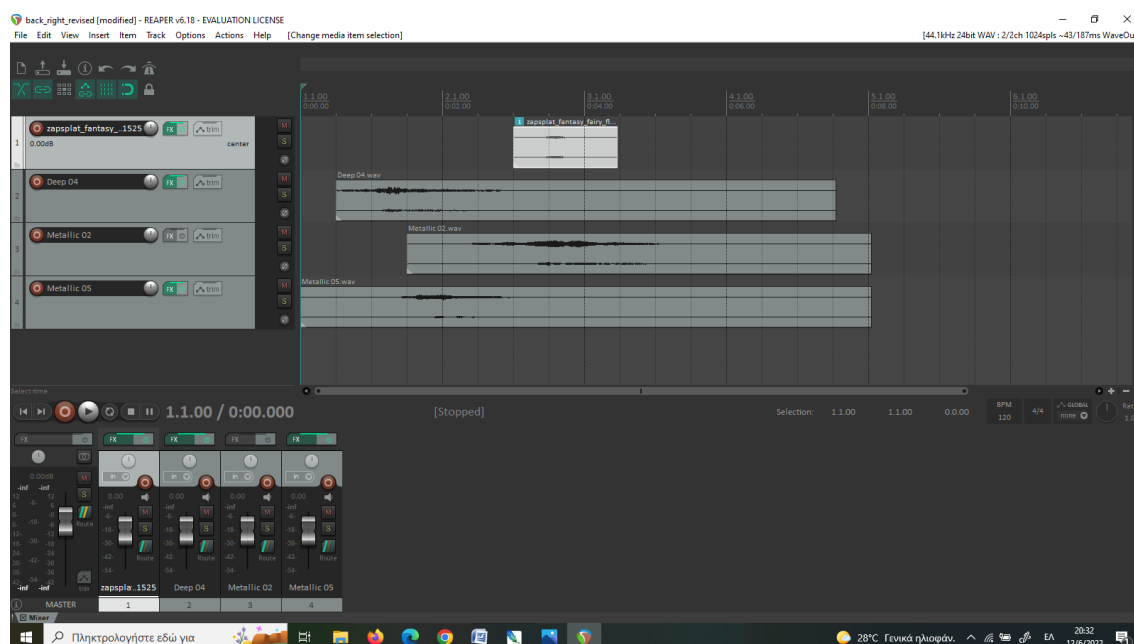
Εικόνες 32, 33, 34. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Τελική πρόταση εγκατάστασης*, μακέτα, 2022. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 6 Μαρτίου 2022.

4.4. Ηχητικός Σχεδιασμός

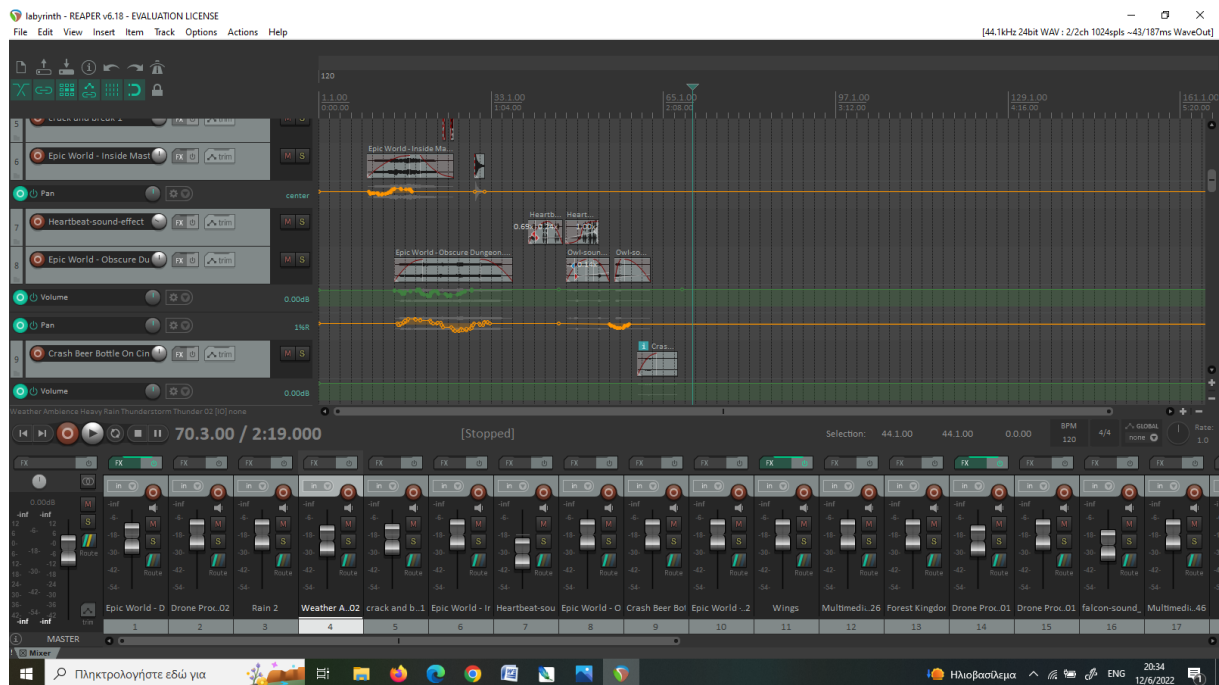
Όλα τα ηχοτοπία δημιουργήθηκαν στο πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου *Reaper*. Χρησιμοποιήθηκαν δείγματα ήχων από τις παρακάτω βιβλιοθήκες: *Adobe Audition Sound Effects*, *Epic World* και *zapsplat.com*, αλλά χρησιμοποιήθηκαν επίσης και κάποιες προσωπικές ηχογραφήσεις φωνής και μουσικών οργάνων. Κανένας από τους ήχους δεν χρησιμοποιήθηκε αυτούσιος αλλά όλοι ανεξαιρέτως υπέστησαν επεξεργασία είτε κατευθείαν στο *Reaper* είτε πρώτα στο πρόγραμμα *Paul's Extreme Sound Stretch* και ενσωματώθηκαν στο αρχείο του *Reaper*.

Στο σύνολό τους τα ηχοτοπία ήταν έξι. Πέντε μικρά, διάρκειας μερικών δευτερολέπτων και ένα μεγάλο διάρκειας τριών λεπτών. Κάθε ηχοτοπίο αντιστοιχούσε σε ένα από τα τρισδιάστατα σύνολα της εγκατάστασης. Τα πέντε μικρά αντιστοιχούσαν στα τέσσερα περιφερειακά και στο ένα από τα δύο κεντρικά ενώ το μεγάλο αντιστοιχούσε στο κεντρικό με την καρέκλα. Τα πέντε μικρά ηχοτοπία στόχευαν περισσότερο στην έκπληξη του επισκέπτη ενώ το μεγάλο σε διάρκεια στόχευε στην εμπύθισή του.

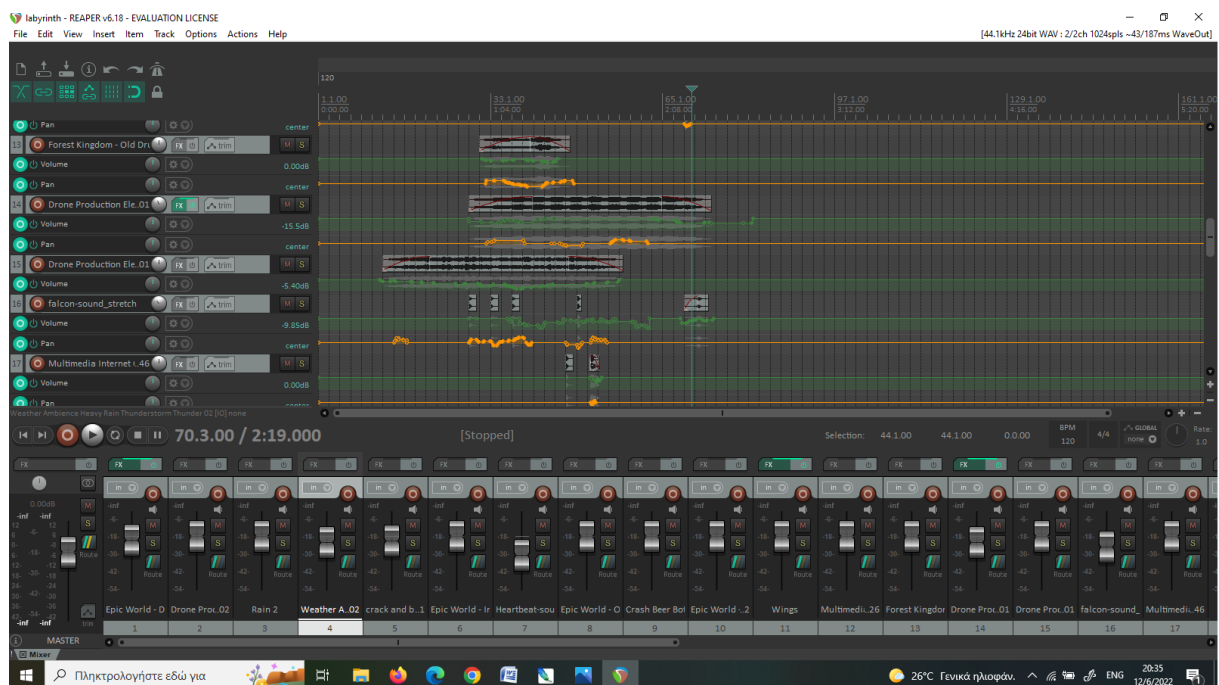
Παρακάτω παρατίθενται μερικά στιγμιότυπα οθόνης από την επεξεργασία των ηχοτοπίων στο πρόγραμμα *Reaper*.

Εικόνα 35. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Στιγμιότυπο επεξεργασίας ηχοτοπίου στο πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου *Reaper* διάρκειας μερικών δευτερολέπτων. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 12 Ιουνίου 2022.

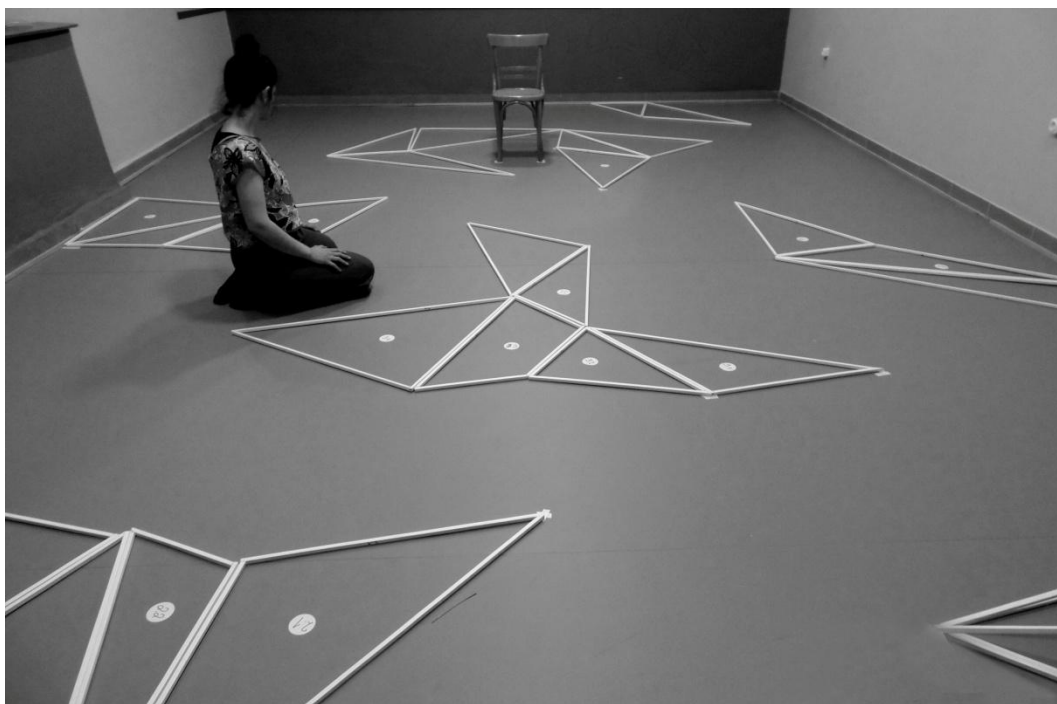
Εικόνα 36. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Στιγμιότυπο επεξεργασίας ηχοτοπίου στο πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου *Reaper*, διάρκειας τριών λεπτών. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 12 Ιουνίου 2022.

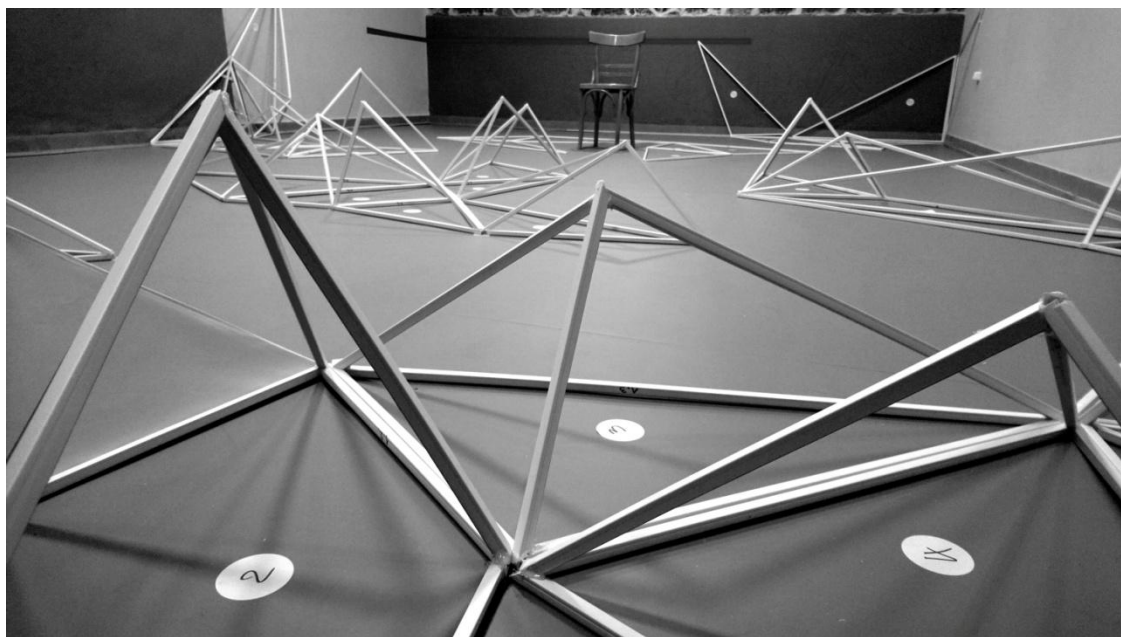
Εικόνα 37. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Στιγμιότυπο επεξεργασίας ηχοτοπίου στο πρόγραμμα επεξεργασίας ήχου *Reaper* διάρκειας τριών λεπτών. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 12 Ιουνίου 2022.

4.5. Υλικά - Τεχνολογικός Εξοπλισμός

Για την κατασκευή του σκελετού χρησιμοποιήθηκε πλαστικό κανάλι καλωδίων διαστάσεων 12x12x200mm το οποίο κόπηκε στις επιθυμητές διαστάσεις και κολλήθηκε με θερμόκολλα σιλικόνης στο επιθυμητό σχήμα. Για ολόκληρη την εγκατάσταση χρησιμοποιήθηκαν περίπου 250 μέτρα καναλιού.

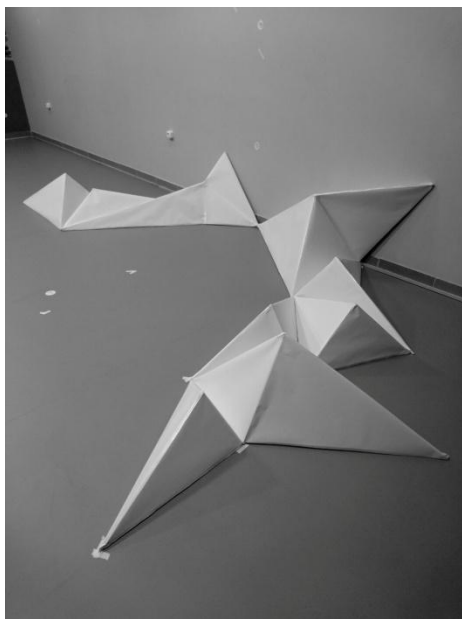
Εικόνα 38.

Εικόνα 39.

Εικόνες 38, 39. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Στάδια κατασκευής του σκελετού της εγκατάστασης. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 28 και 30 Απριλίου 2022.

Με την ολοκλήρωση της κατασκευής του σκελετού όλα τα κομμάτια του ντύθηκαν με χαρτί. Το χαρτί που χρησιμοποιήθηκε ήταν χαρτί για plotter 80 γραμμαρίων και χρειάστηκαν συνολικά περίπου 70 μέτρα.

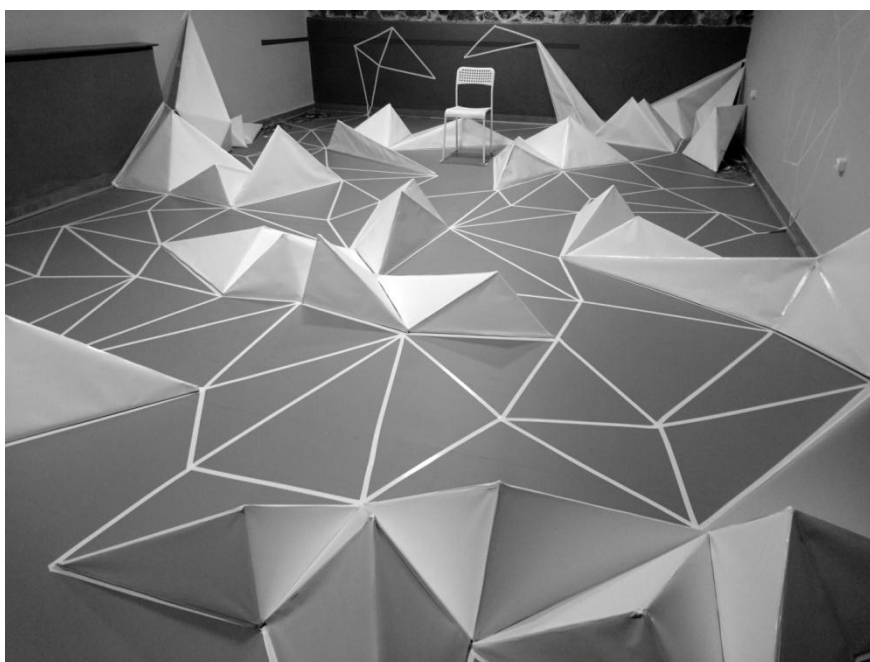
Εικόνα 40.

Εικόνα 41.

Εικόνες 40, 41. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Στάδια ντυσίματος του σκελετού της εγκατάστασης με χαρτί*. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 7 Μαΐου 2022.

Αφού ολοκληρώθηκε η κατασκευή του τρισδιάστατου μέρους της εγκατάστασης ξεκίνησε η δημιουργία του σχεδίου του λαβύρινθου. Για τον σχεδιασμό του χρησιμοποιήθηκε λευκή μονωτική ταινία. Χρειάστηκαν περίπου 100 μέτρα από την ταινία αυτή.

Εικόνα 42. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Στάδιο σχεδιασμού του δυσδιάστατου μέρους της εγκατάστασης*. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 8 Μαΐου 2022.

Η μονωτική ταινία δεν ανταποκρινόταν στο black light και ως εκ τούτου χρειάστηκε να καλυφθεί με κάποιο άλλο υλικό. Όλο το δισδιάστατο σχέδιο του λαβύρινθου περάστηκε με λευκές αυτοκόλλητες ετικέτες. Στα σημεία ενώσεων των γραμμών κολλήθηκαν στρογγυλές λευκές ετικέτες. Χρησιμοποιήθηκαν περίπου 7500 ετικέτες.

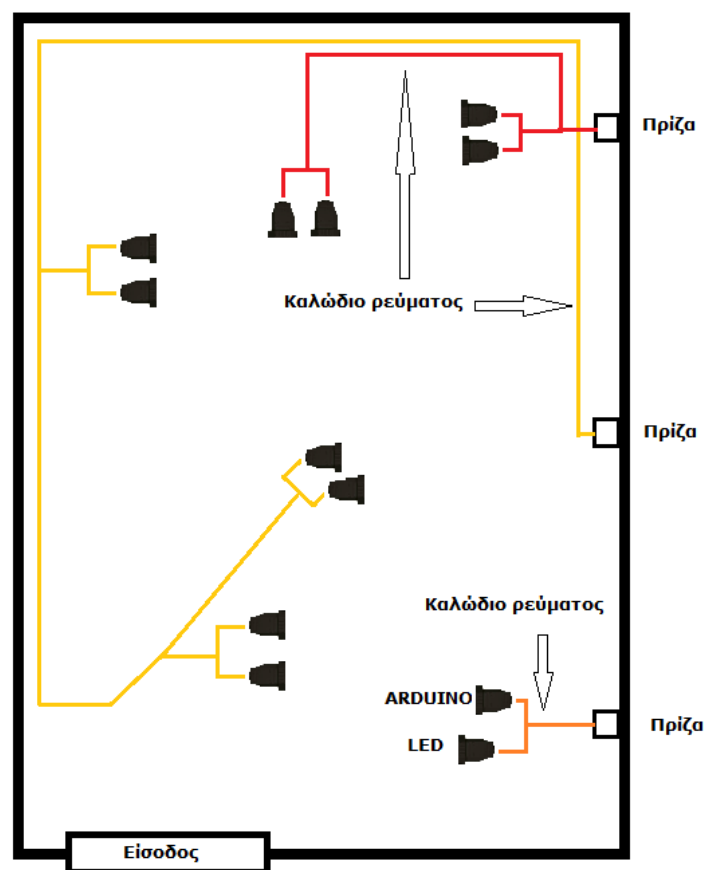

Εικόνα 43. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Στάδιο σχεδιασμού του δυσδιάστατου μέρους της εγκατάστασης. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 9 Μαΐου 2022.

Με την ολοκλήρωση του κατασκευαστικού μέρους ξεκίνησε η τοποθέτηση του τεχνολογικού εξοπλισμού. Χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω υλικά

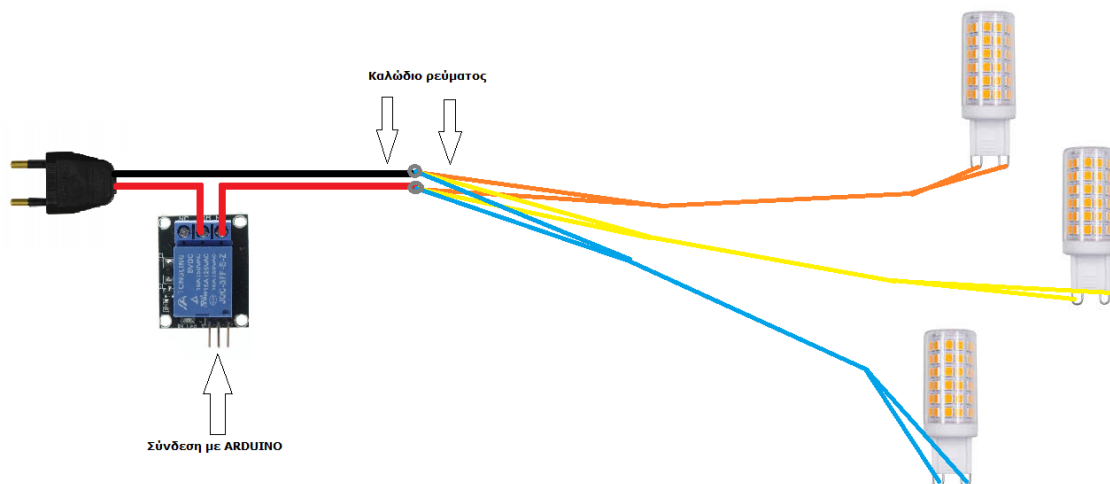
- 80 μέτρα καλώδιο ρεύματος
- 3 φις ρεύματος αρσενικά
- 12 φις ρεύματος θηλυκά
- 44 λάμπες led G9 5W 4000K
- 6 1-Channel Relay Module 10A 5V
- 6 ARDUINO UNO
- 6 τροφοδοτικά για τα ARDUINO UNO
- 6 Prototype Shield v.5
- 6 Mini M6 κάρτες μνήμης microSD
- 6 Mini MP3 DFPlayer Module
- 6 αντιστάσεις 1K Ω
- 7 αισθητήρες απόστασης (ultrasonic sensors)
- 30 μέτρα καλώδιο δικτύου
- 6 ηχεία
- θηλυκά και αρσενικά pin headers
- μονωτική ταινία
- καλάνι συγκόλλησης
- κολλητήρι

Η αίθουσα είχε τρεις πρίζες στον δεξιά τοίχο. Η πρώτη πρίζα τροφοδότησε το πρώτο τρισδιάστατο σύνολο στα δεξιά. Η δεύτερη πρίζα τροφοδότησε το πίσω δεξιά σύνολο και το πίσω κεντρικό. Τέλος η τρίτη πρίζα τροφοδότησε τα δύο αριστερά σύνολα και το μπροστά κεντρικό. Τα καλώδια που ξεκινούσαν από κάθε πρίζα στην κατάληξή τους διακλαδώνονταν σε δύο απολήξεις με θηλυκά φισ. Για τις πρίζες που εξυπηρετούσαν παραπάνω από ένα σύνολο τα καλώδια διακλαδώθηκαν όσες φορές χρειάστηκε, έτσι κάθε σύνολο είχε το δικό του ζευγάρι θηλυκών φισ. Στο ένα φισ συνδέθηκαν τα led του εκάστοτε συνόλου και στο δεύτερο το τροφοδοτικό του ARDUINO.

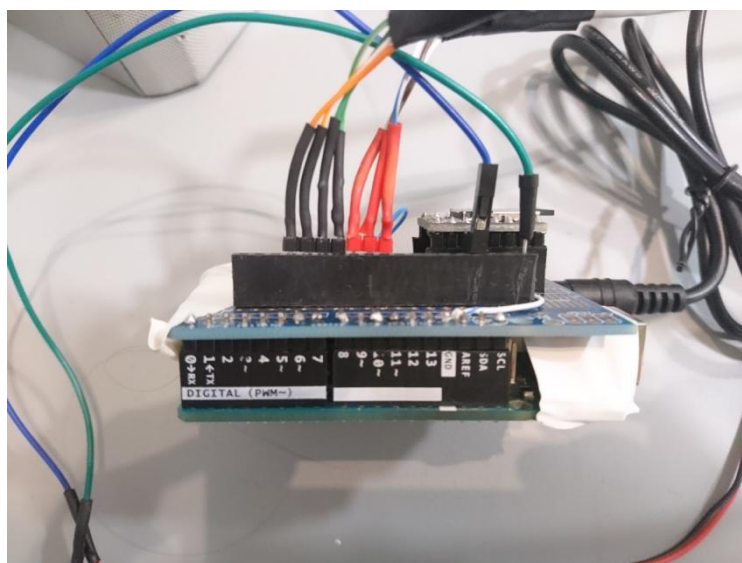
Εικόνα 44. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *Κάτοψη κατανομής καλωδίων στον χώρο της εγκατάστασης.* Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου.

Όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα στο καλώδιο ρεύματος των led τοποθετήθηκε διακόπτης relay ο οποίος στη συνέχεια συνδέθηκε με καλώδιο δικτύου με το ARDUINO. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η σύνδεση των led. Ο αριθμός των led είναι ενδεικτικός.

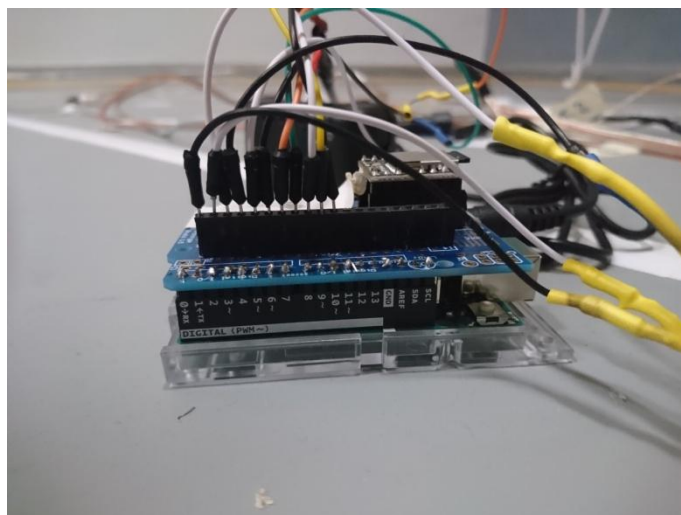

Εικόνα 45. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Σχεδιάγραμμα σύνδεσης led. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου.

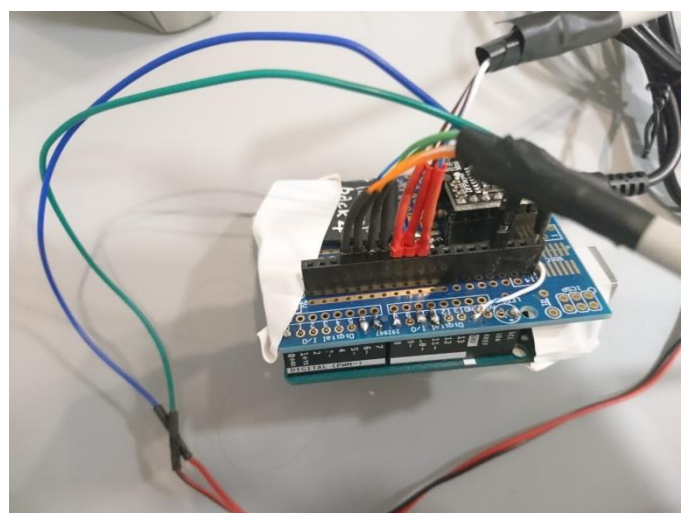
Στα πέντε από τα έξι ARDUINO που χρησιμοποιήθηκαν έπρεπε να συνδεθούν ο διακόπτης relay, ο αισθητήρας κίνησης, το Mini MP3 DFPlayer Module και τα ηχεία. Στο έκτο ARDUINO έπρεπε επιπροσθέτως να συνδεθεί και ένας δεύτερος αισθητήρας κίνησης. Για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα προτάθηκε από τον κύριο Κωνσταντίνο Τσιούτα να γίνει χρήση Prototype Shield v.5 για κάθε ARDUINO, ώστε πάνω σε αυτό να γίνουν όλες οι απαραίτητες συνδέσεις. Οι αισθητήρες, ο διακόπτης relay και τα ηχεία συνδέθηκαν με καλώδια δικτύου ώστε να τοποθετηθούν στις επιθυμητές αποστάσεις ενώ το Mini MP3 DFPlayer Module τοποθετήθηκε πάνω στις πλακέτες.

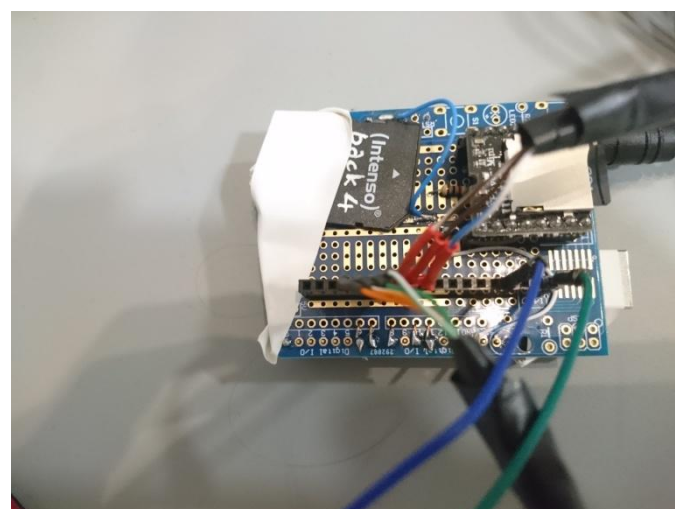
Εικόνα 46. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. ARDUINO - Prototype Shield - Mini MP3 DFPlayer Module και απολήξεις καλωδίων αισθητήρα κίνησης, διακόπτη relay και ηχείων. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

Εικόνα 47.

Εικόνα 48.

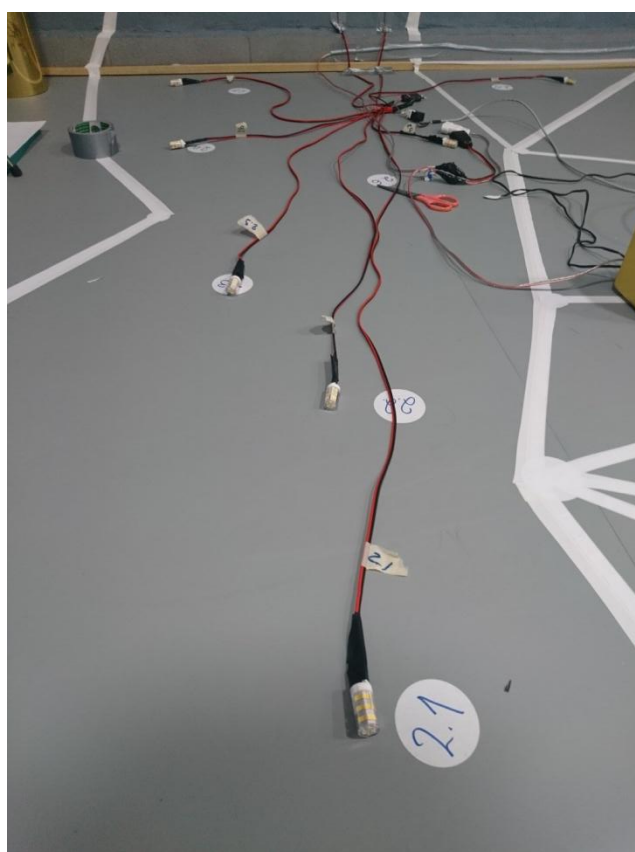

Εικόνα 49.

Εικόνα 47, 48, 49. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. *ARDUINO - Prototype Shield - Mini MP3 DFPlayer Module και απολήξεις καλωδίων αισθητήρα κίνησης, διακόπτη relay και ηχείων*. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 23 Μαΐου 2022.

Εικόνα 50. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Τοποθέτηση τεχνολογικού εξοπλισμού. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 12 Μαΐου 2022.

Εικόνα 51. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Τοποθέτηση τεχνολογικού εξοπλισμού. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 12 Μαΐου 2022.

4.6. Κώδικες

Στα πέντε από τα έξι τρισδιάστατα σύνολα χρησιμοποιήθηκε ο παρακάτω κώδικας:

```
#include "Arduino.h"
#include "SoftwareSerial.h"
#include "DFRobotDFPlayerMini.h"
#define echoPin 7 // attach pin D2 Arduino to pin Echo of HC-SR04
#define trigPin 6 //attach pin D3 Arduino to pin Trig of HC-SR04
SoftwareSerial mySoftwareSerial(10, 11); // RX, TX
DFRobotDFPlayerMini myDFPlayer;
// defines variables
long duration; // variable for the duration of sound wave travel
int distance; // variable for the distance measurement

void setup() {
  pinMode(8, OUTPUT);
  pinMode(trigPin, OUTPUT); // Sets the trigPin as an OUTPUT
  pinMode(echoPin, INPUT); // Sets the echoPin as an INPUT
  Serial.begin(115200); // // Serial Communication is starting with 9600 of baudrate speed
  mySoftwareSerial.begin(9600);
  //myDFPlayer.volume(30);

  if (!myDFPlayer.begin(mySoftwareSerial)) { //Use softwareSerial to communicate with
mp3.
    //Serial.println(F("Unable to begin:"));
    //Serial.println(F("1.Please recheck the connection!"));
    //Serial.println(F("2.Please insert the SD card!"));
    while(true);
  }
}

void loop() {

  // Clears the trigPin condition
  digitalWrite(trigPin, LOW);
```

```

delayMicroseconds(2);
// Sets the trigPin HIGH (ACTIVE) for 10 microseconds
digitalWrite(trigPin, HIGH);
delayMicroseconds(10);
digitalWrite(trigPin, LOW);
// Reads the echoPin, returns the sound wave travel time in microseconds
duration = pulseIn(echoPin, HIGH);
// Calculating the distance
distance = duration * 0.034 / 2; // Speed of sound wave divided by 2 (go and back)
// Displays the distance on the Serial Monitor
Serial.println(distance);
    if(distance < 50){
        digitalWrite(8,HIGH);
        myDFPlayer.play(1);
        myDFPlayer.volume(30);
        delay(6000);
        digitalWrite(8, LOW);
    }
    //distance = 100;
    if(distance > 50){
        digitalWrite(8, LOW);
        //myDFPlayer.volume(0);
    }
    //delay(2000);
}

```

Στο πίσω κεντρικό σύνολο με την καρέκλα χρησιμοποιήθηκε ο παρακάτω κώδικας:

```
#include "Arduino.h"
#include "SoftwareSerial.h"
#include "DFRobotDFPlayerMini.h"
#define echoPin 7 // attach pin D2 Arduino to pin Echo of HC-SR04
#define trigPin 6 //attach pin D3 Arduino to pin Trig of HC-SR04
#define echoPin2 3 // attach pin D2 Arduino to pin Echo of HC-SR04
#define trigPin2 2 //attach pin D3 Arduino to pin Trig of HC-SR04
SoftwareSerial mySoftwareSerial(10, 11); // RX, TX
DFRobotDFPlayerMini myDFPlayer;
// defines variables
long duration; // variable for the duration of sound wave travel
int distance; // variable for the distance measurement
long duration2; // variable for the duration of sound wave travel
int distance2; // variable for the distance measurement

void setup() {
  pinMode(8, OUTPUT);
  pinMode(trigPin, OUTPUT); // Sets the trigPin as an OUTPUT
  pinMode(echoPin, INPUT); // Sets the echoPin as an INPUT
  pinMode(trigPin2, OUTPUT); // Sets the trigPin as an OUTPUT
  pinMode(echoPin2, INPUT); // Sets the echoPin as an INPUT
  Serial.begin(115200); // // Serial Communication is starting with 9600 of baudrate speed
  mySoftwareSerial.begin(9600);
  //myDFPlayer.volume(30);

  if (!myDFPlayer.begin(mySoftwareSerial)) { //Use softwareSerial to communicate with
mp3.
    Serial.println(F("Unable to begin:"));
    Serial.println(F("1.Please recheck the connection!"));
    Serial.println(F("2.Please insert the SD card!"));
    while(true);
  }
}
```

```
}
```

```
long measure(int trigger, int echo);
```

```
void loop() {
```

```
    distance = measure(trigPin, echoPin);
```

```
    distance2 = measure(trigPin2, echoPin2);
```

```
    Serial.print("1 ");
```

```
    Serial.println(distance);
```

```
    Serial.print("2 ");
```

```
    Serial.println(distance2);
```

```
    if(distance < 50 || distance2 < 5 ){
```

```
        digitalWrite(8,HIGH);
```

```
        myDFPlayer.play(1);
```

```
        //myDFPlayer.volume(30);
```

```
        delay(11000);
```

```
    }
```

```
    if(distance > 5 || distance2 > 50){
```

```
        digitalWrite(8, LOW);
```

```
        //myDFPlayer.volume(0);
```

```
    }
```

```
    //delay(11000);
```

```
}
```

```
long measure(int trigger, int echo){
```

```
    long duration = 0;
```

```
    digitalWrite(trigger, LOW);
```

```
    delay(5);
```

```
    digitalWrite(trigger, HIGH);
```

```

delay(10);
digitalWrite(trigger, LOW);
duration = pulseIn(echo, HIGH,11662);
return (duration/2) * 0.03432;
}

```

Οι κώδικες συντάχθηκαν από τον κύριο Κωνσταντίνο Τσιούτα.

4.7. Προβλήματα

Καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας παρουσιάστηκαν ορισμένα προβλήματα τα οποία όμως αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς.

Όσον αφορά το κατασκευαστικό μέρος οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν δημιούργησαν κυρίως χρονικές καθυστερήσεις. Ιδιαίτερη δυσκολία παρουσιάστηκε στη συγκέντρωση των υλικών. Λόγω της χρήσης μεγάλης ποσότητας σε ορισμένα από τα υλικά αναζητήθηκαν τα πιο οικονομικά με στόχο τη μείωση του κόστους. Προφανώς αυτό οδήγησε στη δημιουργία χρονοτριβών καθώς τα υλικά δεν ήταν πάντοτε άμεσα διαθέσιμα. Ακόμη όμως και για μικρότερες ποσότητες υλικών όπως για παράδειγμα οι κάρτες μνήμης microSD έπρεπε είτε να αγοραστούν από τρία διαφορετικά καταστήματα καθώς δεν υπήρχε διαθεσιμότητα όλης της ποσότητας της συγκεκριμένης κάρτας σε ένα κατάστημα είτε να παραγγελθούν από κατάστημα της επαρχίας που διέθετε όλη την ποσότητα. Τελικώς προτιμήθηκε η δεύτερη επιλογή. Επίσης ήταν αδύνατον να βρεθεί φακός black light σε εγχώρια καταστήματα και έτσι αγοράστηκε από το εξωτερικό. Επιπλέον η μονωτική ταινία που χρησιμοποιήθηκε δεν ανταποκρινόταν στο black light και έτσι έπρεπε να καλυφθεί με άλλο υλικό. Όσες ταινίες δοκιμάστηκαν δεν είχαν ανταπόκριση στο black light εκτός από τις φωσφορίζουσες οι οποίες όμως ήταν ιδιαίτερος ακριβές και έτσι απορρίφθηκαν. Βρέθηκαν ταινίες διπλής όψης που το προστατευτικό χαρτί τους είχε εκπληκτική ανταπόκριση στη δέσμη φωτός από φωτεινή πηγή black light. Ωστόσο, λόγω της πολύ δυνατής κόλλας δεν ήταν δυνατό να χρησιμοποιηθούν καθώς το υλικό του πατώματος του εκθεσιακού χώρου ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητο. Υπήρξε η σκέψη να χρησιμοποιηθούν πάνω από την μονωτική αλλά οι διαστάσεις τους ήταν διαφορετικές και εξακολουθούσε να υπάρχει ο κίνδυνος καταστροφής του πατώματος. Τελικά χρησιμοποιήθηκαν αυτοκόλλητες λευκές ετικέτες οι οποίες παρά τη δυσκολία εφαρμογής τους - από άποψη χρόνου κυρίως - έδωσαν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Όσον αφορά το τεχνολογικό μέρος οι δυσκολίες ήταν μικρότερες και ως έναν βαθμό αναμενόμενες. Χρειάστηκε να γίνουν συγκολλήσεις καλωδίων με καλώς ορισμένες από τις οποίες αποκολλήθηκαν κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του τεχνολογικού εξοπλισμού και του στησίματος της εγκατάστασης, επομένως έπρεπε να επαναληφθούν. Επιπλέον κάποια από τα led ενώ είχαν συνδεθεί δεν άναβαν είτε γιατί δεν έκαναν καλή επαφή είτε γιατί κάηκαν εν τω μεταξύ. Επομένως έπρεπε να ελεγχθούν και να ξανασυνδεθούν. Τέλος, η εγκατάσταση στήθηκε και δοκιμάστηκε. Ωστόσο κατά τη διάρκεια της πρώτης ώρας την πρώτη μέρα της παρουσίας ενός από όλους τους αισθητήρες άρχισε να δίνει συνεχόμενα εντολή για φως και ήχο. Τελικά το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε μετακινώντας τον αισθητήρα σε διαφορετική θέση. Με τον ίδιο τρόπο λύθηκε και το πρόβλημα που παρουσιάστηκε στον αισθητήρα της καρέκλας ο οποίος αργούσε να δώσει εντολή για έναρξη του ηχητικού κομματιού.

Εν κατακλείδι, παρά τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν η εγκατάσταση ολοκληρώθηκε και παρουσιάστηκε επιτυχώς.

Κεφάλαιο Πέμπτο

Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας αναφέρθηκε ως μέρος της μεθοδολογίας η συμπλήρωση σύντομου ερωτηματολογίου από τους επισκέπτες. Η παρούσα μελέτη δεν έχει τη μορφή ποσοτικής έρευνας, επομένως το ερωτηματολόγιο στόχευε στην προσωπική αποτίμηση της επίτευξης των στόχων που τέθηκαν αρχικά, μέσα από την εμπειρία των επισκεπτών και όχι στην ποσοστιαία καταμέτρηση δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο απαρτιζόταν από τέσσερις ερωτήσεις κλειστού τύπου και μία ερώτηση ανάπτυξης της οποίας η απάντηση ήταν προαιρετική. Οι ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες:

1. Μπαίνοντας στην εγκατάσταση αισθανθήκατε ότι βρίσκεστε σε κάποιο είδος λαβύρινθου;
NAI OXI
2. Ο φακός που σας δόθηκε πριν την είσοδό σας στον χώρο της εγκατάστασης, λειτούργησε ως "μίτος της Αριάδνης" για εσάς ;
NAI OXI
3. Κατά την έξοδό σας από την εγκατάσταση, επιλέξατε την ίδια διαδρομή;
NAI OXI ΔΕΝ ΘΥΜΑΜΑΙ
4. Δυσκολευτήκατε στην περιήγησή σας στην εγκατάσταση;
ΚΑΘΟΛΟΥ ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ
5. Αν επιθυμείτε μπορείτε να αναφέρετε κάποιες σκέψεις σας από την εμπειρία σας στην εγκατάσταση (πως νιώσατε, τι σας θύμισε, κλπ).

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν έφτασε τα πενήντα. Μόνο σε τέσσερα από αυτά δεν είχε απαντηθεί η τελευταία ερώτηση ενώ υπήρξε και ένας ελάχιστος αριθμός ερωτηματολογίων που δεν είχαν απαντηθεί και κάποιες από τις πρώτες τέσσερις ερωτήσεις. Στην εικόνα που ακολουθεί παρουσιάζονται συγκεντρωμένες και κωδικοποιημένες όλες οι απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις κλειστού τύπου.

A/A	Ερώτηση 1	Ερώτηση 2	Ερώτηση 3	Ερώτηση 4
1	2	1	2	4
2	1	2	2	6
3	1	2	2	4
4	1	1	2	6
5	1	2	1	4
6	1	2	2	6
7	1	1	2	4
8	1	1	2	4
9	1	0	2	4
10	1	1	2	4
11	2	1	2	4
12	1	2	2	6
13	1	1	2	4
14	1	1	2	4
15	1	1	2	4
16	1	1	2	6
17	1	2	2	4
18	1	1	2	4
19	1	1	2	4
20	1	1	2	4
21	1	0	2	4
22	1	1	2	4
23	1	2	2	4
24	2	2	2	4
25	1	2	1	4
26	1	2	2	4
27	1	1	2	6
28	2	2	2	4
29	1	1	2	4
30	1	1	2	4
31	2	2	2	4
32	1	1	2	6
33	0	0	2	4
34	1	1	2	4
35	1	2	2	4
36	2	1	2	4
37	1	0	2	4
38	1	1	2	4
39	1	2	2	4
40	1	1	2	4
41	2	2	2	6
42	2	2	2	4
43	1	2	2	4
44	1	2	3	4
45	2	2	2	4
46	1	1	3	4
47	1	2	2	4
48	1	1	2	4
49	1	2	0	0
50	1	1	3	6

Εικόνα 52. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Αποδελτίωση ερωτηματολογίου. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

Η κωδικοποίηση των απαντήσεων έγινε με τον παρακάτω τρόπο. Ξεκινώντας από το 0 για τις ερωτήσεις που δεν απαντήθηκαν, η αρίθμηση συνεχίστηκε αυξητικά σύμφωνα με τη σειρά εμφάνισης των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο:

Κωδικοποίηση απαντήσεων	
N/A	0
ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΕΝ ΘΥΜΑΜΑΙ	3
ΚΑΘΟΛΟΥ	4
ΠΟΛΥ	5
ΛΙΓΟ	6

Εικόνα 53. Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου. Κωδικοποίηση απαντήσεων για την αποδελτίωση ερωτηματολογίου.
Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των επισκεπτών, η πλειονότητα αυτών θεώρησε ότι βρίσκεται σε κάποιο είδος λαβύρινθου καθώς εννέα μόνο άτομα από τα πενήντα απάντησαν αρνητικά και ένα μόνο άτομο δεν απάντησε σε αυτήν την ερώτηση. Όσον αφορά τη συσχέτιση του black light φακού με τον міτο της Αριάδνης, οι μισοί μόνο από τους επισκέπτες θεώρησαν ότι ισχύει κάτι τέτοιο. Οι υπόλοιποι απάντησαν αρνητικά ενώ τέσσερεις δεν απάντησαν καθόλου. Δημιουργήθηκε η σκέψη ότι όσοι δεν απάντησαν σε αυτή την ερώτηση ενδεχομένως δεν γνώριζαν τι είναι ο міτος της Αριάδνης καθώς τέθηκε αυτή η απορία από κάποιους. Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις στην τρίτη ερώτηση δύο μόνο ήταν αυτοί που διάλεξαν την ίδια διαδρομή εισόδου και εξόδου και τρεις όσοι ξέχασαν αν μπήκαν και βγήκαν με τον ίδιο τρόπο. Ένας μόνο δεν απάντησε καθόλου σε αυτήν την ερώτηση ενώ οι υπόλοιποι σαράντα τέσσερις διάλεξαν διαφορετική διαδρομή. Τέλος, από τις απαντήσεις στην τέταρτη ερώτηση γίνεται αντιληπτό ότι οι επισκέπτες περιηγήθηκαν χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες στον χώρο της εγκατάστασης καθώς σαράντα από αυτούς απάντησαν ότι δεν δυσκολεύτηκαν καθόλου, εννέα απάντησαν ότι δυσκολεύτηκαν λίγο και ένας δεν απάντησε καθόλου.

Η πρώτη ερώτηση τέθηκε με σκοπό να διερευνήσει αν η εγκατάσταση κατάφερε να δημιουργήσει στον επισκέπτη την αίσθηση ότι βρίσκεται μέσα σε λαβυρινθικό περιβάλλον, κάτι το οποίο επετεύχθη σύμφωνα με τις απαντήσεις των επισκεπτών. Η δεύτερη ερώτηση στόχευε να εξετάσει αν ο επισκέπτης θα αντιληφθεί τη σύνδεση της χρήσης του φακού black light με τον міτο της Αριάδνης. Όπως φάνηκε από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου η σύνδεση αυτή επετεύχθη μόνο έως ένα βαθμό. Στόχος της τρίτης ερώτησης ήταν να διερευνήσει τις επιλογές διαδρομής των επισκεπτών ως μία αντιστοίχιση με τις

επιλογές/διαδρομές της πορείας της ζωής ενός ανθρώπου προς την ανακάλυψη του εσώτερου εαυτού, καθώς και του επαναπροσδιορισμού τους μέσα από την επιστροφή ή όχι σε αυτές. Όπως φάνηκε από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου η συντριπτική πλειονότητα των επισκεπτών απέφυγε - ασυνείδητα ενδεχομένως - την επιστροφή σε προηγούμενες επιλογές. Η τέταρτη ερώτηση τέθηκε περισσότερο ως επιβεβαίωση της πρώτης ερώτησης σχετικά με το λαβυρινθικό περιβάλλον και τα εμπόδια/προκλήσεις που συναντά κανείς μέσα σε αυτό. Ο σχεδιασμός του λαβύρινθου σε συνδυασμό με τα εμπόδια που τοποθετήθηκαν στην εγκατάσταση δεν δυσκόλεψαν τους επισκέπτες στην περιήγησή τους, παρότι στην πλειονότητά τους ένιωθαν ότι βρίσκονται μέσα σε λαβύρινθο.

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο παρατίθεται μια συνοπτική αναφορά στις απαντήσεις που δόθηκαν στην πέμπτη και τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου. Παρότι η ερώτηση αυτή δεν ήταν υποχρεωτικό να απαντηθεί, αποτελούσε την πιο σημαντική σε σχέση με το ερευνητικό ερώτημα. Ωστόσο, καθώς ζητούνταν η καταγραφή συναισθημάτων, έπρεπε να γίνει σεβαστή η ενδεχόμενη επιθυμία ορισμένων επισκεπτών να μην απαντήσουν στη συγκεκριμένη ερώτηση. Η έκφραση των προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων απαιτεί πολλή προσωπική δουλειά και κατανόηση του εαυτού, επομένως μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό το γεγονός ότι για ορισμένους ανθρώπους είναι δύσκολη η επικοινωνία τους έστω και ανώνυμα. Παρόλα αυτά, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ελάχιστοι ήταν εκείνοι που επέλεξαν να μην απαντήσουν. Λόγω της φύσης της ερώτησης είναι αδύνατον να παρουσιαστούν όλες οι απαντήσεις ξεχωριστά και για τον λόγο αυτόν παρουσιάζονται συνοπτικά οι πιο σημαντικές. Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός επισκεπτών έγραψε ότι ένιωσε σαν παιδί ή ότι η εγκατάσταση του φάνηκε σαν ένα είδος παιχνιδιού και κατ' επέκταση θυμήθηκε και ανέτρεξε στην παιδική του ηλικία. Σε συνάρτηση με τις έννοιες του παιδιού και του παιχνιδιού ορισμένοι απάντησαν ότι τους δημιουργήθηκε η επιθυμία να παίξουν με τα φώτα και τους ήχους προχωρώντας όλο και πιο γρήγορα ή ακόμη και τρέχοντας. Είναι επίσης σημαντικός ο αριθμός των επισκεπτών που αναφέρει ότι θα ήθελε να μείνει παραπάνω μέσα στον χώρο της εγκατάστασης ή ότι δεν ήθελε να βγει από αυτήν καθώς παρά το απόκοσμο περιβάλλον αισθάνθηκε θαλπωρή. Αρκετοί επίσης έγραψαν πως βίωσαν όλη την εμπειρία της εγκατάστασης σαν ένα ταξίδι εσωτερικής αναζήτησης.

Κεφάλαιο Έκτο

Συμπεράσματα

Η δημιουργία διαδραστικής εγκατάστασης είναι ένα *a priori* απαιτητικό εγχείρημα ενώ συχνά απαιτείται η συνεργασία δύο ή και παραπάνω ατόμων. Υπάρχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις σε χώρο και σε χρόνο ενώ ταυτόχρονα είναι απαραίτητος ένας πολύ καλός σχεδιασμός της όλης διαδικασίας. Επιπλέον απαιτούνται δοκιμές και πειραματισμοί που αφορούν τόσο τη χρήση των κατασκευαστικών υλικών όσο και τη λειτουργία του τεχνολογικού εξοπλισμού. Η απρόσκοπτη «συνεργασία» του κατασκευαστικού και του τεχνολογικού μέρους σε συνδυασμό με την αρχική σύλληψη οδηγούν στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Η δόμηση του εννοιολογικού πλαισίου μέσω της βιβλιογραφικής και της εικαστικής επισκόπησης αποτέλεσε σημαντικό στάδιο της εξέλιξης της παρούσας εργασίας. Χωρίς αυτήν θα ήταν αδύνατη η δημιουργία ενός έργου που θα προσέγγιζε με πρωτότυπο τρόπο ένα θέμα όπως ο λαβύρινθος. Στη διαδραστική εγκατάσταση «*metos*» το αρχέγονο και εμβληματικό αυτό σύμβολο μεταφράστηκε με όρους της σύγχρονης εποχής - η οποία χαρακτηρίζεται από την επίδραση των νέων τεχνολογιών -, διατηρώντας όμως τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις που το συνοδεύουν. Ως πλέον κατάλληλος για τη δημιουργία της εγκατάστασης θεωρήθηκε ο λαβύρινθος δικτύου, ένα σχήμα όχι και τόσο διαδεδομένο σε σχέση με την έννοια του λαβύρινθου. Όπως όμως προκύπτει και από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου είναι φανερό πως το περιβάλλον της εγκατάστασης δημιούργησε τελικά την επιθυμητή αίσθηση στους επισκέπτες παρά το γεγονός ότι δεν είχε τη δομή που ενδεχομένως κάποιος θα περίμενε για έναν λαβύρινθο.

Απρόσμενη αλλά ευχάριστη εξέλιξη ήταν η επισκεψιμότητα που είχε η εγκατάσταση από τα παιδιά. Καθ' όλη τη διάρκεια έρευνας, σχεδιασμού και υλοποίησης του «*metos*» το κοινό - στόχος ήταν το ενήλικο κοινό. Ωστόσο τα παιδιά έδωσαν μια άλλη ερμηνευτική διάσταση στο έργο. Αντιμετώπισαν την εγκατάσταση εξαρχής ως παιχνίδι και επινόησαν διάφορους τρόπους διάδρασης με τα στοιχεία της. Σε αντίθεση με το ενήλικο κοινό, δεν περπάτησαν απλά τον λαβύρινθο, τον ένιωσαν με όλες τους τις αισθήσεις. Περπατούσαν, έτρεχαν, χόρευαν, κινούνταν ξαπλωμένα στο πάτωμα, περνούσαν πάνω από τα εμπόδια και όχι δίπλα από αυτά, προσπαθούσαν να «ξεφύγουν» από τους αισθητήρες για να διατηρήσουν το σκοτάδι ή αντίθετα να ανάψουν όλα τα σύνολα ταυτόχρονα. Στην πλειονότητά τους

έμπαιναν σε ομάδες και όχι κατά μόνας, ενώ η περιήγησή τους έμοιαζε να μην έχει τέλος αφού όταν έβγαιναν, επέστρεφαν μετά από λίγο για να ξαναμπούν.

Μελλοντική Εξέλιξη

Η διαδραστική εγκατάσταση «metis» όπως παρουσιάστηκε εκπλήρωσε όλους τους στόχους που είχαν τεθεί αρχικά. Ωστόσο, πάντοτε υπάρχουν προοπτικές εξέλιξης όπως άλλωστε και για κάθε παρόμοιο έργο που συνδυάζει αναλογικά με ψηφιακά μέσα. Εξάλλου ο λαβύρινθος είναι ένα θεματικό πεδίο που μελετάται συνεχώς τόσο από θεωρητικούς ερευνητές όσο και από καλλιτέχνες και δεν θα πάψει να αποτελεί πόλο έλξης για νέες έρευνες και δημιουργίες.

Μια πρόταση για μελλοντική εξέλιξη της εγκατάστασης «metis» θα μπορούσε να είναι η παρακάτω. Το δισδιάστατο μέρος του σχεδίου ήταν ιδιαιτέρως στατικό, παρά το γεγονός ότι μπορούσαν να αναπτυχθούν νοητικές συνδέσεις με τα ήδη υπάρχοντα στοιχεία. Καθώς ένα από τα χαρακτηριστικά του λαβύρινθου δικτύου είναι η συνεχής αναδιαμόρφωση, θα μπορούσε να σχεδιαστεί χαρτογραφική προβολή (projection mapping) που να καλύπτει το δισδιάστατο μέρος της εγκατάστασης. Η προβολή αυτή θα μπορούσε μέσω καμερών/αισθητήρων εντοπισμού κινήσεων να γίνει διαδραστική και με κάθε εμφάνιση επισκέπτη το σχήμα του λαβύρινθου να διαφοροποιείται στο σημείο όπου εκείνος πατάει.

Θα μπορούσε επιπλέον να επανεξεταστεί ο προγραμματισμός των ARDUINO που αφορά τη διάδραση σε σχέση με τον φωτισμό της εγκατάστασης. Τα μέρη των τρισδιάστατων συνόλων φωτίζονταν ταυτόχρονα όλα μαζί. Σε μια εξελιγμένη εκδοχή του έργου, θα μπορούσε να γίνει τέτοιος προγραμματισμός ώστε έπειτα από τη διέλευση του επισκέπτη και την ενεργοποίηση του ήχου και του πρώτου φωτός, τα επόμενα μέρη να φωτίζονται διαδοχικά μέχρι να φωτιστεί τελικά ολόκληρο το σύνολο. Το σβήσιμό του θα μπορούσε επίσης να γίνεται διαδοχικά.

Τέλος, ακόμη και το τρισδιάστατο μέρος της εγκατάστασης θα μπορούσε να διαμορφωθεί διαφορετικά. Θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε μεγαλύτερη έκταση ο σκελετός των τρισδιάστατων συνόλων, χωρίς απαραίτητως να ντυθεί σε όλη του την έκταση με χαρτί. Θα μπορούσαν έτσι να δημιουργηθούν περισσότερα εμπόδια αλλά και διαφορετικές διαδρομές. Ωστόσο κάτι τέτοιο θα προϋπέθετε μεγαλύτερο χώρο.

Συμπερασματικά, ένα έργο μπορεί να αναδιαμορφώνεται συνεχώς, να έχει ενδιαφέρουσες προοπτικές εξέλιξης και να προσφέρει στον επισκέπτη μοναδικές αισθητηριακές εμπειρίες.

Ευχαριστίες

Καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας υπήρξαν άνθρωποι των οποίων η συμβολή ήταν καθοριστική τόσο για την εξέλιξη όσο και για την ολοκλήρωση της. Θα ήθελα επομένως να ευχαριστήσω όλους εκείνους που συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην πραγματοποίηση αυτού του έργου.

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και συγκεκριμένα τους γονείς μου, οι οποίοι αν και συχνά δεν κατανοούν το ανήσυχο του καλλιτεχνικού μου πνεύματος στέκονται πάντα πλάι μου με όποιον τρόπο μπορούν υποστηρίζοντας τις επιλογές μου. Στη συνέχεια την κόρη μου που παρά το νεαρό της ηλικίας της έδειξε κατανόηση και περίμενε υπομονετικά την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Τον κύριο Νικόλαο Κόκκαλη, ΕΕΠ του ΤΤΗΕ, επόπτη της παρούσας εργασίας για τις συμβουλές του, την υποστήριξή του και την πίστη στις ικανότητές μου καθώς και για το γεγονός ότι δεν μου επέτρεψε να τα παρατήσω όταν κάποια στιγμή πραγματικά το ήθελα.

Τον κύριο Κωνσταντίνο Τσιούτα, διδάσκοντα του φροντιστηριακού μαθήματος AV Programming του ΠΜΣ «Οπτικοακουστικές Τέχνες στην Ψηφιακή Εποχή» του ΤΤΗΕ, για τις συμβουλές και τις προτάσεις στο κομμάτι του physical computing καθώς και για τη σύνταξη του κώδικα αλλά και για τη διάθεση μέρους του τεχνολογικού εξοπλισμού.

Τον φίλο Στέφανο Κόρακα και υπεύθυνο του Quilombo Centro Cultural, όπου παρουσιάστηκε η εγκατάσταση, για την παραχώρηση του χώρου. Από τον ίδιο χώρο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον φίλο Δαμιανό Παπαδόπουλο για τις ώρες που έμεινε μαζί μου τόσο κατά τη διάρκεια του στησίματος της εγκατάστασης όσο και κατά τη διάρκεια της παρουσίας της. Τη φίλη Ανδριανή Αδαμοπούλου για τις ώρες που κόλλησε μαζί μου ετικέτες πάνω στο σχέδιο του λαβύρινθου. Τις φίλες Νέλλη και Νατάσσα Πουλοπούλου για τη βοήθειά τους στη διάθεση του χώρου.

Τους φίλους και εικαστικούς Φοίβο Σοφικίτη και Βασίλειο Φιορεντζάκη για τις συμβουλές τους όσον αφορά την επιλογή υλικών για το κατασκευαστικό μέρος της εγκατάστασης.

Τη φίλη και συμφοιτήτρια στο ΠΜΣ Μυρτώ Αποστόλου για τις ατελείωτες κουβέντες και την υποστήριξη έστω και από μακριά όσες φορές την χρειάστηκα.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους επισκέπτες της εγκατάστασης καθώς χωρίς την παρουσία τους η ολοκλήρωση της έρευνας δεν θα ήταν εφικτή.

Πηγές

Βιβλιογραφία

- Bloom, Harold and Blake Hobby. Eds. *The Labyrinth*. New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009.
- Doob, Penelope Reed. *The Idea of the Labyrinth from Classical Antiquity through the Middle Ages*. New York: Cornell University Press, 1992.
- Eco, Umberto. *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press, 1986.
- Eco, Umberto. *From the Tree to the Labyrinth*. Translated by Anthony Oldcorn. HΠΑ: Harvard University Press, 2014.
- Higgins, Charlotte. *Red Thread: On Mazes and Labyrinths*, London: Jonathan Cape, 2018.
- Irwin, John T. *The Mystery to a Solution: Poe, Borges, and the Analytic Detective Story*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996.
- Matthews, William Henry. *Mazes and Labyrinths: Their History and Development*. The Lost Library, 2010.
- McCullough, David Willis. *The Unending Mystery. A Journey Through Labyrinths and Mazes*. New York: ANCHOR BOOKS, 2004.
- Terzieva - Artemis, Rossitsa. "The Name of the Rose and the Labyrinths of Reading." In *The Labyrinth*. Eds. Harold Bloom and Blake Hobby. New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009.
- Vossler, Karl. "The Poetry of the Divine Comedy." In *The Labyrinth*. Eds. Harold Bloom and Blake Hobby. New York: Bloom's Literacy Criticism, 2009.
- Alighieri, Dante. *Η Θεία Κωμωδία - Κόλαση*. Μετ. Ανδρέας Ριζιώτης. Γ' Ανατύπωση. Αθήνα: Εκδόσεις ΤΥΠΟΘΗΤΩ - ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, 2006.
- Γιγέν, Λι. *Γκιλγκαμές. Σουμεριακό Έπος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2015.
- Γιουνγκ, Καρλ - Γκούσταβ, Γιόζεφ Λ. Χέντερσον, Μαρί - Λουίζ φον Φραντς, Ανιέλα Ζαφφέ και Γιολάντ Γιακόμπι. *Ο άνθρωπος και τα σύμβολά του*. Επιμ. Τζων Φρήμαν. Μετ. Αντιγόνη Χατζηθεοδώρου. Αθήνα: Εκδόσεις Αρσενίδη, 1964.
- Γιουνγκ, Καρλ - Γκούσταβ. *Ο Ανεξερεύνητος Εαυτός*. Μετ. Θεόδωρος Σιαφαρικός. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, 1988.

- Γιουνγκ, Καρλ - Γκούσταβ. *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*. Μετ. Ελένη Παπαδοπούλου. Αθήνα: Εκδόσεις ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, 1994.
- Έκο, Ουμπέρτο. *Το Όνομα του Ρόδου*. Μετ. Έφη Καλλιφατίδη. Δέκατη τέταρτη ανατύπωση. Αθήνα: Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ, 2021.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. "λαβύρινθος." Στο *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*. Αθήνα: ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 1998.
- Μπόρχες, Χόρχε Λουίς. *Άπαντα Πεζά Ι*. Μετ. Αχιλλέας Κυριακίδης. 6η έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2020.

Ιστογραφία

- Arduino Arts. "9 amazing projects where Arduino & Art meet!." arduinoarts.com 21 Μαΐου 2014. Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <http://arduinoarts.com/2014/05/9-amazing-projects-where-arduino-art-meet/>
- Berk, Ari. "The Dance of the Labyrinth." *The Journal of Mythic Arts*. 2004. Ανακτήθηκε 3 Μαΐου 2021 από <https://endicottstudio.typepad.com/articleslist/the-dance-of-the-labyrinth-by-ari-berk.html>
- Bloos, Ingrid, D. and Thomas St. James O'Connor. Ancient and Medieval Labyrinth and Contemporary Narrative Therapy: How Do They Fit?. *Pastoral Psychology*, 50(4), (March 2002): 219–230. DOI:10.1023/a:1014097211429 Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1014097211429>
- Carroll, Shiloh. "The Heart of the Labyrinth: Reading Jim Henson's Labyrinth as a Modern Dream Vision." *Mythlore: A Journal of J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, Charles Williams, and Mythopoeic Literature* 28(1), article 7 (2009):101 - 112. Ανακτήθηκε 15 Απριλίου 2022 από <https://dc.swosu.edu/mythlore/vol28/iss1/7>
- Clark, Roger and Keith McDonald. "'A Constant Transit of Finding': Fantasy as Realisation in Pan's Labyrinth." *Children's Literature in Education* 41, (2010):52-63, DOI 10.1007/s10583-010-9099-7. Ανακτήθηκε 4 Μαΐου 2021 από <https://www.researchgate.net/publication/226069790>
- Greene, Thomas M. "Labyrinth Dances in the French and English Renaissance." *Renaissance Quarterly* 54, no. 4 (2001): 1403–66. <https://doi.org/10.2307/1262158>. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2022 από <https://www.jstor.org/stable/1262158>

- Harris, Paul A. "Tracing the Cretan Labyrinth: Mythology, Archeology, Topology, Phenomenology." *KronoScope* 14(2), (2014): 133 - 149, DOI: 10.1163/15685241-12341301 Ανακτήθηκε 12 Μαρτίου 2022 από https://www.researchgate.net/publication/272403495_Tracing_the_Cretan_Labyrinth_Mythology_Archaeology_Topology_Phenomenology
- Hendee, Stephen. "Upload_Ghosts." *Commissions*. Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <http://www.stephenhendee.com/content/uploadghosts#>
- Housman, Andrew. "Pan's Labyrinth: The Real Meaning Of Guillermo Del Toro's Dark Fairytale." *SCREENRANT*. Τελευταία τροποποίηση 24 Ιανουαρίου 2022. Ανακτήθηκε 23 Απριλίου 2022 από <https://screenrant.com/pan-labyrinth-movie-themes-explained/>
- Keeling, Diane Marie. "Colonizing cuts of labyrinth mythology, a tangling parable of white sensibilities." *Communication and the Public* 5(1-2), (2020): 45–54 DOI:10.1177/2057047320950631 <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2057047320950631>
- Koehler, Sezin. "The Ending of Labyrinth Explained." *Looper*. Τελευταία τροποποίηση 18 Φεβρουαρίου 2022. Ανακτήθηκε 24 Απριλίου 2022 από <https://www.looper.com/220535/the-ending-of-labyrinth-explained/>
- Leafloor, Liz. "Mysterious Labyrinth and Ritual Caves: Archeologists dig up the Stone Age Past on Swedish Island." *Ancient Origins*. 2015. Ανακτήθηκε 4 Μαΐου 2021 από <https://www.ancient-origins.net/news-general/mysterious-labyrinth-and-ritual-caves-archaeologists-dig-stone-age-past-swedish-island-020539>
- National Building Museum. "A BRIEF HISTORY OF MAZES." NATIONAL BUILDING MUSEUM. 2014. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2022 από <https://www.nbm.org/brief-history-mazes/>
- PanGenerator. "bio." Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pangenerator.com/info/>
- PanCenerator. *Constellation*. Installation. 2013. Copernicus Science Center, Warsaw. Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pangenerator.com/projects/constellation/>
- Pandemicparty. "Party Project, καλλιτεχνικό ερευνητικό project για το party την εποχή της πανδημίας." Ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2022 από <https://pandemicparty.wordpress.com/>
- Rosso, Stefano and Carolyn Springer. "A Correspondence with Umberto Eco Genova - Bologna - Binghamton - Bloomington." *Boundary* 2 18, no.3 (August - September,

- 1982 March - April, 1983): 1 - 13. DOI:10.2307/302934 Ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2022 από <https://www.jstor.org/stable/302934>
- Saward, Jeff and Kimberly. "The Tomba del Labirinto, Luzzanas, Sardinia." *Caerdroia* 35, (2005): 5-11. Ανακτήθηκε 18 Απριλίου 2022 από <https://labyrinthos.net/Caerdroia%2035%20HR.pdf>
- Senn, Werner. "The labyrinth as a structural principle in narrative texts." *SPELL: Swiss papers in English language and literature*, 3, (1987): 99 - 110. DOI: 10.5169/seals-99850 Ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2022 από <https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=spe-001:1987:3::278>
- Sierra, Germán. "Writing Noise: The Maze and The Drone." *Litteraria Pragensia* 29, 58, (2019): 7-31. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2021 από https://German_Sierra7-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Stine, Alison. "Labyrinth and the Dark Heart of Childhood." *The Atlantic*. June 29, 2016. Ανακτήθηκε 24 Απριλίου 2022 από <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2016/06/labyrinth-captured-the-dark-heart-of-childhood/489146/>
- "The Symbol of Life – Man in the Maze." *Symbols.com*. STANDS4 LLC, 2022. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://www.symbols.com/symbol/the-symbol-of-life-%E2%80%93-man-in-the-maze>
- The Vigilant Citizen. "The Esoteric Interpretation of Pan's Labyrinth." 23 Σεπτεμβρίου 2010. Ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2022 από <https://vigilantcitizen.com/moviesandtv/the-esoteric-interpretation-of-pans-labyrinth/>
- Webster, Kit. Vertex, ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.kitwebster.com/vertex/>
- Wikipedia. "I itoi." Τελευταία τροποποίηση 19 Δεκεμβρίου 2021. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://en.wikipedia.org/wiki/I%27itoi>
- Wikipedia. "Troy Town." Τελευταία τροποποίηση 19 Μαρτίου 2022. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από https://en.wikipedia.org/wiki/Troy_Town
- Wikipedia. "Voronoi diagram." Τελευταία τροποποίηση 7 Ιουνίου 2022. Ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2022 από https://en.wikipedia.org/wiki/Voronoi_diagram
- Wikisource contributors. "Theseus." Στο "Page:Plutarch's Lives (Clough, v.1, 1865).djvu/59," 1-38, *Wikisource*. Τελευταία τροποποίηση 26 Δεκεμβρίου 2020. Ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2022 από

[https://en.wikisource.org/w/index.php?title=Page:Plutarch%27s_Lives_\(Clou%09gh,_v.1,_1865\).djvu/59&oldid=10733694%C2%A0%20](https://en.wikisource.org/w/index.php?title=Page:Plutarch%27s_Lives_(Clou%09gh,_v.1,_1865).djvu/59&oldid=10733694%C2%A0%20)

Αγγελίδης, Γιώργος. "Λαβύρινθος: μύθοι και συμβολισμοί απ' την αρχαιότητα στο σήμερα." 2018. Ανακτήθηκε 28 Απριλίου 2021 από

<https://www.willowisps.gr/main/-/5/11/2018>

Art Thessaloniki International Fair. "Λαβύρινθος." 2019. Ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου 2021 από <https://art-thessaloniki.helexpo.gr/el/2019-Projects-Labyrinthos>

Βικιλεξικό. "λαβύρινθος." 2020. Τελευταία τροποποίηση 31 Ιανουαρίου 2022. Ανακτήθηκε 30 Μαρτίου 2022 από

<https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%BB%CE%B1%CE%B2%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%82>

Βικιπαίδεια. «Γκιλγκαμές.» Τελευταία τροποποίηση 12 Απριλίου 2022. Ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BA%CE%B9%CE%BB%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%82>

Βικιπαίδεια. «Έπος του Γκιλγκαμές.» Τελευταία τροποποίηση 10 Αυγούστου 2021. Ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CF%80%CE%BF%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%93%CE%BA%CE%B9%CE%BB%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%82

Βικιπαίδεια. "Ζαν - Πολ Σαρτρ." Τελευταία τροποποίηση 25 Απριλίου 2022. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2022 από

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%96%CE%B1%CE%BD-%CE%A0%CE%BF%CE%BB_%CE%A3%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%81#%CE%A3%CE%BA%CE%AD%CF%88%CE%B7

Βικιπαίδεια. "Θεία Κωμωδία." Τελευταία τροποποίηση 7 Μαρτίου 2022. Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2022 από

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%98%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%9A%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1#%CE%9A%CF%8C%CE%B%CE%B1%CF%83%CE%B7

Βικιπαίδεια. "Το Όνομα του Ρόδου." Τελευταία τροποποίηση 5 Μαρτίου 2021. Ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2022 από

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%BF_%CE%8C%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A1%CF%8C%CE%B4%CE%BF%CF%85

Βούλγαρη, Μαρία. «Ο Λαβύρινθος του Πάνα, του Guillermo del Toro.» 31 Μαρτίου 2018.

Ανακτήθηκε 22 Απριλίου 2022 από

<https://www.willowisps.gr/main/-guillermo-del-toro/31/3/2018>

Ηρόδοτος. *Ιστορίαι*. Βιβλίο Β. *Ευτέρπη*. Ανακτήθηκε 18 Απριλίου 2022 από

[https://www.greek-](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=30&page=65)

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=30&page=65](https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=30&page=65)

Κέφαλος, Κοσμάς. "Κάτι συμβαίνει στον συνοικισμό Χαλανδρίου." LEFT. 23 Οκτωβρίου

2021. Ανακτήθηκε 8 Φεβρουαρίου 2022 από

[https://left.gr/news/kati-symvainei-ston-synoikismo-](https://left.gr/news/kati-symvainei-ston-synoikismo-halandrioy?fbclid=IwAR0eDPB_URr71pECzsMN4udnSxKs5PhcXdlivN2Z8brs9Cy)

[halandrioy?fbclid=IwAR0eDPB_URr71pECzsMN4udnSxKs5PhcXdlivN2Z8brs9Cy](https://left.gr/news/kati-symvainei-ston-synoikismo-halandrioy?fbclid=IwAR0eDPB_URr71pECzsMN4udnSxKs5PhcXdlivN2Z8brs9Cy)
[iwgz98ZslXY](https://left.gr/news/kati-symvainei-ston-synoikismo-halandrioy?fbclid=IwAR0eDPB_URr71pECzsMN4udnSxKs5PhcXdlivN2Z8brs9Cy)

Κωνσταντίνου, Αποστόλης, Κ. "Μελετώντας τη «Θεία Κωμωδία» του Δάντη." *Lectores et*

Recitatores. 18 Σεπτεμβρίου 2012. Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2022 από

[https://www.lectores.gr/2012/09/%CE%B7-%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-](https://www.lectores.gr/2012/09/%CE%B7-%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7/)
[%CE%BA%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-](https://www.lectores.gr/2012/09/%CE%B7-%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7/)
[%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7/](https://www.lectores.gr/2012/09/%CE%B7-%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CF%89%CE%BC%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7/)

Παράσχου, Δήμητρα. "Ο Εσώτερος Λαβύρινθος." 2018. Ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου 2021

από <https://www.animartists.com/2018/08/13/18/>

Σαρτρ, Ζαν Πολ. "Ο εγκαταλελειμμένος άνθρωπος," στο *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*,

ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Ν., Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ, Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ.

ΠΑΓΑΝΟΣ και Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ. Γ' Τάξη Γενικού Λυκείου. Τεύχος Γ'. (ΑΘΗΝΑ:

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ), ανακτήθηκε 12 Ιουνίου

2022 από

[http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2710/Keimena-Neoellinikis-](http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2710/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_G-Lykeiou_html-empl/index_d_04_01.html)
[Logotechnias_G-Lykeiou_html-empl/index_d_04_01.html](http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2710/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_G-Lykeiou_html-empl/index_d_04_01.html)

Τσιρέλη, Ευλαμπία. "The Labyrinth: η ταινία και ο συμβολισμός πίσω από τον φανταστικό

λαβύρινθο." 20 Οκτωβρίου 2017. Ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου 2021 από

<https://www.willowisps.gr/main/the-labyrinth-/20/10/2017>

Ταινιογραφία

Del Torro, Guillermo, σκηνοθέτης. *Pan's Labyrinth*. Esperanto Filmoj. Warner Bros. 2006. 114'. <https://www.ertflix.gr/vod/vod.167175-o-laburinthos-tou-pana>

Henson, Jim, σκηνοθέτης. *Labyrinth*. Henson Associates, Inc. Lucasfilm Ltd. Tri-Star Pictures. 1986. 101'. DVD

Πηγές Εικόνων

Εισαγωγή

Εικόνα 1. *Labyrinth*. AnonMoos, Public domain, via Wikimedia Commons, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cretan-labyrinth-round2.svg>

Εικόνα 2. *Maze*. KID Museum, LRNG, <https://www.lrng.org/kid-museum/playlist/clemente-coding-camp/activity/clemente-coding-camp-the-amazing-maze>

Εικόνα 3. *Network*. Umberto Eco, *From the Tree to the Labyrinth*. Translated by Anthony Oldcorn. (ΗΠΑ: Harvard University Press, 2014), 70.

Κεφάλαιο Πρώτο

Εικόνα 4. *Όψη κρητικού νομίσματος που απεικονίζει κυκλικό μονοδιαδρομικό λαβύρινθο*. Matthias J. Ulrich, "Ο κρητικός λαβύρινθος," *Minotavros*, 2 Νοεμβρίου 2011. Ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2022 από <http://www.minotavros.de>

Εικόνα 5. *Όψη κρητικού νομίσματος που απεικονίζει τετράγωνο μονοδιαδρομικό λαβύρινθο*. Museum of Fine Arts, Boston, mfa.org Ανακτήθηκε 12 Απριλίου 2022 από <https://collections.mfa.org/objects/2728>

Εικόνα 6. *Man in the Maze*. "The Symbol of Life – Man in the Maze." *Symbols.com*. STANDS4 LLC, 2022. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου 2022 από <https://www.symbols.com/man-in-the-maze>

Εικόνα 7. *Σχέδιο του λαβύρινθου στο νησί Blå Jungfrun*, σχέδιο του John Kraft, 26/6/1980. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από <https://www.geomancy.org/index.php/labyrinths/old-labyrinths/15-circuit-labyrinths>

Εικόνα 8. *Όψη του λαβύρινθου στο νησί Blå Jungfrun*, Mingusrude, CC BY 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>>, via Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε 20 Απριλίου 2022 από <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Labyrinth-at-bla-jungfrun.JPG>

Εικόνα 9. Leon De Meyer, *Clay mask of the demon Huwawa*, 1980a / Tell ed-Dēr III (no.96, p.106), The British Museum, London, ανακτήθηκε 21 Απριλίου 2022 από https://www.britishmuseum.org/collection/object/W_1883-0118-AH-2598

Κεφάλαιο Τρίτο

Εικόνα 10. Wiesław Rokicki, Ewelina Gawell. *Delaunay Triangulation and Voronoi Diagram – divisions also represent a dual graph relative to each other; a – creating the Voronoi Diagram based on the Delaunay triangular grid divisions; b – Delaunay triangulation and Voronoi diagram for a given group of points*. Ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2022 από

https://www.researchgate.net/publication/311521487_Voronoi_diagrams_-_architectural_and_structural_rod_structure_research_model_optimization

Εικόνα 11. *Δωμάτιο*. Έργο των Παναγιώτη Δαραμάρα, Διονύση Ματαράγκα, Φοίβου Σοφικίτη. Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου, 4 Ιουλίου 2021.

Εικόνα 12. PanGenerator, *Constellation*, installation, 2013, Copernicus Science Center, Warsaw, ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από

<https://pangenerator.com/projects/constellation/>

Εικόνα 13. Stephen Hendee. *Upload_Ghosts*, installation, 2021, Meow Wolf, Las Vegas. Ανακτήθηκε 12 Φεβρουαρίου 2022 από

<http://www.stephenhendee.com/content/uploadghosts#>

Εικόνα 14. Kit Webster. *Vertex*, sculpture, Dark Horse Experiment, Melbourne. Ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2022 από <https://www.kitwebster.com/vertex/>

Εικόνα 15. Andréa Stanislav. *Wonderwall*, courtyard of Pelham Art Center, New York. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από

<https://www.andreastanislav.com/wonderwall/skvbtuu7pykp0wydvc46p0zfqvte8>

Εικόνα 16. Peter Kogler. *Untitled*, installation, 2018, Marta Herford, Herford. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από

<https://marta-herford.de/en/ausstellungen/willkommen-im-labyrinth-kuenstlerische-irrefuehrungen/>

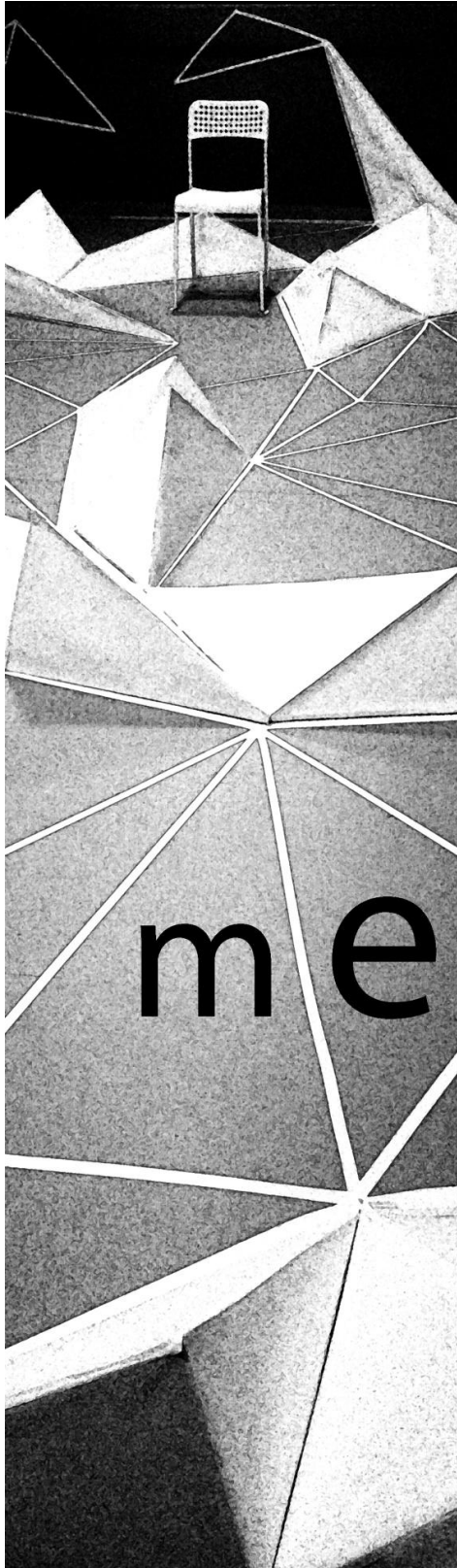
Εικόνα 17. Chiharu Shiota. *Secret Passage*, installation, 2018, Marta Herford, Herford. Ανακτήθηκε 14 Φεβρουαρίου 2022 από

<https://marta-herford.de/en/ausstellungen/willkommen-im-labyrinth-kuenstlerische-irrefuehrungen/>

Παράρτημα Α

Αφίσα, Ερωτηματολόγιο και Συνοδευτικό Κείμενο

Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

Κορίνα Παπαφράγκου

Παρουσίαση
Διπλωματικής Εργασίας

13 - 20 Μαΐου 2022

Εγκαίνια 13/5, 17:30
Καθημερινές: 17:30 - 19:30
Σάββατο: 18:00 - 21:00
Κυριακή: 18:00 - 22:00

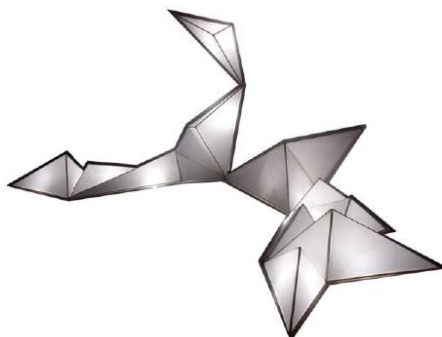
metos

QUILOMBO CENTRO CULTURAL

Σερβίων 8, Ακαδημία Πλάτωνος

m e t o s

Ερωτηματολόγιο

1. Μπαίνοντας στην εγκατάσταση αισθανθήκατε ότι βρίσκεστε σε κάποιο είδος λαβύρινθου;

ΝΑΙ ΟΧΙ

2. Ο φακός που σας δόθηκε πριν την είσοδό σας στον χώρο της εγκατάστασης, λειτούργησε ως "μίτος της Αριάδνης" για εσάς ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

3. Κατά την έξοδό σας από την εγκατάσταση, επιλέξατε την ίδια διαδρομή;

ΝΑΙ ΟΧΙ ΔΕΝ ΘΥΜΑΜΑΙ

4. Δυσκολευτήκατε στην περιήγησή σας στην εγκατάσταση;

ΚΑΘΟΛΟΥ ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ

5. Αν επιθυμείτε μπορείτε να αναφέρετε κάποιες σκέψεις σας από την εμπειρία σας στην εγκατάσταση (πως νιώσατε, τι σας θύμισε, κλπ)

.....

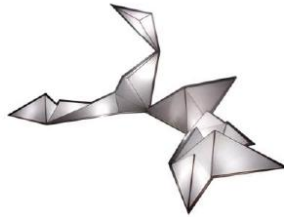
.....

.....

.....

.....

metos

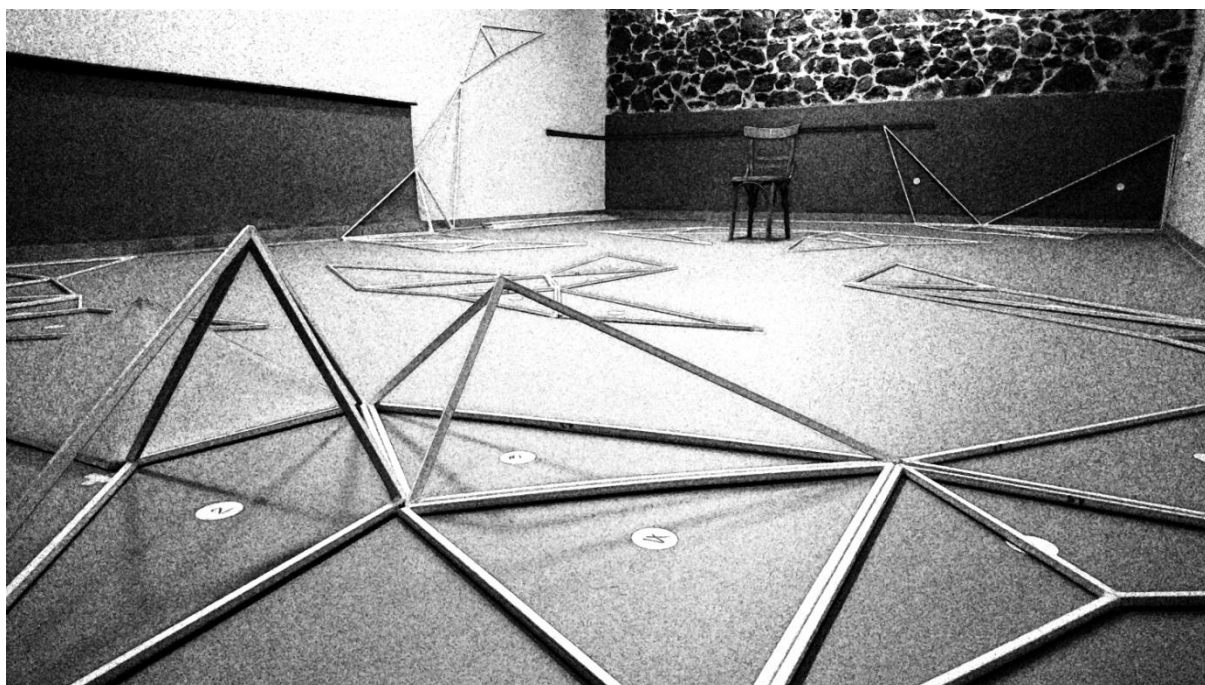
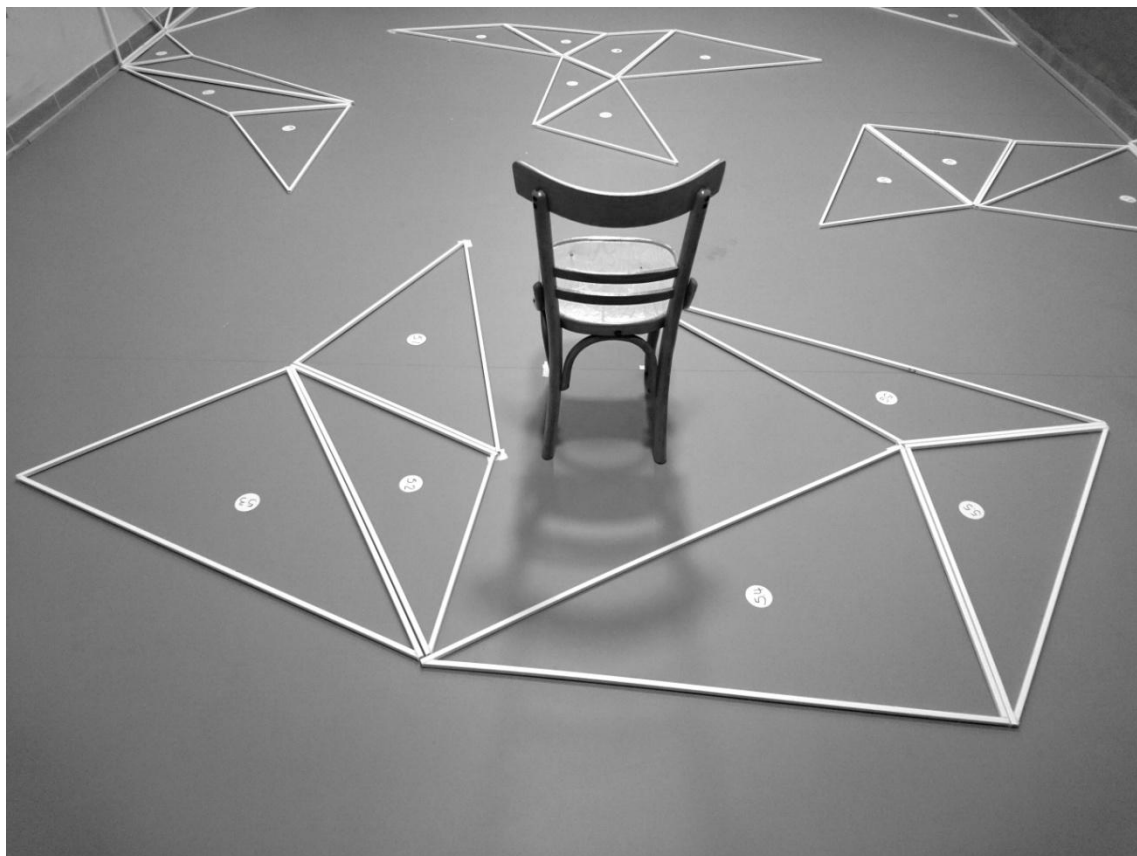
Ο λαβύρινθος είναι ένα σύμβολο αρχέγονο και εμβληματικό. Συγκαταλέγεται ανάμεσα στα αρχαιότερα καλλιτεχνικά δημιουργήματα του ανθρώπου ενώ τόσο η εικόνα του λαβύρινθου όσο και ο ίδιος ο όρος "λαβύρινθος" συνδέθηκαν ανά τους αιώνες με ποικίλες ιδέες ή και έννοιες. Τα είδη και τα σχέδιά του ποικίλουν. Ως σύμβολο έχει χρησιμοποιηθεί στις μυθολογίες των περισσότερων αρχαίων πολιτισμών ενώ ανάλογα με την περιοχή εμφάνισής του, θρυλικοί συσχετισμοί συνοδεύουν τη μορφή και τις ιδιότητές του.

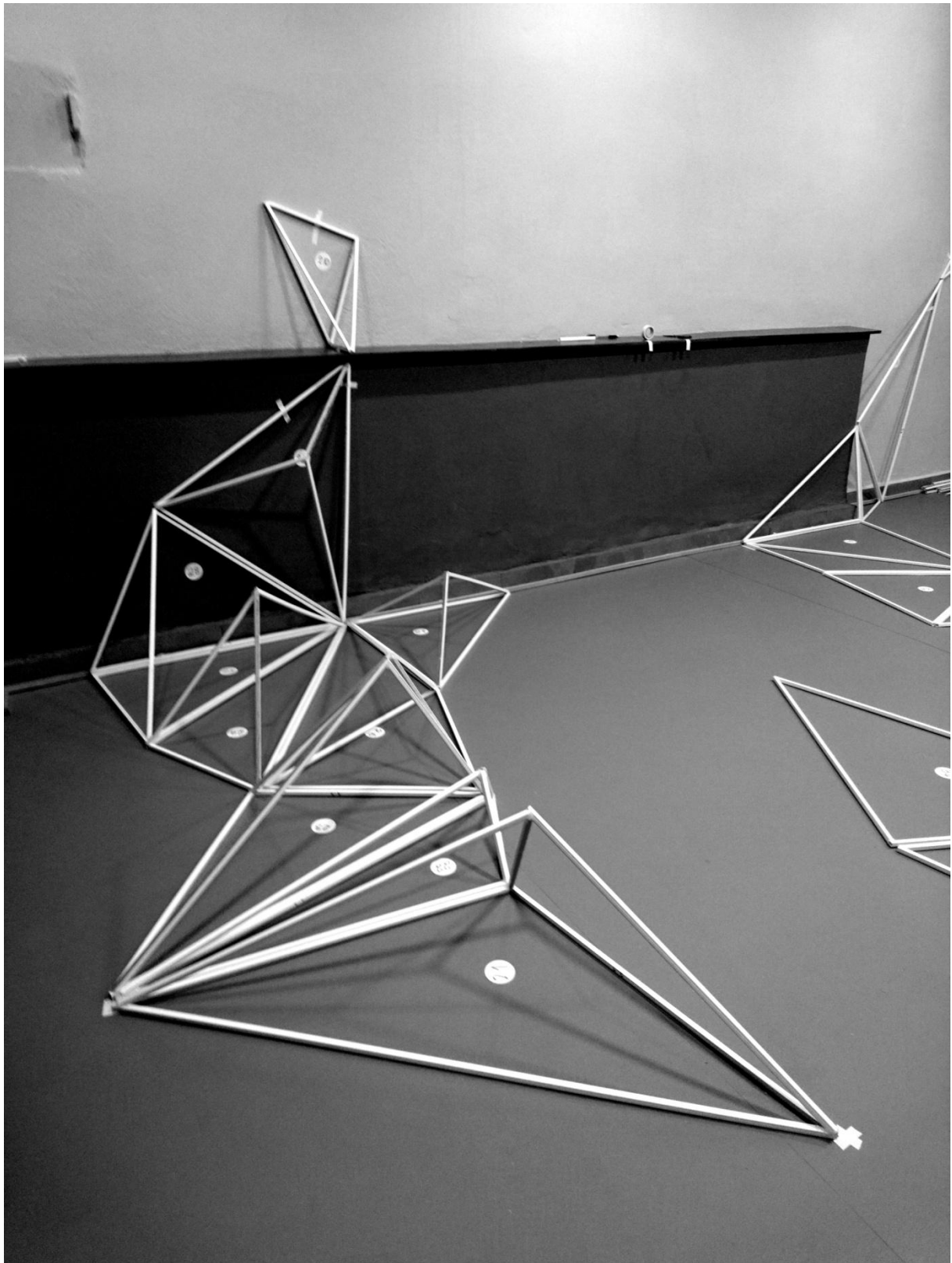
Ο λαβύρινθος έχει επίσης συνδεθεί με την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού. Ουσιαστικά είναι μια δοκιμασία για τον εκάστοτε περιπατητή. Αντιμετωπίζοντας διάφορες προκλήσεις στη διαδρομή οδηγείται στο κέντρο του λαβύρινθου όπου βρίσκεται και η μεγαλύτερη πρόκληση. Για να ολοκληρωθεί όμως η δοκιμασία αυτή και να στεφθεί με επιτυχία ο περιηγητής θα πρέπει να βρει και την έξοδο από τον σκοτεινό λαβύρινθο που θα τον οδηγήσει στην αναγέννησή του.

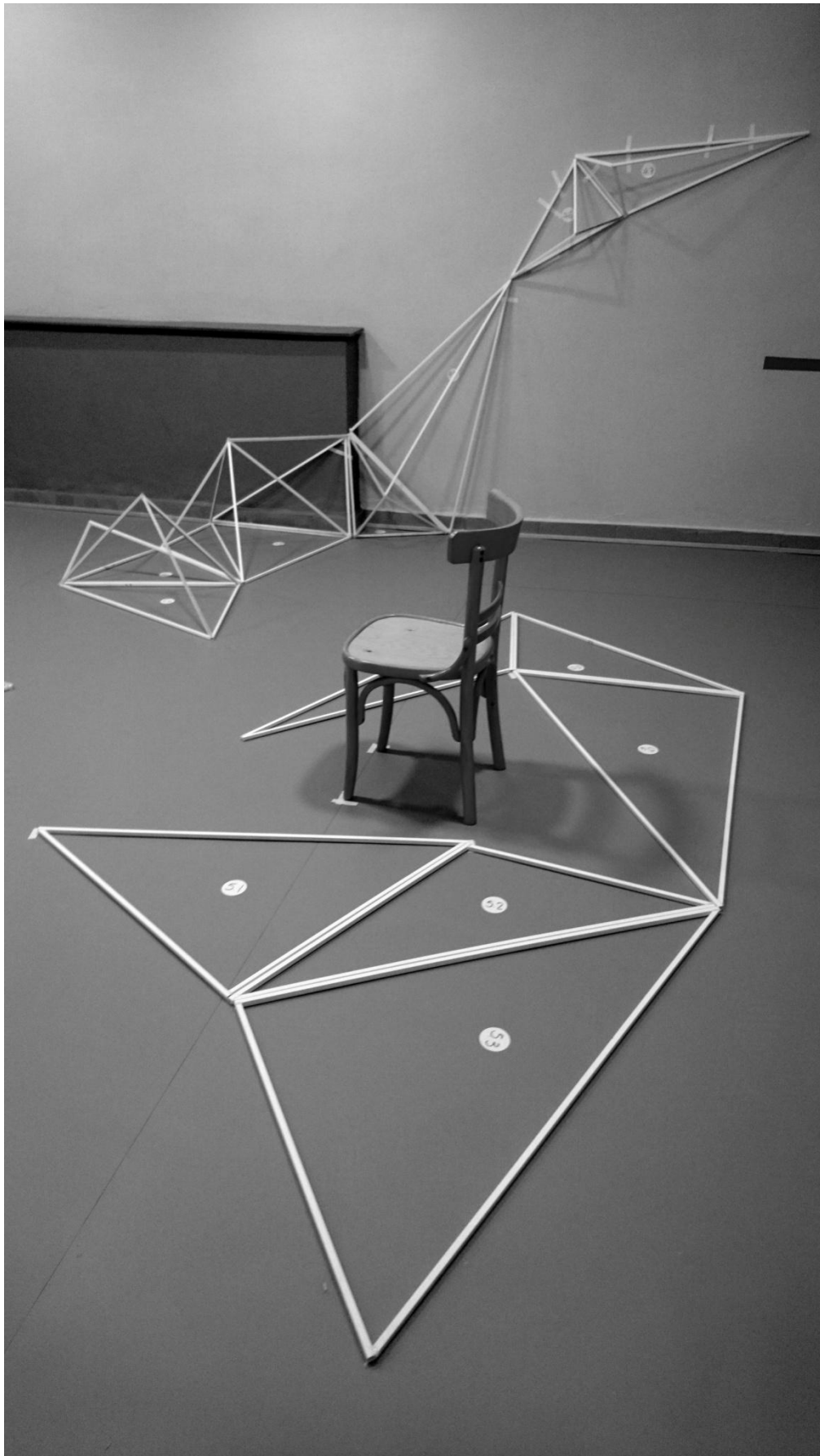
Για τη δημιουργία του έργου επιλέχθηκε ο λαβύρινθος δικτύου (network) τον οποίο αναφέρει ο Umberto Eco. Ο συγκεκριμένος λαβύρινθος αποτελείται από σημεία τα οποία ενώνονται μεταξύ τους με γραμμές/διαδρόμους ενώ δεν υπάρχει σε αυτόν ούτε είσοδος ούτε έξοδος. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τύπου λαβύρινθου είναι ότι κάθε ένα από τα σημεία του μπορεί να συνδεθεί με όλα τα υπόλοιπα ενώ το σχήμα του μπορεί συνεχώς να επεκτείνεται και να αναδιαμορφώνεται. Καθένας μπορεί να περιηγηθεί σε έναν λαβύρινθο δικτύου ακολουθώντας διαφορετική διαδρομή κάθε φορά ενώ μπορεί να δημιουργεί καινούριες συνδέσεις ακόμη και νοητικά. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την πορεία ζωής του καθενός και την αναζήτηση του εσώτερου εαυτού αλλά και με τις συνθήκες ζωής στην εποχή της τεχνολογίας. Ο τίτλος του έργου είναι λέξη που δημιουργήθηκε από την καλλιτέχνη χρησιμοποιώντας την ελληνική λέξη "μίτος" σε συνδυασμό με την αγγλική λέξη "me" (εγώ, εμένα).

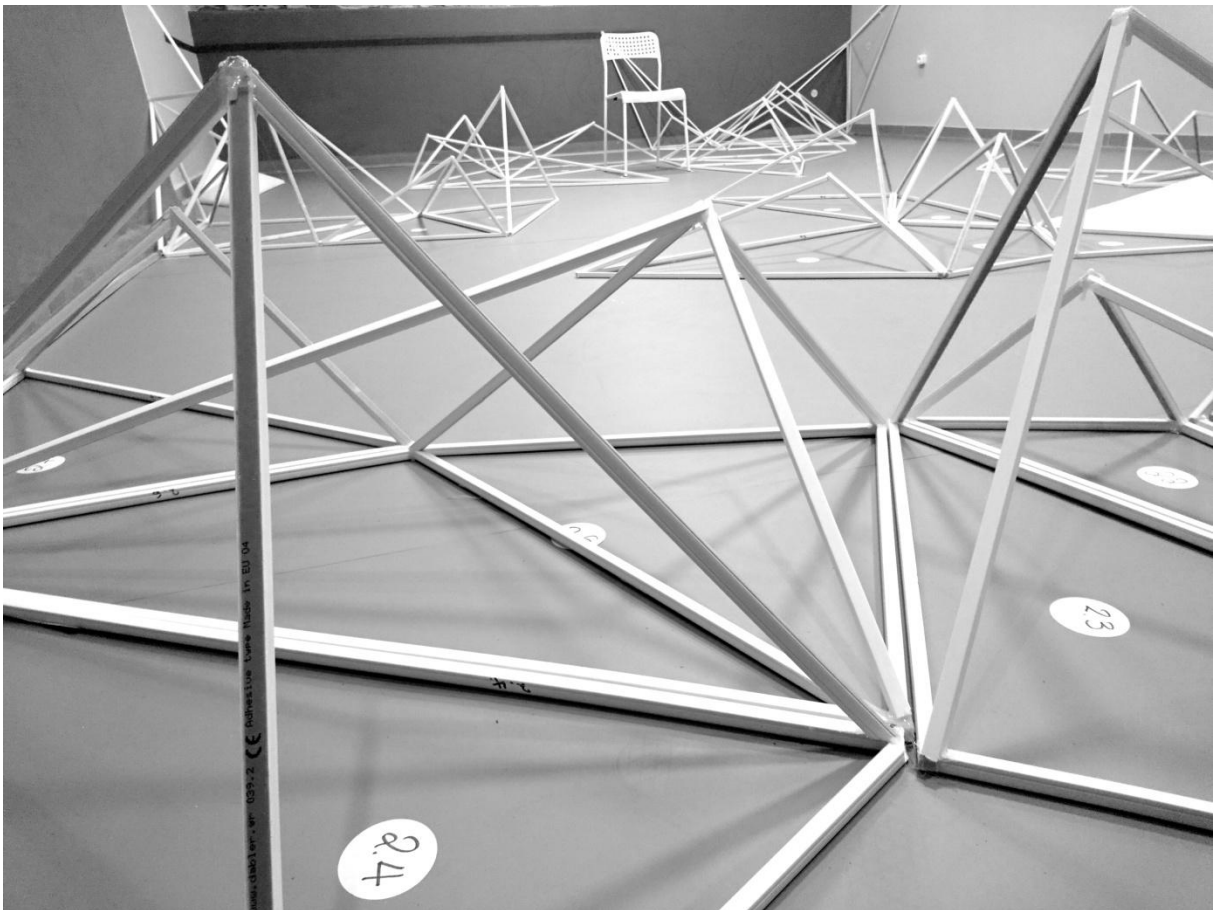
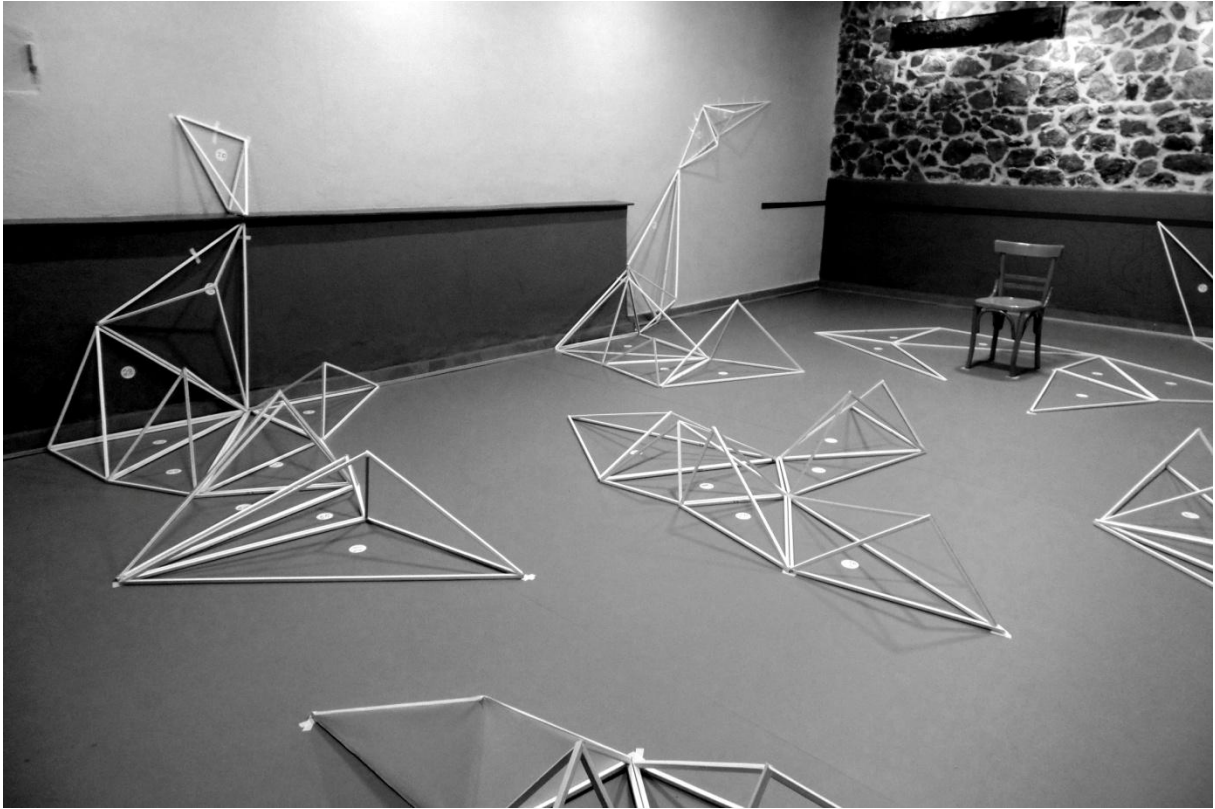
Κορίνα Παπαφράγκου

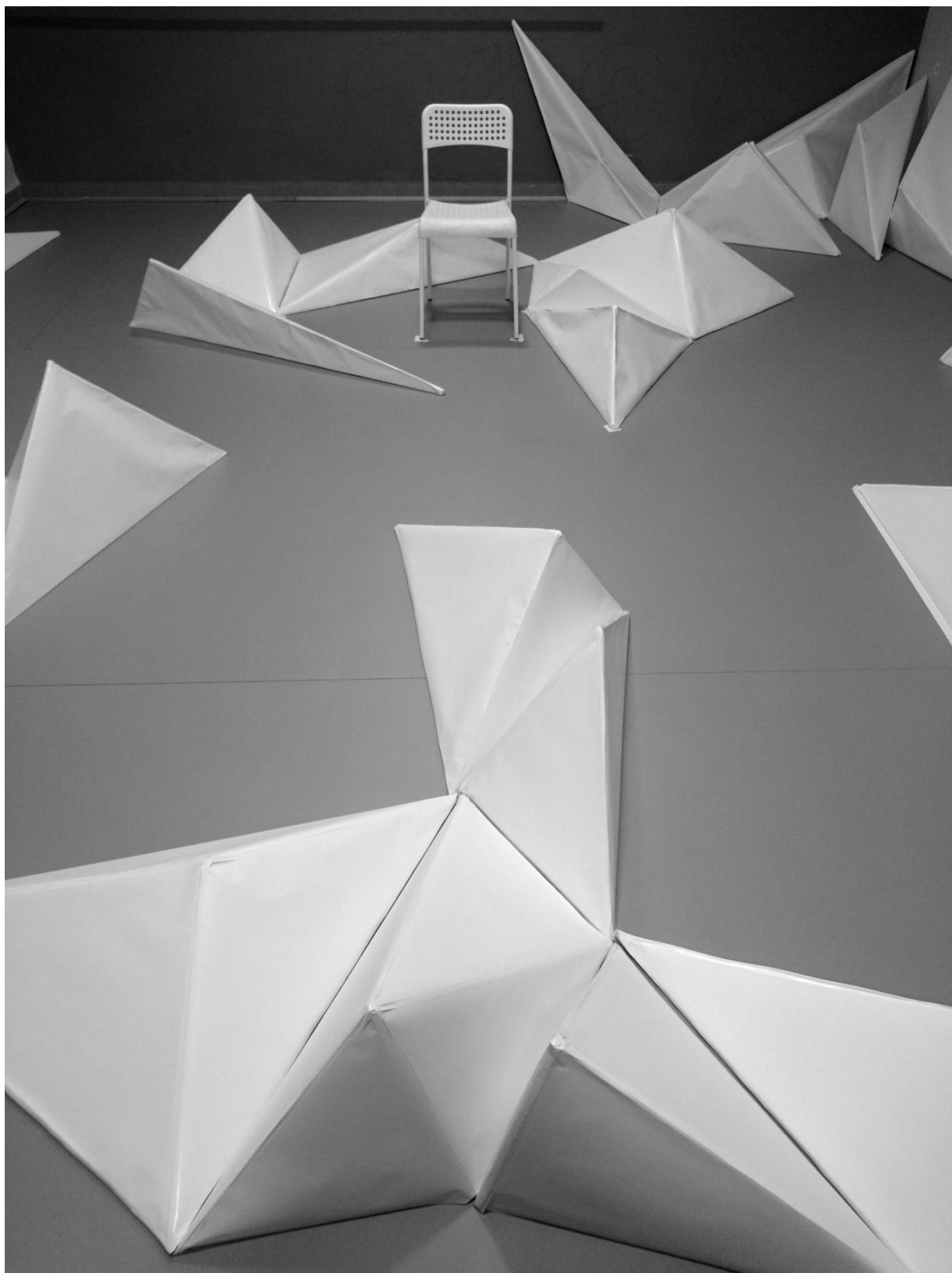
Παράρτημα Β
Φωτογραφίες Εγκατάστασης
Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

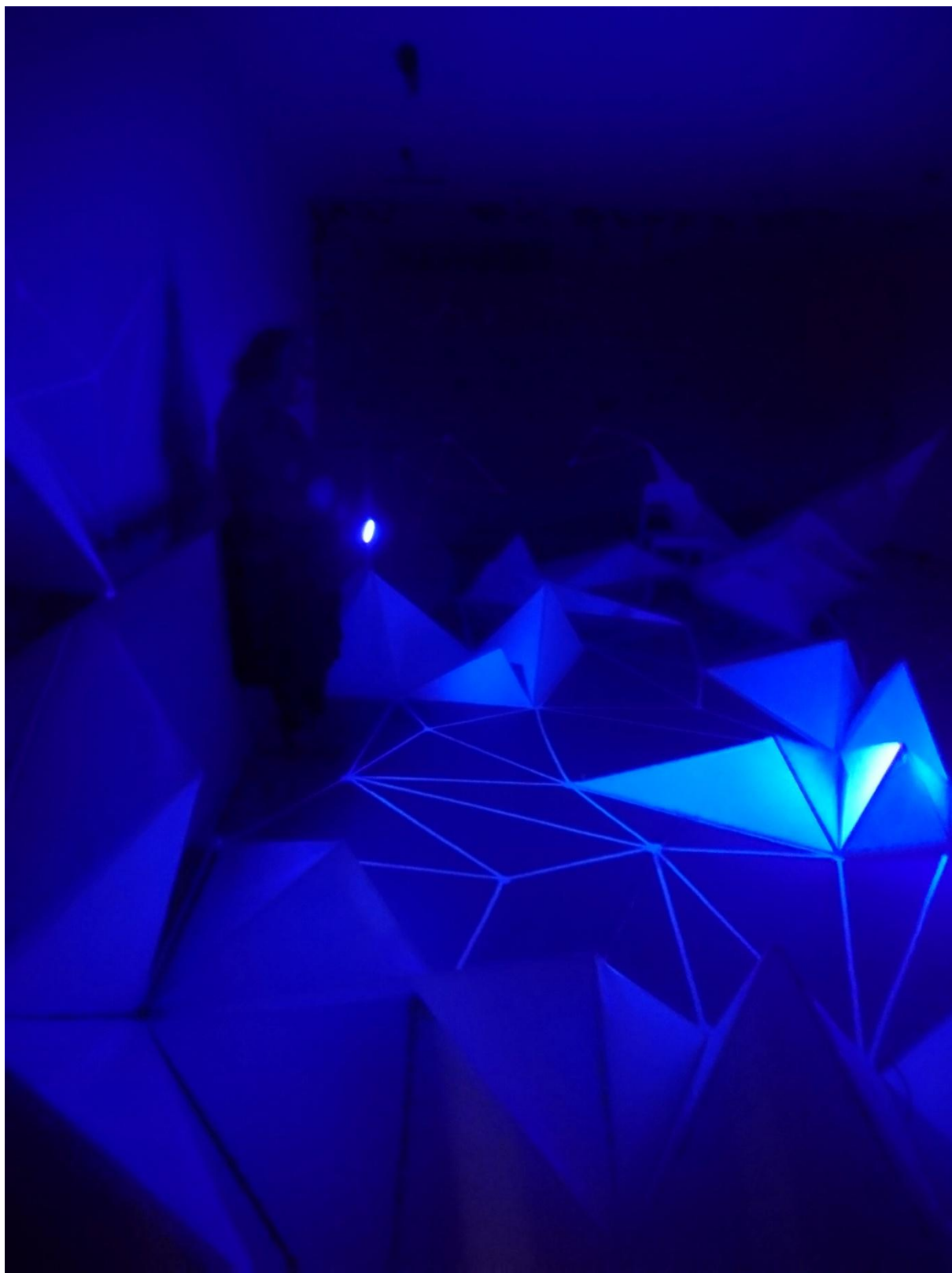

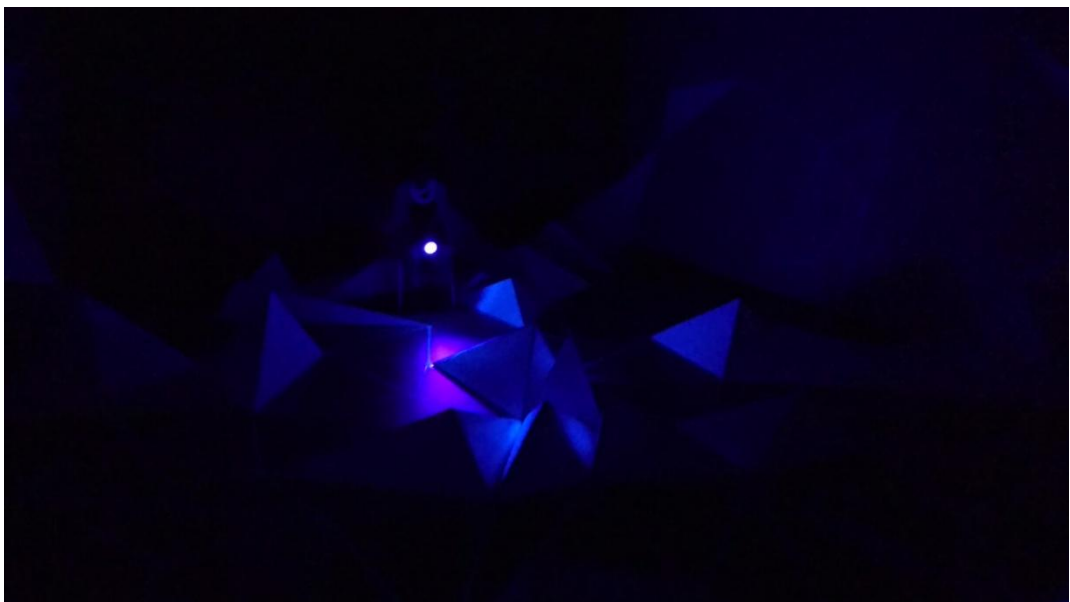
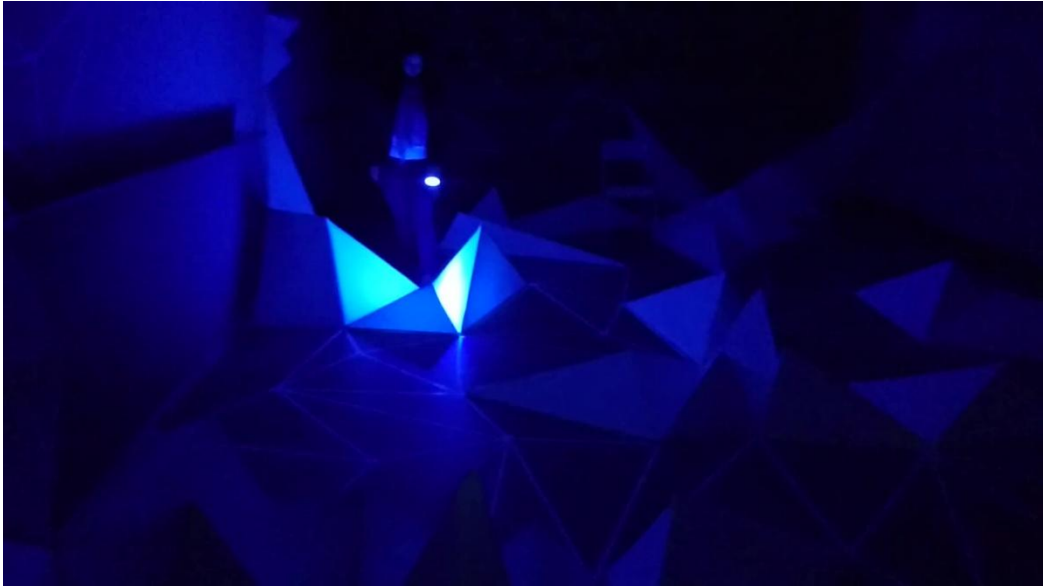

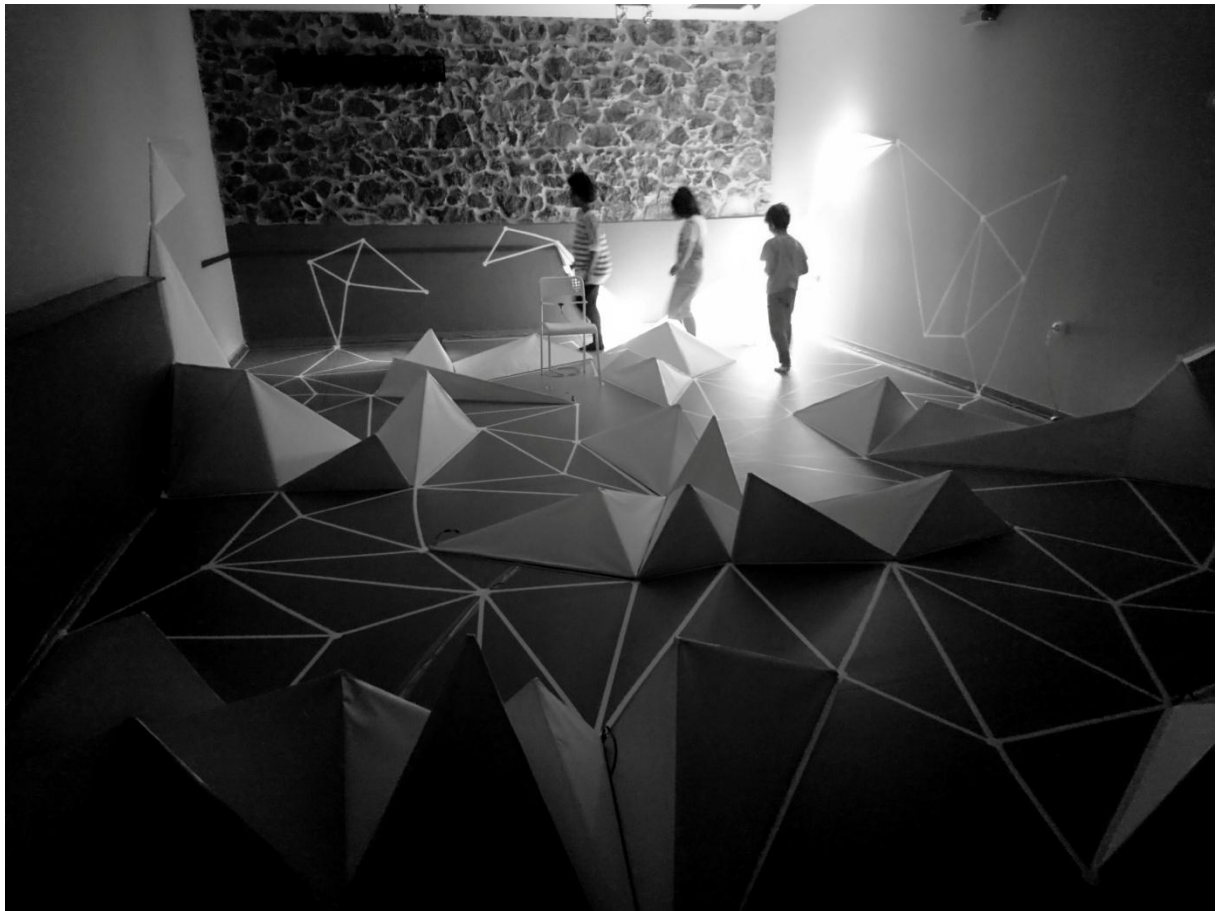

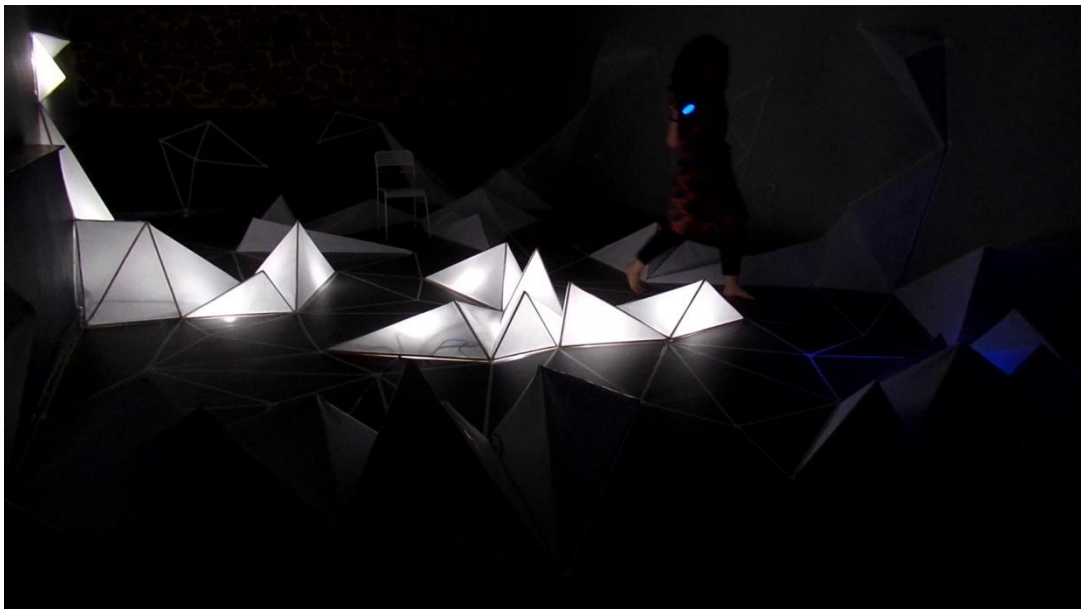

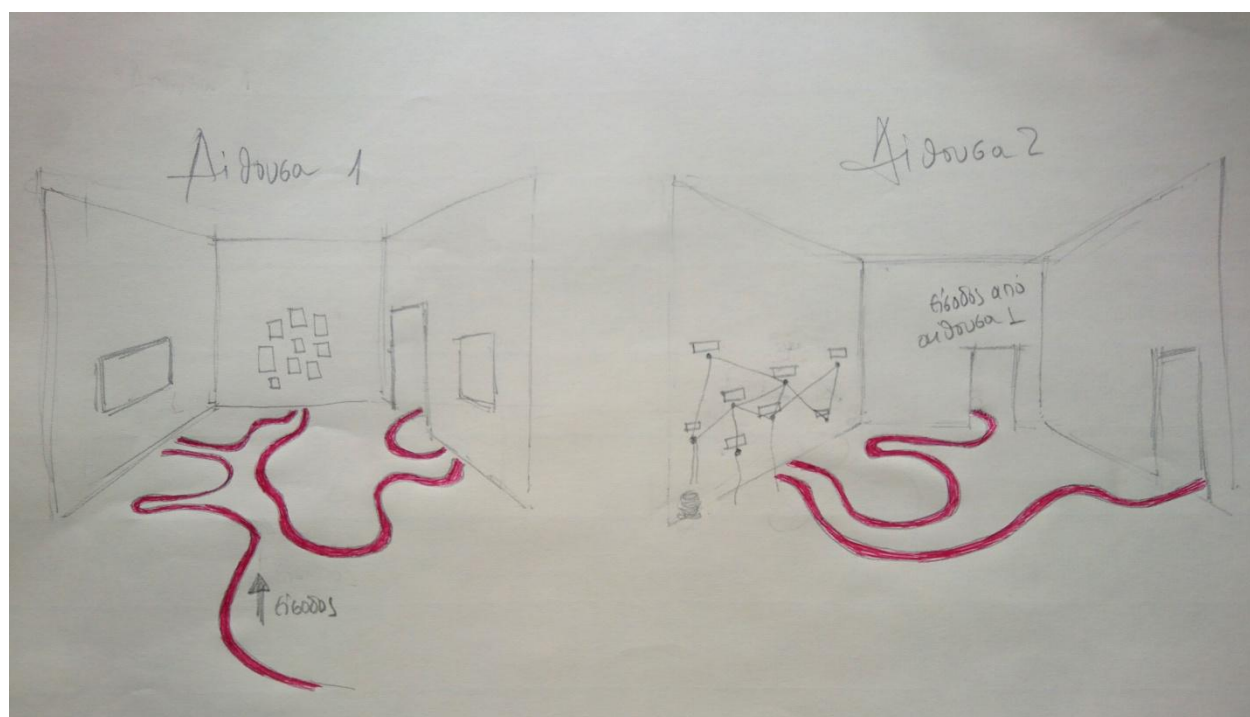
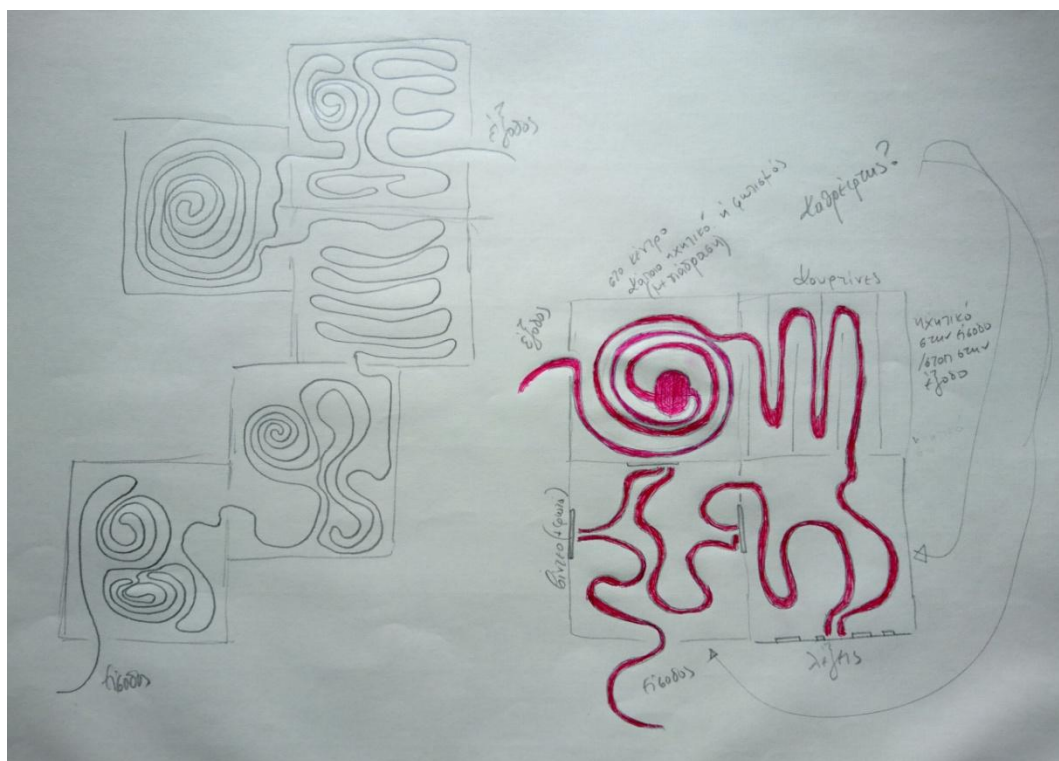

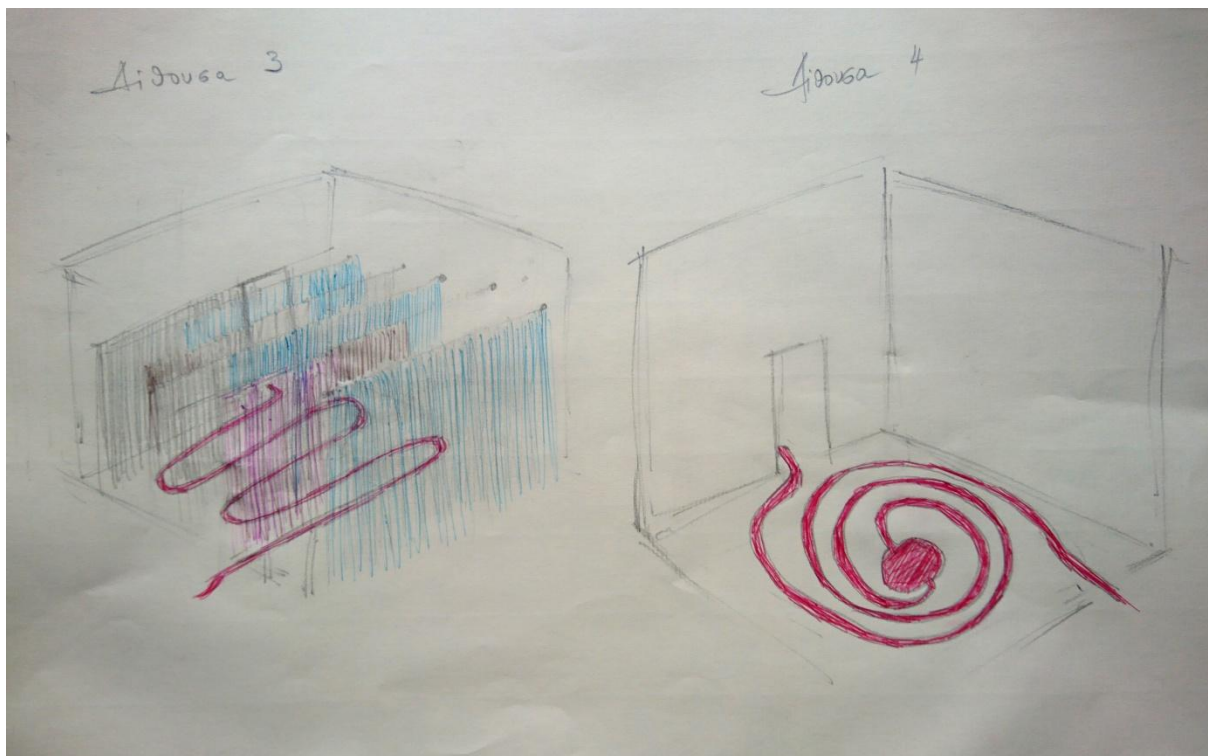
Παράρτημα Γ

Πρώτα Σχέδια - Προτάσεις

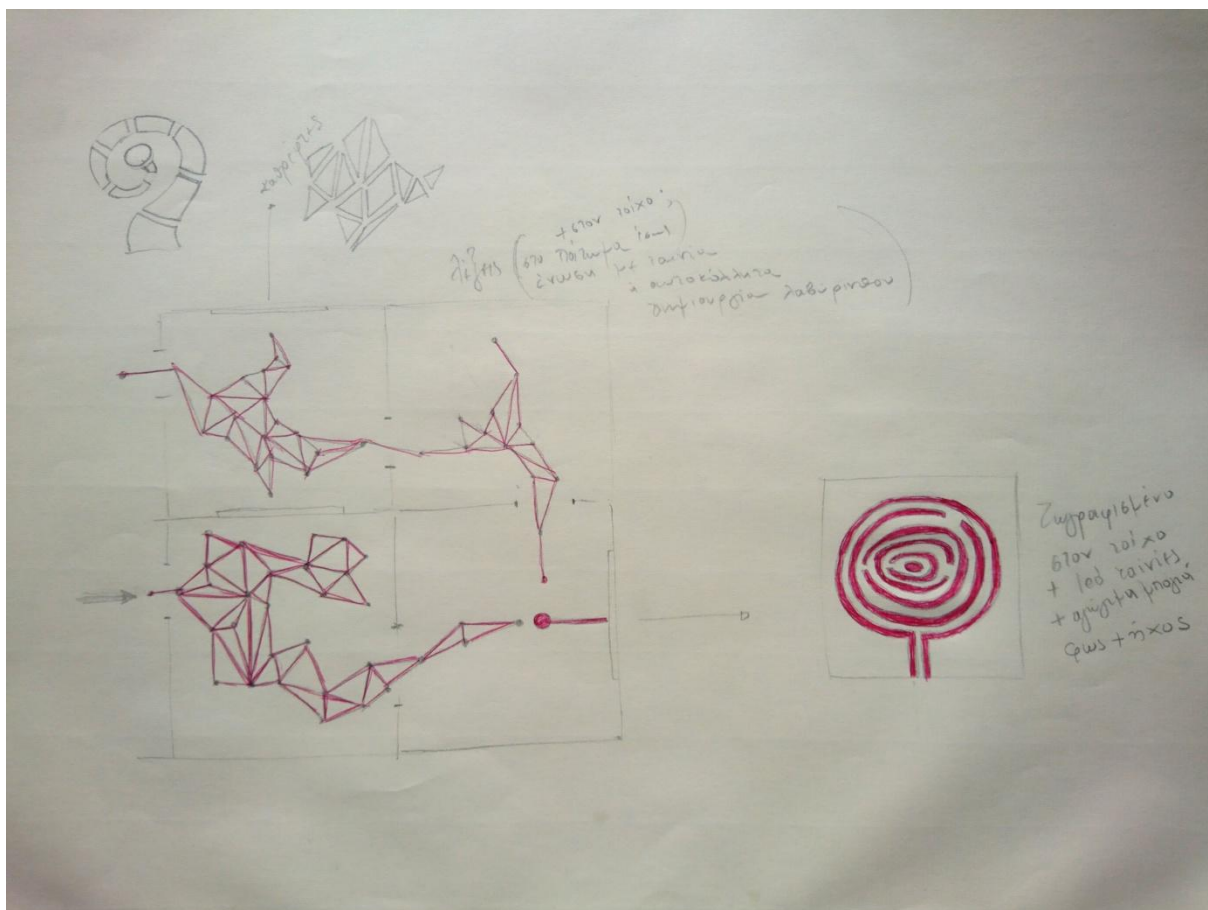
Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

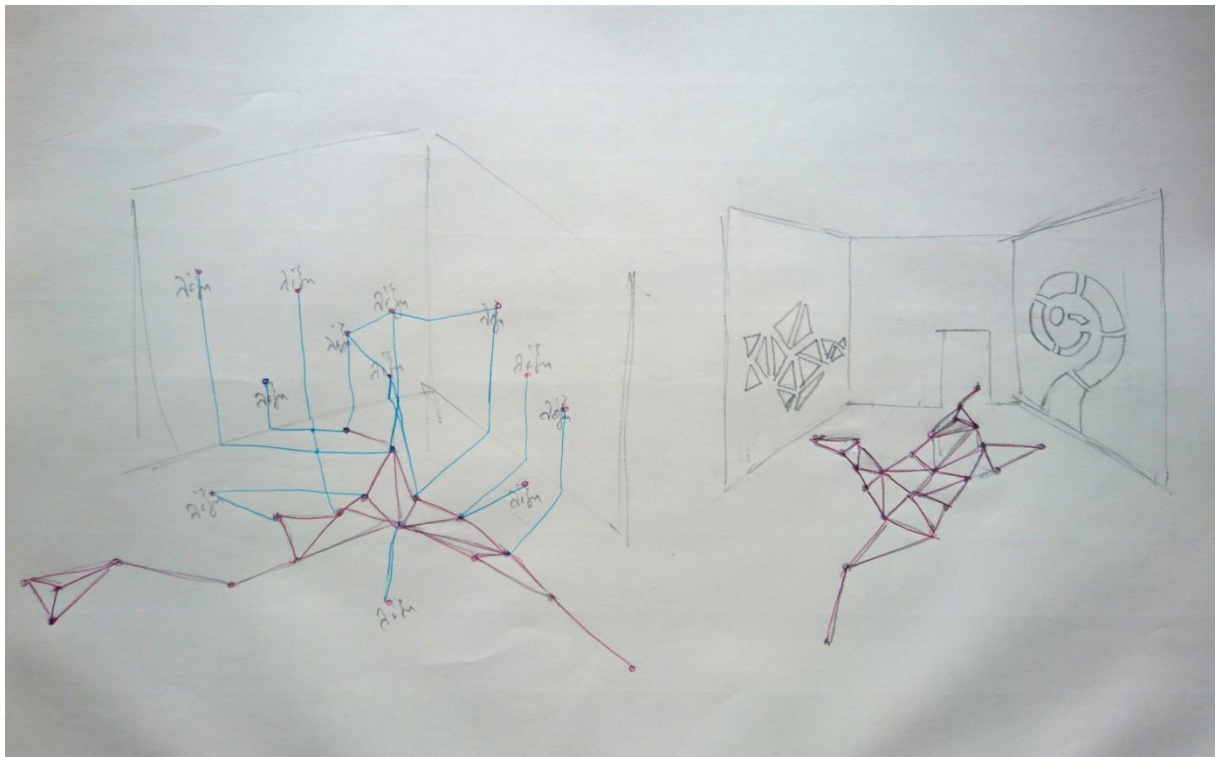
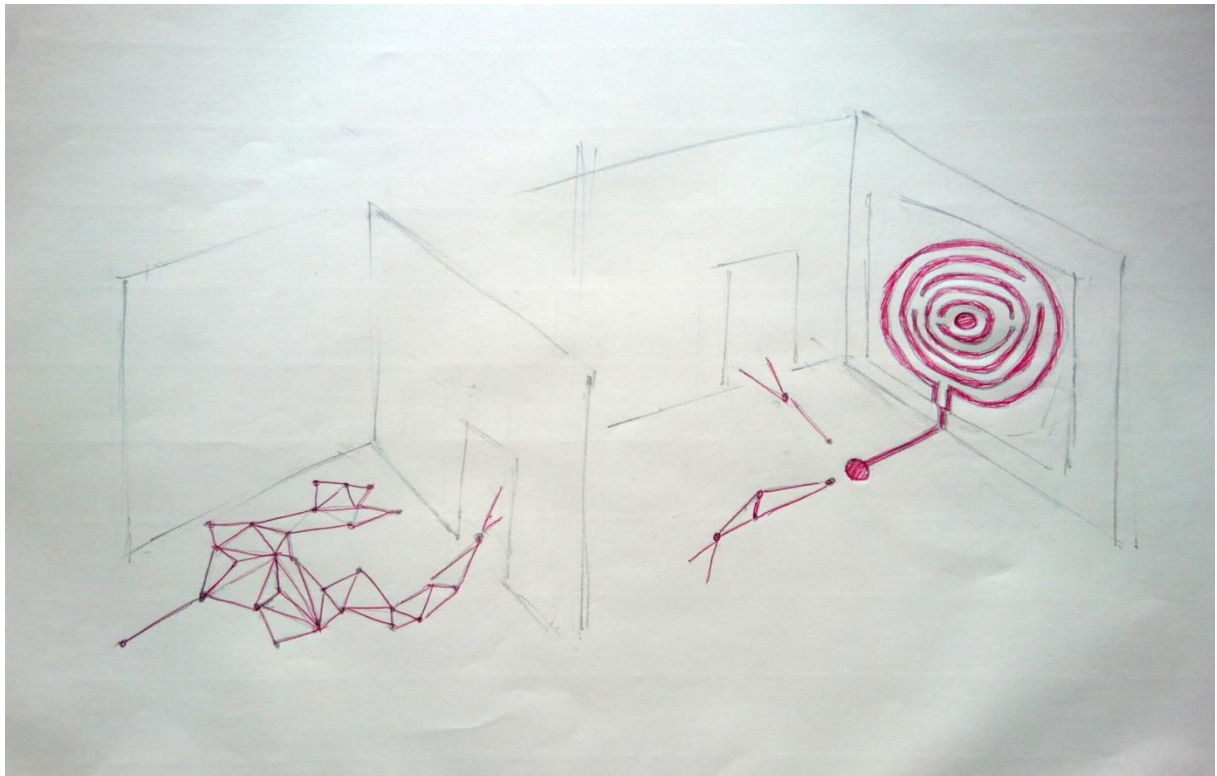
Πρόταση πρώτη

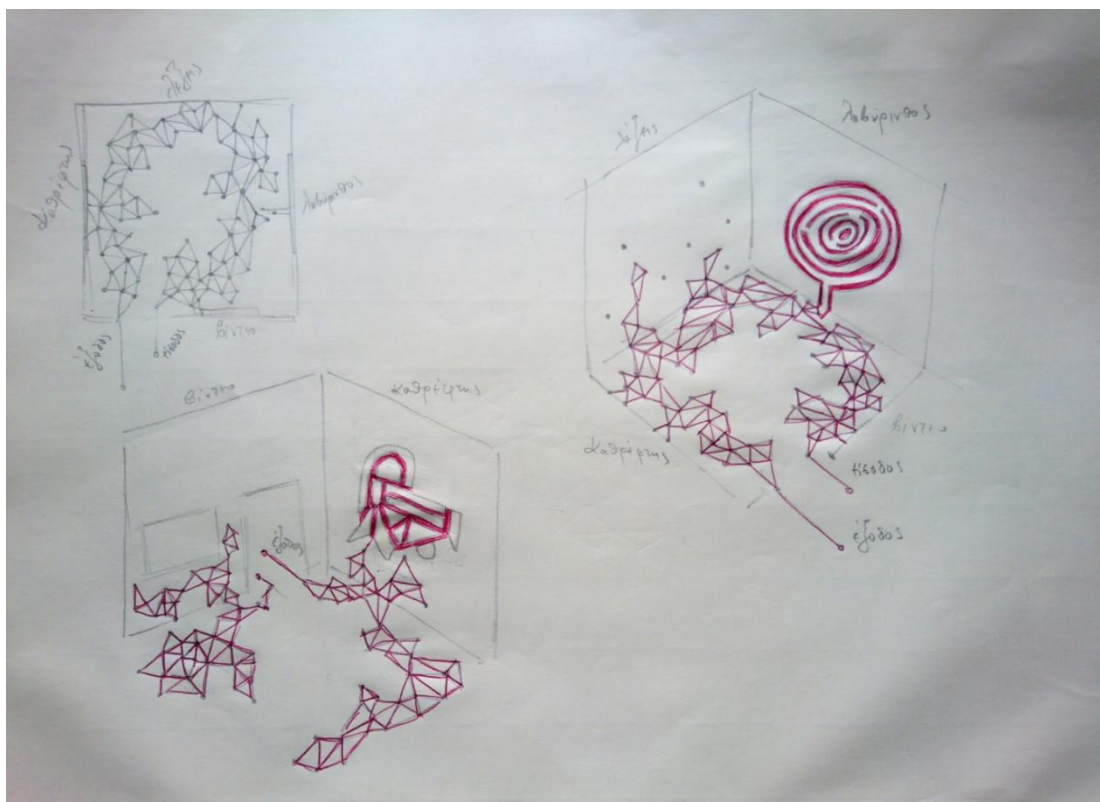

Πρόταση δεύτερη

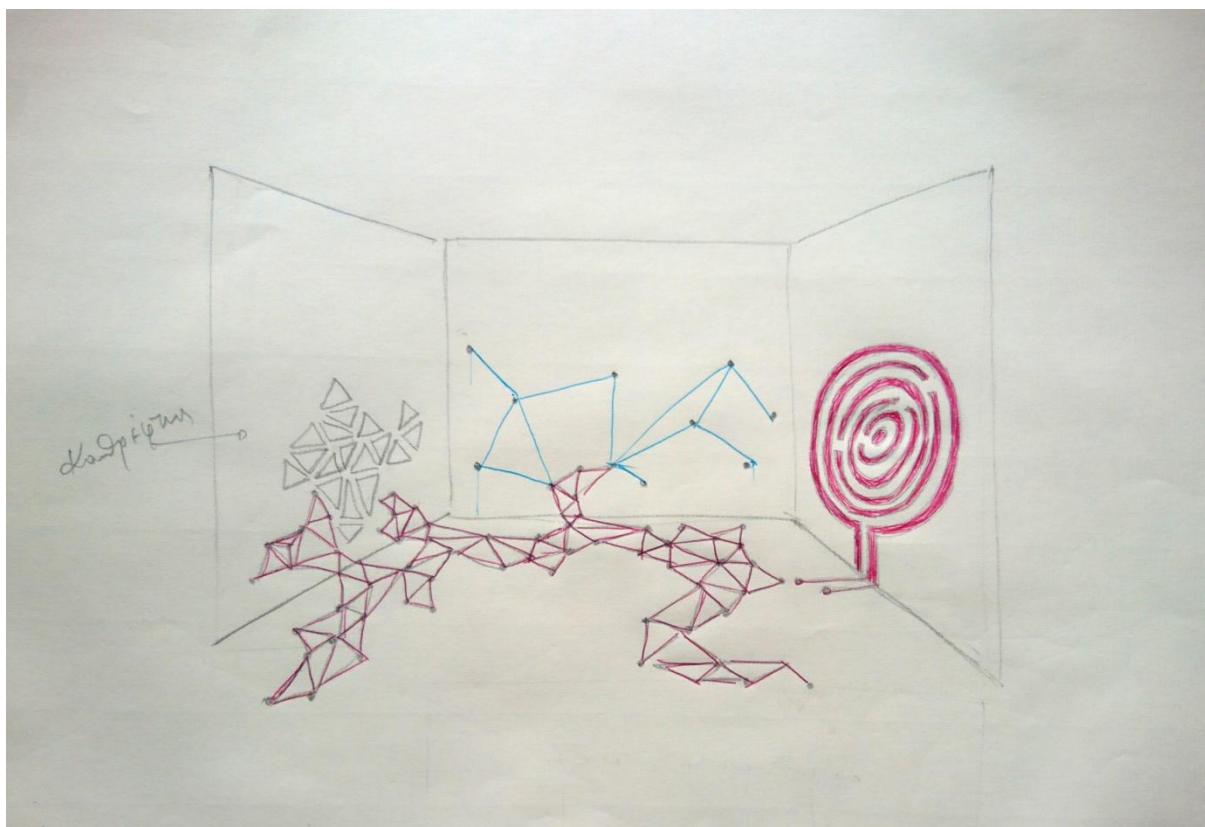

Πρόταση τρίτη

Πρόταση τέταρτη

Παράρτημα Δ

Πρώτες Προσεγγίσεις

Image credits: Κυριακή (Κορίνα) Παπαφράγκου

Κατά την έναρξη της ερευνητικής διαδικασίας έγιναν ορισμένες εικαστικές προσεγγίσεις του θέματος οι οποίες ήταν περισσότερο μια καταγραφή των αρχικών σκέψεων πάνω στο θέμα. Πρόκειται για ένα ζωγραφικό έργο μεγάλων διαστάσεων (150x200cm) και μερικές φωτογραφικές συνθέσεις (από προσωπικό φωτογραφικό υλικό).

